LATZKOVITS A.

a császári és kir. gomb s gomblyuk feltalálója s egyed. készítője

kizár. szabadalm. nélküli uri ingek ajánlja különlegességeit

fehérnemüek s uri

divatáru czikkek-

ben, ugymint: **legujabb nyakdök, gallérok, kézelők, hautasótakarók** stb., továbbá bi-*G. tanár-féle* **normál-gyapju-** **kendők, kesztyük, zsebkendrinyák, vadászmellények,** zományi gyári raktárát *Dr. Jaeger* **árukból,** eredeti gyári árakon.

Vidéki küldemények jótállás mellett (nem tetszés esetén a pénz visszaadatik).

Latzkovits A., cs. k. szab. fehérnemü-gyáros,
Budapest, váczi utcza 22. sz. «Nemzeti szálloda» épülete.

☞ Magyarhon első, legnagyobb és legjobb hirnevü óraüzlete. ☜

BRAUSWETTER JÁNOS SZEGEDEN

Alapittatott 1847-ik évben.

cs. kir. és m. kir. szab. chronometer és műórás, föltalálója az első egyedüli kulcs nélkül föl-huzható remontoir inga-óráknak stb. stb.

ÓRÁK 10 ÉVI JÓTÁLLÁS MELLETT ARANY ÉS EZÜST ÉKSZERTÁRGYAK RÉSZLETFIZETÉSRE

Kitüntetve: London 1871. Kecskemét 1872. Bécs 1873. Ujvidék 1875. Szeged 1876. Páris 1877. Székesfehérvár 1879. Budapest 1885.

Alapittatott 1847-ik évben.

☞ Levélbeli megkeresésekre pontosan válaszoltatik. Képes árjegyzék bérmentve. Javitások pont. eszközöltetik. ☜

☞ Magyarhon első, legnagyobb és legjobb hirnevü óraüzlete. ☜

Franciaország és a Külföld Minden illatszerész é nél és Fo-drászánál

La VELOUTINE

Különleges Rizspor
BISMUTTAL VEGYITVE
CH. FAY, ILLATSZERÉSZ,
PARIS — 9, rue de la Paix, 9 — PARIS.

GYÁRI RAKTÁR
valódi tiroli hölgy- és férfi-lodenből
minden szinben és különböző árnyalatban, valamint **Erlinger** szürke és drap szinben, **vizhatlan esőköpenyekre**
Greil Ferenczné, Innsbruckban.
Minták ingyen és bérmentve.

A LEGJOBB
SVAJCZI CSOKOLADÉ
MAESTRANI A.
St. GALLEN.
SVAJCZ

A legrégibb népies gyógyszer a concentrált
klosterneuburgi tag-esszenczia
(köszvény-folyadék)

az orvosrendőri vegyészeti müteremben megvizsgálva és bejegyzett védjegy által eladása biztositva.
½ üveg 50 kr. ¼ üveg 1 frt.
postai mállitással 15 kr.-ral több.
HOFFMANN ALFRED
gyógyszerész Klosterneuburgban.
Valódi minőségben a következő gyógyszertárakban: Főraktár Magyarország részére **Török József, Budapest, királyutcza 12. Arad:** Rozsnyai M. **Debreczen:** Dr. Roth-chnek. **Szabadkán:** Jeő. **Pécs:** Sipőcz B. **Pozsonyban:** Dr. Adler R. és Érdy István. **Győrött:** Petri P. **Szegeden:** Barcsay K. **Versoczen:** Müller Ö., Küchler B. **Székesfehérvár:** Say R. **Kassán:** Wandraschek K. **Temesvárott:** Jahner C. és Klausmannés Albert.

KERESKEDELMI TAKARÉK- ÉS HITEL-SZÖVETKEZET
Budapest, Gizella-tér 2. szám, I. emelet.

Bazilika-sorsjegyek részletfizetésre,
főnyeremény 100,000, 75,000, 60,000, 50,000 frt
s több melléknyeremény, adómentes. — Évente **3** húzás, legközelebbi **husás f. é. deczember 1-én.** — Ezen nyeremény-tervezeténél fogva oly előnyös sorsjegyeket következő föltételek mellett adunk az 1883. XXXI. t. cz. értelmében részletfizetésre

3 darabot 30 hó alatti lefizetésre à 1 frt 30 kr.
5 « 30 « « « « 2 « 10 «
10 « 30 « « « « 4 « 10 «

Ezen, a törvény által szabályzott módszerét a vásárlásnak mindenkinek a legmelegebben ajánljuk, megjegyezzük azonban, hogy a részletivet csak az esetben bocsájtjuk a vevő rendelkezésére, ha legalább az első 2 részletet befizeti. — A részletiven lekötött sorsjegyek különféle sorszámokból állittatnak össze. A legkisebb nyereménynyel kihuzott sorsjegy értéke kifizettetik, s szelvénye mindaddig tovább játszik, mig fő- vagy nagyobb melléknyereménynyel ujolag ki nem huzatik. — Részletivre vett sorsjegyeknél az esetleges nyeremény minden levonás nélkül a részletiv-vevőt illeti. — Vidéki megrendelések posta-utalvánnyal eszközölhetők s postafordultával intéztetnek el; ideiglenes nyugtául a feladó-vevény szolgál. — Utánvételi megrendelések nem vétetnek tekintetbe. — A t. közönséget figyelmeztetjük azon körülményre, hogy — *ügynököket nem tartunk* — s igy kérünk minden érintkezést egyenesen a szövetkezettel eszközölni.

AZ IGAZGATÓSÁG:
Benke Gyula, elnök. **Peterdy Lajos,** vezérigazgató.

NÉVNAPI AJÁNDÉK!

A FRANKLIN-TÁRSULAT kiadásában megjelent s minden könyvkereskedésben kapható

MAGYAR
SZENT ERZSÉBET ÉLETE.
IRTA
(Tiz képpel.) **Dr. TOLDY LÁSZLÓ.** (Tiz képpel.)

Népkiadás ára füzve 80 krajczár, kemény kötésben 1 forint
Nagy kiadás velin-papiron, diszkötésben, aranymetszéssel 5 forint.

1847 óta, tehát több mint 40 éve, hogy a legnagyobb sikerrel alkalmaztatik, a Németország első orvosi kollegiuma által megvizsgált s kitünő használhatósága miatt a magas helytartóság által Magyarországban szabadalmazott

WEBER-féle
köszvényvászon

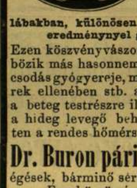

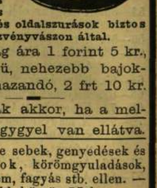

köszvény, csúz, tagszaggatás, keresztcsontfájás, vörheny, mell-, hát- és derékfájdalmak, lábköszvény, csipőfájdalom és ischias stb. ellen, mindennemü görcsök a kezek és lábakban, különösen görcsös erek, dagadt tagok, ficsamodások és oldalszurások biztos eredménnyel gyorsan gyógyittatnak ezen gyógyhatásu köszvényvászon által.

Ezen köszvényvászon azáltal külön bözik más hasonnemü szertől, hogy csodás gyógyereje, más dörzsölő szerek ellenében stb. abban áll, hogy a beteg testrészre illesztetik és igy a hideg levegő behatolásától menten a rendes hőmérsék megtartatik.

Egy csomag ára 1 forint 5 kr., kettős erejü, nehezebb bajoknál alkalmazandó, 2 frt 10 kr.

Valódi csak akkor, ha a mellett védjegygyel van ellátva.

Dr. Buron párisi általános seb-tapasza mindenféle sebek, genyedések és daganatok, körömgyuladások, égések, bárminő sérülések, harapás, szúrás, ütés, vágás, tyukszem, fagyás stb. ellen. — Egy köcsög ára a használati módszerrel együtt **70** kr., kisebb köcsög **35** kr.

Valódian kapható *Budapesten* **Török József** gyógyszertárában, király-utcza 12. sz. **Kochmeister Frigyes** utódánál, Arany János-utcza sarkán. — *Aradon* Ring Lajos. *Debreczenben* Rothschneck gyógysz. *Egerben* Kőllner gyógysz. *Gyöngyösön* Vazary gyógysz. *Kolozsváron* Wolff és Hinz gyógysz. *Miskolczon* Újházy gysz. Dr. Rácz. *Nagyváradon* Molnár gyógysz. *Nagy-Szebenben* Weindl János gyógysz. *Szegeden* Kovács gyógysz. *Székesfehérvárott* Dieballa gyógysz. *Ujvideken* Grossinger gyógysz. *Zágrábban* Arazim gyógysz.

„Hirdetések' felvétetnek a kiadó-hivatalban, Budapest, IV., egyetem-utcza 4. sz.

A „Waterbury" remontoir-zsebóra
a modern technika valódi csodája.

Hirdetett **csinos külseje** (álanyozott ujezüstből), **felülmulhatlan pontossága** és **csak 6 frt 50 kr.-nyi hihetetlen olcsó ára** kezdetben **bizalmatlanságot keltettek** iránta; de a multi évi eladása

Angliában: ... 100,000 drb
Németországban: 82,000 drb

az óra kitünőségének ép oly fényes *bizonyitványnyal*, mint a megriadt concurrenciának *lármája*, mely a **„Waterbury"-tól fél,** mivel: a **Waterbury** oly egyszerü szerkezetü és oly nagyszerüen jár, hogy érte, minden kozkázat nélkül **3 évi kezesség** vállalható s mivel a **Waterbury,** ha ennek szüksége valamikor fenforogna, oly olcsón javittatik, mint eddig semmi féle óra a világon, péld. 1 uj rugó 35 kr.

A Waterbury Watch Co. Waterbury Connecticut, *2.000,000 forint tőkével és 1500 darab napiggyártással,* valamint a magyarországi főraktár és javitó-műhely:
HOTTELMANN A.-nál, Budapesten, V., váczi körut 28,
☞ **három évi kezességet vállalnak.** ☜
Szétküldés csak készpénz vagy utánvét ellenében.

Vérszegényeknek! *Uj találmányomat a legelőkelőbb szakértők általános elösmerésével fogadták.* **Vérszegényeknek!**

HAZSLINSZKY KÁROLY
Vasas phosphor Pastillái
Eisenhältige Phosphor Pastillen
v. CARL HAZSLINSZKY Budapest
VIII. Sándor tér 3. Gyógyszertár
Szent László-hoz

Ezen szerencsés összetételü, jóizü, s rendkivül erősitő pastillák (ezukorkák) szaktekintélyek által ajánltatnak és kitünő sikerrel alkalmaztatnak: **angol kóros vérszegény gyenge gyermekeknél, az ideges izgatottság, álmatlanság, hangrég örcs** (Stimritzkrämpfe) **és izzadás esetelben**

Naponta 2—3 darab veendő.

Kis doboz 10 pastilla 50 kr. Nagy doboz 20 pastilla 90 kr.

A dobozok lajstromozott védjegygyel vannak ellátva.

Kapható gyógyszertárakban. Főraktár a föltalálónál, VIII., Sándor-tér 3. sz., Szt. Lászlóhoz czimz. gyógyszertárban.

HAZSLINSZKY KÁROLY
VASAS-PEPTON | **CONSERV** (FELNŐTTEKNEK FÜR ERWACHSENE)
EISENHÄLTIGER PEPTON
V. CARL HAZSLINSZKY
BUDAPEST, VIII., SÁNDOR-TÉR 3. SZÁM,
GYÓGYSZERTÁR „SZT. LÁSZLÓ"-HOZ.

Ezen **vas-** és **pepton**-tartalmu kellemes jóizü, s rendkivül erősitő Conservnek nehány darabja fölér bármily nagy üveg vas vagy Pepton-tartalmu borral. Szakértők által ajánltatnak, és kitünő eredménynyel, a következő betegségeknél használtatnak: **sápkór, vérszegénység, migraine, rossz emésztés, álmatlánság, lankadtság, ideges izgatottság és izzadás ellen.** Előnyei a hatóanyagok kitünő minősége, a conserv kellemes ize, s annak állandósága, amennyiben hosszabb idő multával sem szenved alkatrészeiben változást, s végre jutányos ára.

Naponta 2 darab veendő, étkezés előtt.
Ára egy nagy dobroznak 90 kr.
A dobozok lajstromozott védjegygyel vannak ellátva.

Franklin-Társulat nyomdája. (Budapest, egyetem utcza 4. szám.

47-DIK SZÁM. 1887. BUDAPEST, NOVEMBER 20. XXXIV. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: egész évre 12 frt, félévre 6 •
Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 8 frt, félévre 4 •
Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 6 frt, félévre 3 •
Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó

A KÖZGAZDASÁGI MINISZTERIUM UJ PALOTÁJA.

Budapest fővárosában a felső Dunaparton, mely a legujabb időkig néhány nagy malom kivételével teljesen elhagyatott hely volt, hatalmas s az eddigi legszebb részekkel is versenyező uj városrész keletkezik. Az osztrák-magyar államvasut pályaudvarától kezdve, honnan a fővárosnak ezt a puszta vidékét ezelőtt jóformán csak egy házsor takarta el, már is fölépült néhány palotaszerű középület: az állami gymnázium és reáliskola, a kereskedelmi akadémia s az erdészeti egyesület pavillona, a Duna felől eső részen azonban még mindig nagyon lanyha az építkezés, habár a leendő uj városrész főbüszkesége, a milliókba kerülő uj országház, már pár év óta munkában áll s alapozása elkészülvén, rövid idő alatt már falai is kiemelkednek a földből. Egyetlen uj nagy épület van itt most: a kereskedelmi miniszterium palotája. De ez az egy épület óriási terjedelmével s nagy arányaival messze kilátszik már a Dunára s a jobb partra s méltó képzetet nyerhetünk arról, milyen lesz ez az uj városnegyed nehány év mulva, vagy legfelebb már a jövő század kezdetén, midőn előreláthatólag már az itt éktelenkedő nagy kaszárnya, az «Uj-épület» is el fog tünni a föld színéről.

Önálló miniszteri paloták építésének szükségességét már régóta érzik. Különösen sok baja volt a miatt a földmivelés-, ipar- s kereskedelemügyi miniszteriumnak, melynek egyes részei a város különböző helyein voltak elszórva: a posta és távirda (mely a legutóbbi időkig ideiglenesen) a vigadó mellett, a mintapincze a vámházban, a geológiai intézet a Józsefvárosban s a statisztikai hivatal Budán az Albrecht-ut közepén, mind nagy távolságban a központi hivatalról, mely a Ferencz József téren levő Nákó-házban kapott ideiglenes helyiséget.

Különböző tervezetések után gr. Széchenyi Pál miniszter és Matlekovits Sándor államtitkár kezdeményezésére véglegesen 1885. évben, az országház építésének törvényre emelése után, állapodott meg a magyar kormány e palota felépítésében. Közvetlenül az uj országház területe mellett több telek összevásárlása után a nevezett év szeptember havában kezdtek az uj palotához és az nem egészen két év alatt készült el, ugy hogy az egyes hivatalok a jelen év nyarán juliustól-szeptemberig egymásután beköltözhettek. Ismeretes dolog, hogy a nagy épületnek 1.100,000 forintra tervezett költségvetése 680,000 frttal tulhaladtatott és tullépése az országházban heves jelenetekre adott alkalmat, melyet a kormány azáltal enyhített lényegesen, hogy az uj épületbe még az igazságügyminiszteriumnak és a hozzá tartozó mellékhivataloknak is helyt adott. Jelenleg tehát mindkét miniszterium és az eddig némileg önálló geologiai intézet, statisztikai hivatal és budapesti főügyészség is egyetlen épületben vannak, mely ennek következtében mintegy 400 hivatalnoknak és dijnoknak ad irodai helyiséget és ezenkivül közel száz főből álló alkalmazottnak lakást.

Az épület — a félemeleten és magas pinczehelyiségen kivül, három emeletes és a legmagasabb a környéken levő házak között. Területe 7489 négyszögmétert foglal el, tehát oly nagy helyet, minőt a főváros belső részében csak a kaszárnyáknál és a Rókus-kórháznál tapasztalunk

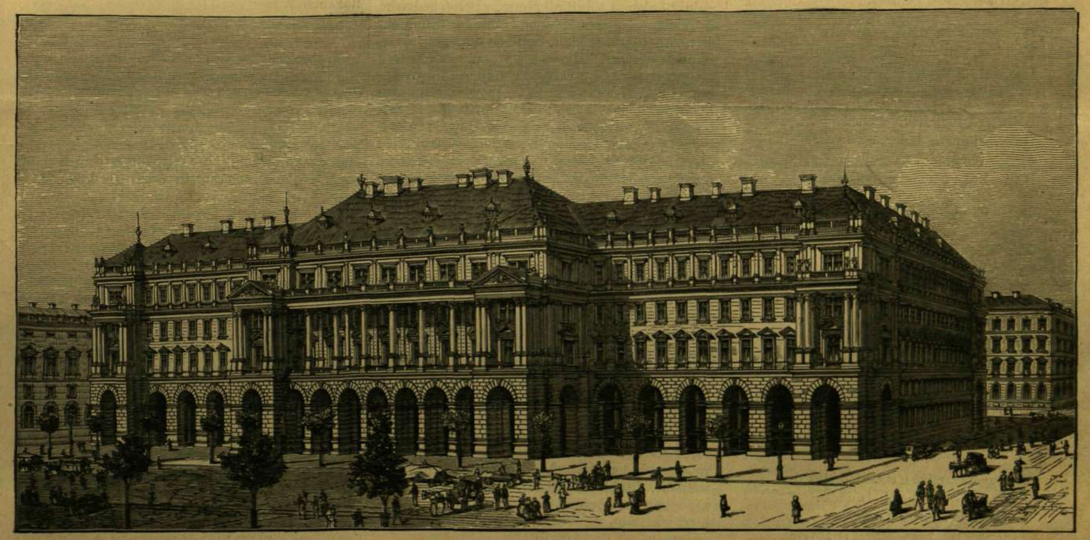

A FÖLDMIVELÉS-, IPAR- ÉS KERESKEDELEMÜGYI MINISZTERIUM UJ PALOTÁJA.

Építésze, Bukovics Gyula, római olasz renaissance stylt vett irányadóul. A homlokzat az uj országház felé néz kiemelkedő loggiaszerü középépülettel, melyet oldalt kettős oszlopokon nyugvó párkány diszít. Ezenkivül a harmadik emelet is erkélyekkel s más diszítésekkel van ellátva. A közép-bejárástól, mely az egész épületben egyetlen, jobbra s balra kényelmes széles lépcsők vezetnek fel. E két fölépcsőn kivül még két oldalt s a főbejárattal szemben a hátulsó szárnyon egy-egy csigalépcső vezet fel, az utóbbi mellett a tüzelő-anyag s nagyobb csomagok felhordására emelőgép alkalmaztatik. A tágas területet két keresztépület három világos nagy udvarra osztja fel, mindenütt széles folyosók s óriási ablakok biztosítják a világosságot, melyet azonban némely udvari helyiségekben a folyosók tulságosan széles bolthajtásai meglehetősen elzárnak. Az egész épületben több mint 300 hivatalos helyiség van, ezenkivül 2 tisztviselő, 1 házmester, 2 kapus s 8 szolga lakása, 3 nagy könyvtár, a földtani intézet nagy gyüjteménye, a mintapincze s tömérdek különféle raktár találnak itt helyiséget.

Az uj palota aesthetikai becse fölött megoszlók lehetnek a vélemények; tény, hogy inkább nagysága által imponál s egyes részleteinek szépsége áldozatul esik az egészben uralkodó czélszerüségi tekinteteknek. Annyit azonban elmondhatunk, hogy ez az uj palota Budapest főváros középületei között nem utolsó helyet foglal el s jelen ronda környezetében hatalmasan emelkedik ki, elővjeleül annak, milyen leend Magyarország ujjászületett fővárosa már a közel jövőben azon a részén is, mely eddigelé talán a legelhanyagoltabb s legföljebb fa-rakodóknak használt terület vala.

EMLÉKEZET.

Gyakran szárnyat bont az emlékezet
S szebb ég alá, mult időkbe vezet,
Hol sok vidám arcz fogad mosolygva,
Szemem mégis egy sötét kép foglya.

Az a szelid, jóságos tekintet,
Mely a szívbe vak bizalmat hintett,
Sötét fürtök vállaira hullva,
Halovány arcz . . . mind föléled ujra.

Együtt éltük gyermek-éveinket,
Míg az óra búcsúra nem intett,
S midőn ujra egymáshoz vetődtünk,
Tenger-mélység tátongott közöttünk.

Egy fal mellett lelt az alkony minket,
A falon tul ült ő, én meg innet;
Panaszát bár keblébe temette,
Sóhajai beszéltek helyette.

O ott kötött, itt könyv a kezembe',
Nem igen volt ám köszönet benne;
O is egyre a szemet hullatta,
Tudja isten, hol járt gondolatja.

A kötésről hullottak a szemek,
Szeméből meg hullottak a könyek,
S könytől bármint nehezült kötése,
Szíve terhén nem könnyített mégse.

Durva férjnek oldalához kötve,
Mint virág, mely nem vár, míg fölötte
Elsüvölt az ősz hervasztó szele,
Virultában bősz vihar törte le.

Lelke bútlan vált meg hüvelyétől,
Rég letett már a csalárd reményről;
A jólétet boldogságnak vélte
S boldogságát áldozta fel érte.

Sírja is oly szomorú, mint élte,
Drága márványt tettek bár föléje,
Eltakarják felnyuló fűszálak,
Mintha a sír őrei volnának.

Útja gyepes, mint melyet föd átok,
Nem tapossák rokonok, barátok:
A ki annyit könyezett, míg éle,
Nem nyer most egy könyet sírkövére.

BARÓTI LAJOS.

UTAZÁS ISMERETLEN ÁLLOMÁS FELÉ.

III. rész. — Az olmützi várfogságban.

XII. Nagy változás.

Alig hogy társainkat elvitték, kezdték az áttelepitést a megürült szobákba, s egyszerre csak arra ébredtünk, hogy egész csoport csehet szállásoltak el, hol csupán csehet, hol velünk vegyest. E közlemény iróját áttették a kisebb szobák sorában a második szám alá, s egy Tucsek Károly nevü csehet kapott lakótársul.

A vézna alkotásu, csaknem tanuló éveiben lévő fiatal ember nyilt arczával és igénytelen modorával első pillanatra megnyerte rokonszenvemet, mire ő is bizalommal közeledett iróasztalomhoz, s jó szeme lévén, kérdé: vajjon nem Gibbon halhatatlan munkája-e az, a melyből, mint látja, forditok? «Ismeri Gibbon müvét?» — kérdém — «Fájdalom» — felelé — «csak hireből. Épen szándékunkban volt többedmagammal a prágai egyetem könyvtárában a tanárunk által magasztalt munkát felkeresni, mikor az egyetemet és vele természetesen a hozzá tartozó intézeteket is bezárták.» Nézte azután a könyv külsejét, és látván, hogy ez már a hatodik kötet, bátortalan szerénységgel kérdezé, szabad volna-e a munka elejét elkérni olvasásul? Sajnálatomnak adtam kifejezést, hogy mindjárt első kivánságát kénytelen vagyok teljesittetlen hagyni, mivel úgy az első, mint a befejező négy kötete a munkának világgá ment társaimmal együtt, kikkel a mü forditására szövetkeztem. «Egyébiránt, folytatám, ha ön Gibbon müvét csak hirből ismeri, én biztosithatom, hogy a nálam lévő és már pihenő, mert már leforditott ötödik kötetének megértéséhez a megelőző négy kötet tartalmának ismerete nem szükséges. A mü oly remekül van tervezve és irva, hogy sehol sincs hivatkozás akár arra, a mi azt, a mit épen olvasunk, megelőzte, akár arra, a mire majd később kerül az irás sorja. Ezalatt az ötödik kötetet elő is kerestem, s azon nyilatkozattal nyujtottam neki oda, hogy örvendeni fogok, ha a munka meg fogja ragadni figyelmét, s ha olvasása közben azt fogja képzelni, hogy a prágai egyetem könyvtárának olvasó teremében ül. Bizonyos vagyok ugyan benne, hogy ott a világitás jobb, mint itt, de itt a helyett zavartalanabb a csend!

Ezzel a barátság megvolt köztünk, mely a legfesztelenebb társalgásban uj meg uj tápot nyert s igy nem csoda, hogy egyszer szóba hozta Petőfit is. «Ismeri?» — «Fájdalom, ezt is csak hirből s egy-két versének nem tudom mennyire sikerült forditásából.» De mire ő ezt mondta, már akkor Petőfi költeményeinek vaskos kötetét kivettem volt fiókomból s oda nyujtám megtekintésül. «Oly sokat irt?» kérdé meglepetve, a sulyos kötetet mintegy kezeiben mérlegelve. «Oh ha én ebből tudnék olvasni», mondá mély sóhajjal s addig forgatta lapjait hol hátra, hol előre, mig a kérdés: volna-e kedve és bátorsága magyarul tanulni? önkényt tolult ajkaimra. «Petőfi kedveért — felelé, — a legnagyobb örömmel tanulnék, de nem látom a módját. Se nyelvtan, se szótár, se nyelvmester». «Mesternek ugyan nem tartom magamat, — adám válaszul, — de van a nyelvtanulásnak olyan módja is, mely nyelvtan, szótár és nyelvmester nélkül is czélra vezet. De kell hozzá kedv, olvasmány és kalauz, s igy ha csakugyan van kedve, a könyv rendelkezésére áll s én örömest ajánlkozom kalauzul.» «Ismerem a nyelvtanulás e módját magam is, — viszonzá, — ezen kezdtem megismerkedni a franczia nyelvvel». E közben egyre lapozgatott a könyvben valami rövid verset keresve. «Ah itt van egy epigrammféle» — kiálta fel, s rámutatva kérdé: hogyan kell azt olvasni? «Kisértse meg», — szólék bátoritva. «A betük többnyire a latin nyelv betüi és kevés kivétellel hangzásuk is egy mind a két nyelvben.» Az általa kiszemelt vers ez vala: «Mit ettél föld, hogy annyit szomjazol, Hogy annyi könnyet s oly sok vért iszol?»

Ezt ő még az nap megtanulta könyv nélkül, s utána még egy párt, s füzetkét csinálva magának, szorgalmasan jegyezgette az «ettel», «szomjazol» és «iszol» igék töveit és nyelvtani változatait. A második héten már bele mertünk fogni a «János vitézbe.» Örömmel tapasztaltam, hogy tanitványom mindenképen megérdemli a ráfordított munkát. Utóbb már mérsékelnem kelle hevét, különben nem maradt volna időm másra. Emlékező tehetsége nyelvek dolgában igazán rendkivüli volt.

Egyszer azután azzal a kéréssel lepett meg, hogy miután Gibbon ötödik kötetét már majdnem végig olvasta, engedném át neki forditásom kéziratát, hogy e kettőt összehasonlithassa.

Igy mulának elzártságunk órái Petőfi és Gibbon, Gibbon és Petőfi társaságában. Elmult az 1852. év nyara, benn voltunk már az ősz rövidülő és borongásra hajló napjaiban, midőn Károly barátom rosszullétről kezdett panaszkodni. Honfitársai, de még a porkoláb is észrevették titkolt lankadását, mig végre rávették, hogy rászánta magát átköltözni a katonai kórházba, mely a «Heiligenberg» nevü magaslaton van. Petőfi költeményeit ugyan nem, de Gibbon ötödik kötetét és forditásom kéziratát oda is elvitte magával.

Alig, hogy azt hivém, egyedül fogok lehetni, már más foglyot hoztak mellém szobatársnak, most az egyszer székelyembert, kit a nagyszebeni hadi törvényszék itélete alapján hoztak vala Olmützbe. Ezt Tóth Lászlónak nevezte a bevezető porkoláb, és pedig nagybaczoni születésü, dévai volt, és annak idején, ha Isten az oroszlánok verméből szerencsésen kisegiti, ujra leendő dévai ügyvédnek mutatta be magát s nagyon óvatos gyanakvó arczczal tekintett körül a furcsa ablakú szük oduban, s csak midőn eléje lépve «Hozott Isten bajtárs!» szóval kezet nyujték neki s kezdém szedegetni válláról podgyászát, nézett rám nagyot fohászkodva, s mintegy könynyebülve lelkében is, felelé: «No ha itt azt mondják, hogy «Isten hozott», én sem akarom ezt többé kétségbe vonni, bár útközben többször kisért a gondolat, hogy: «no Laczi, viszen már az ördög, s csak ő tudja, melyik poklába, mert van ám neki sok». Ezen azután jóizüt nevettem, mondván: «Majd meglátja, volt és leendő ügyvéd ur, hogy sem az ördög nem olyan fekete, mint a hogy festik, sem a pokol nem olyan tüzes», — de nem végezhettem, mert itt közbe vágott, hogy ő itt inkább hüvösnek érzi a levegőt. Ősz végén voltunk, fütésről még szó sem lehetett, ő pedig jól megrakottan a vaspálya-állomásról gyalog jött vala a vár tövében elnyuló uj lakására. Midőn azután este felé ozsonnám fele részének elfogadására hosszu nógatás után rá tudtam venni, eldobtuk az «ur» szót s lettünk a börtönben testvérek. De hisz Laczi ról még lesz alkalmam beszélni, s azért a jelen fejezet czimének megfelelő röviden csak azt emlitem meg, hogy elhurczolt társaink helyébe egymásután hoztak olaszokat és hoztak várfogságra elitélt osztrák katonatiszteket, kikről azt hallottuk, sikkasztásért itélték el őket fogságra, melyet katonai ruharaktárak kezelésében követtek el. Ezt nagyon resteltük. Zokon vettük, hogy oda közénk, hol eddig csak politikailag kifogásolt emberekkel voltunk együtt, most már erkölcsileg megrótt bünösöket kezdenek telepiteni. A különben csendes, jámbor férfiakról egyébiránt már volt szó, a hol fölemlitém, hogy konyhánkról ők is étkeztek. Hoztak azután a tél folyamán Munkácsról is uj lakókat, cseheket és magyarokat vegyest. Kezdett Olmütz boltonyöble képe lenni az egész monarkhiának!

XIII. Látogatóink.

Foglyokat látogatni és megváltani az evangelium szerint egyik cselekedete az irgalmasságnak. Igen ám, csakhogy végtelenül nagy a különbség fogoly és fogoly, látogató és látogató közt, és midőn a Máté evangéliuma V. fejezetében olvasható egyéb nemeit az irgalmasságnak szabadon gyakorolhatjuk, a foglyokat látogatni vagy épen kiváltani nem csupán jó szivünk dolga. Másnak is van beleszólása, a ki azonban szigorú szabályok szerint köteles válogatni fogoly és fogoly, látogató és látogató közt. A kiváltásról a világ mai erkölcsi állapota mellett már alig is lehet szó. Ez ma nem magánemberek dolga többé, hanem a haduraké, kik, midőn fegyverszünetet vagy békét kötnek, intézkednek a hadifoglyok kicseréléséről is.

Csak az imént emlitettem, hogy Fieba József volt társunk, Josefstadtból hazabocsáttatván, bekérezkedett hozzánk, hirmondóul, s hogy Gyöngyösi Horváth Imre Hamburgból visszajövet beszóla hozzánk. Elmondtam jóval előbb, hogy több fogolytársunknak családi és gazdasági viszonyai megengedték, hogy felesége Olmützbe tehesse át lakását, minek következtében hetenként többször kaptak engedélyt bejuthatni. Az igaz, hogy férjeiket jöttek látogatni, de a látogatást jótétemény számba vették a többiek is, hisz, hogy udvarunk gyönyörü kis kertté alakulhatott, csak e nők révén vált lehetségessé. S hány más megbecsülhetetlen, mert minduntalan szükséges

apróság jutott a szakértő, az áruhelyeket, a czikkek minőségét és az árakat tapasztalatból ismerő asszonyok közbenjárásával birtokunkba. Egészen más hoztak ők néha egy harmadnyi áron, mint a szolgálatunkra kirendelt jó akaratu ugyan, de többnyire tapasztalatlan közkatona. Ha csak egy pár varrótü, irótoll, irón, egynéhány szál czérna vagy selyemfonal, levélpapiros, boriték, pecsétviasz kellett, jót és jutányos áron csak ők hoztak nekünk. Két nevet már szóba is hoztam, két bécsi születésü nőnek a nevét, midőn kertészkedésünk kezdeteről szóltam. Volt bécsi születésü neje egy harmadik társunknak is. *Horváth* Jánosnak hitták. Ugyanaz, a ki 1869-ben, — igenis: nem 1849-ben, hanem husz évvel rá, 1869-ben őszszel, midőn Simor János esztergomi érsek, ő felsége, a magyar királyné jelenlétében, a budavári Mátyás-templomban az ujabb keletü honvédség első zászlóaljának a zászlaját szentelte fel, s midőn a szögbeverés szertartása alatt a karzaton a Thern Károly által zenére tett uj «Honvéddalt» adták elő, mint a disztéren felállított első zászlóaljnak őrnagya ellovagolt a templom ajtajáig s átvevén az ujonnan fölszentelt zászlót, a sok ezernyi nép éljenei közt átadta a zászlótartónak. Ha valami véletlen szeszélyéből az álmok mindenható tünderének ez 1869-ik évi ünnepély egyes részleteit megálmodtuk volna ott olmützi hosszú éjszakáink valamelyikén, az ötvenes évek elején, s az álomlátást elmesélni mertük volna az ilyenekre mindig kiváncsi füleknek, valóban nem tudom képzelni sem, mi módon fogadták volna az akkor teljes lehetetlennek látszott dolog előadását. Pedig úgy volt. A melylyel e sorokat irom, szakasztott azt a kezemet nyujtottam fel a toporzékoló paripáját csititani igyekvő Horváth János, most már csak őrnagy urnak, ki itt bizonyára jobban érezte magát, mint amott huszárezredes czimével, de fogságban. Ennek is bécsi fiatal asszony volt a neje, volt karon ülő gyermekök is. Többször láttuk az asszonyt és dajkája karján az erősen barna atyának, de szőke anyának szőke kis fiát, de nem jöttek Olmützbe lakni, csak több izben látogatóba.

Ha jól tudom, a katona-főorvosnak, dr. Hartungnak lengyel eredetü nejétől származott egyik leánya, mint *Rapaics* Dániel társunknak neje, szintén Olmützben lakott és pedig három fiával, Rajmund, Rikhárd és Róberttel. Rajmund és Rikhárd már tanulókorukban voltak, s gyakran jártak egy tanitani szerető bácsihoz, a ki tudott az eszmélni kezdő fiukkal mulatni. — Rapaics barátunk elég jókor nyerte vissza szabadságát, mit a szoros viszonyból véltek megmagyarázhatni, mely dr. Hartung és gr. Radeczky, a győztes hadvezér közt hosszu közös szolgálati éveik alatt fejlődött volt s barátságnak is beillő bensőségben fennmaradt köztök egész a sirig.

Volt még egy pár társunk, a kinek neje messze Magyarországból tette át lakását Olmütz városába. Az egyik a jó szolga- és táblabiró Ambrus Jánosnak a felesége, született Szacsvay Karolina, nővére Szacsvay Imrének, ki a debreczeni országgyülés egyik jegyzője lévén, abban a hirben állt, hogy ő fogalmazta az április 14-iki határozatot, s e miatt hat hónappal rá többedmagával Pesten az Újépület ésaknyugati oldalán adta ki lelkét a hóhér keze alatt. Szegény Karolina áldott jó asszony volt, de szólni nagyon keveset szólt, férje is kevés beszédü volt, de szeretett olvasgatni és mélázni. Tacitus müveiből volt velem Olmützben egy apróbetüs, kis alaku kiadás. Ebben olvasgatott ő elejétől végig, de részben szemeinek pihentetése végett, részint hogy az olvasottat átgondolhassa s mintegy átérezhesse, csak apró adagokban, s a mikor a könyv végére ért, elkezdte újra elölről, vagy egyegy megkapóbb részt újra meg újra véve elő. Tárgy és hangulat változtatása kedvéért e közben elkérte a szintén nálam volt Ovid zsebkiadását s olvasott abban is, de sokszor mondta, hogy komor helyzetünkben rokonszenvesebbnek találja Tacitust, mint Ovidot, kinek még siralmain, a «Liber tristium»-nak czimzett gyüjteményben foglalt versein is inkább a költő tetszésvágya látszik elömleni, mintsem igazi fájdalomnak a zokogása.

Mikor nejét oda eresztették a szobába, mindenki felállt, lette pipáját vagy szivarját, letette kezéből a könyvet, vagy tollat, vagy akármi mást, a mivel épen foglalkozék, s a kölcsönös udvariasság kicserélése után, hogy magokban lehessenek, egymásután kilopóztunk a szobából, vagy ha épen valamelyikünktől valami kérdezni valójuk volt, s ott marasztották, szivesen maradtunk. Olmützben töltötte várfogsága idejét a volt tábornok is egy ideig Budavárának parancsnoka, *Hraborszky* János is. A tábornokot mi soha sem láttuk, nem is tudjuk, hol tartották. Azt sem tudjuk, hol van eltemetve, csak annyit tudtunk meg, hogy meg mielőtt minket elbocsátottak, fogsága ideje alatt ott Olmützben érte halála. De abban az időben, mikor az asszonyok még gyakrabban jártak be hozzánk, a jó Ambrusné egyszer csak elhozta látogatóba férje szobájába Hrabovszkynét is, ki, mint nagyváradi leány, utóbb férjével is Nagyváradon lakott, most pedig szintén olmützi lakos lett. A látogatás terve, úgy látszik, katonai társaink előtt nem volt titok, s ezek közt volt olyan is, ki egykor Nagyváradon helyőrségi tiszt létére a tábornoknával több táncmulatságban találkozott s egyszermásszor tánczosa is volt. A látogatás olyan nyári délutánra esvén, mikor az ajtók nyitva álltak, szobánk csakhamar megtelt látogatókkal. Az alkalmat felhasználva oda gyültek a többi asszonyok is kiséretökkel együtt, a szomszéd szobákból sietve összehordtak székeket, s igen érdekes félkör alakult hölgyekből s öket környező vitézekből. Akár tornaünnepélyt lehetett volna tartani. A társalgás magyarul folyt, csak a tisztek egyikét vitte rá nagyváradi élményeinek emléke, hogy a régi divat szerint németül intézze bókoló szavait a tábornok nejéhez; s ezt minduntalan ismételte annak daczára, hogy az önérzetes és feltünően szép uri hölgy vagy magyarul felelt, vagy nem is vette szavait figyelembe.

Az idő, mint ilyenkor rendesen, rohanva mult. A kiszabott perczek leteltével az egész kör fölkerekedett s végig ment a honlyosóján, jobbra és balra beköszöntve pár pillanatra a nyitva álló szobákba. Minden ajtónál ott állt a szobanagy, a ki bemutatta, vagy legalább megnevezte a vele lakókat.

«Volt tüzérezredes *Psiotta* Márton, volt huszárezredes *Berzsenyi* Lénárt, a Bocskay-huszárok volt ezredese *Szathmáry* Mihály, volt huszár-alezredes *Mesterházy* István!» És igy sorban hangzott ajtóról-ajtóra.

Mesterházy Istvánnak is volt felesége. Ez is Olmützbe jött lakni. Ez is bejárt hozzá, s megismerkedvén jobb miveltségü olmützi családok női tagjaival, majd ennek az egyetemi tanárnak a leányát hozta be magával körünkbe, majd egy előkelő gyárosnak vagy kereskedőnek hajadon rokonát, néha élvetesebb személyeket is, kiket hol a kiváncsiság, hol a részvét érzete bátoritott fel a sötét küszöb átlépésére. Hiszen sötétnek elég sötét volt, de a «Lasciate ogni speranza»-féle mondat nem volt a homlokzatára vésve. A bécsi asszonyokkal is jöttek be olykor ismerőseik, kik közül a már nem fiatal Liebhardtné tanusitott legtöbb emberséges érzületet irántunk. Ki volt, honnan vetődött Olmützbe, már nem tudom, csak az maradt meg emlékemben, hogy férje katonarendü ember volt, s Halics országban laktak.

Családjok egy-egy fogoly-tagját látogatni zarándokoltak Olmützbe Magyarország messze vidékéről is asszonyok. Az első év tavaszán fölkereste Pál testvérbátyját *Szontagh* Antonia kisasszony; ugyanazon időtájban meglátogatták *Eisenfels* Rudolfot édes anyja és nővére, *Répássy* tábornok neje. Kossuth Sándort is jöttek megnézni uriasszonyok. Ezeknek könyebbítette a zarándoklást a vasut. Vasuton jöttek az 1851-ik év nyarán a debreczeniek is, kikről már volt szó. De az én jó anyám vasut nélküli vidéken lakott, s Trencsénnek vette utját az előtte korábbi életéből ismeretes Olmütz felé, s egyik testvéröcsémmel együtt ennek fogatán kétszer is felkereste fiát a szük czellában, mint magát kifejezé. Először 1851-nek őszén, másodszor azután két évvel rá.

De ideje, hogy a családias színü látogatások rövid emlitése után az idegenekről is mondjak egy-két szót, kik eljöttek a foglyokat megnézni. Ezek közt első helyen emlitendőnek tartom azt a franczia emberbarátot, ki egykor egy franczia katonai fogházban mint tanitó volt alkalmazva, de utóbb azon gyanu alatt, hogy két fogolynak megszökésében közrejátszott, maga is fogságba került. Ártatlansága kiderülvén, szabadon eresztették, s ő innentül fogva a börtönök látogatását, tanulmányozását és a foglyok sorsának enyhitését tekintette élete feladatának. *Appert* Benjámin Miklós Mária volt a neve, s e név hamar európai hirüvé lett. Elnevezték őt a börtönök apostolának. Mindenütt, Pétervártt csak úgy, mint Madridban, Brüsszelben, Berlinben csak úgy mint Bécsben vagy Nápolyban gyanus szemmel fogadták a börtönök látogathatására engedélyt kérő francziát, de kifogástalan magaviseletével s nyilt férfias felléptével a különben elég igénytelen külsejü férfiu a gyanut mindenütt el tudta oszlatni, s utóbb a közhir mely róla keletkezett s hamar megizmosodott, még a politikai foglyok czellájának ajtait is megnyitotta előtte. Igy került 1851-ben hozzánk. Iró is volt, s a tett tapasztalatokat több rendbeli munkában közölte.

Benézett hozzánk és sorba járta az elzártság óráiban a szobákat az a *Michl* nevü hadbiróőrnagy is, ki ellenem vezette egykor a vizsgálatot és száztizenegy számig vitte fel az erről vezetett s általam apránkint aláirt jegyzőkönyv pontjait. Engem megismert s azt kérdezte tőlem hadbirói fölényének büszke érzetében: «Nos, még most is republikánusok vagyunk?» — «Itt van rá alkalom» — felelém szeme közé nézve, — «de őrnagy úr nehezen az.»

XIV. A kazamata mint szálloda.

A katonai intézmények közt nagy szerepet visz az úgynevezett «Transportshaus.» Mióta a haza minden fia katonaköteles, ismerik e szót országszerte, de régebben nem úgy volt. A katonaságtól távol álló polgári osztály oly ritkán és csak elvétve jött a Transportshaus intézményével érintkezésbe, hogy magyarul ma sem tudom másképen mondani, mint hadiszállodának.

A boltonyt, melyben laktunk, ott létünk idején több izben alkalmazták átutazó foglyok ideiglenes szállásául. Minden egyes esetről nem is értesültünk; némely esetről csak utólag és homályosan, de voltak olyan esetek is, melyeket nehéz volna felejteni.

Egyszer egy csapat fiatal csehet szállásoltak be közelünkbe. Jó kedvű nép volt és csakhamar megbarátkoztunk volna velök; de már másnap eltüntek. Volt köztök egy kiváló elme és sziv, kit társai ennel a két tulajdonánál fogva csak Krisztusnak neveztek. Mintha ág. hitvallásu papi család sarja lett volna. Szerény magaviseleténeł fogva csak akkor szólt, ha kérdeztük, de minden szava elárulta fennkölt észjárását. Honnan hozták, hová vitték őket, ha tudtam is, rég elfelejtettem.

Más alkalommal történt, hogy estefelé, mikor már be voltunk zárva, nagy bámulatunkra szekeret hallottunk egyébkor oly csendes udvarunkba térni, melynek mintegy közepén azután megállt. A lovakat kifogták és kivezették, az ormótlan szekér pedig ott maradt ablakaink előtt. Csaknem vasuti kocsihoz hasonlitott, de azokat a kocsikat is eszembe juttatta, melyekben Bécsbe vittek be, midőn a laibachi várból a pozsonyiba menőben, egy éjt a bécsi rendőrség épületében virrasztottunk át. A szekér sötét magas oldalain sehol sem látszott nyilás; a tetején elől is, hátul is két-két fegyveres katona ült, kiket koronkint felváltottak, de a szekérből nem szállt ki senki. Az udvarnak kettős őrségét még kettővel megtoldták. Kiváncsiságunkat még nevelte az örtisztek gyakori szemléje a zárt szekér közelében. A porkoláb szintén fegyveresen, több ordonancztól kisérve, mintha étel-italfélét nyujtott volna be a szekér hátulján lévő nyitható résen, melyen utóbb az edényeket ismét visszavitték. Másnap hajnalban lovakat hoztak, s a szekér nagy csörömpöléssel kidöczögött az éjjeli szálláshoz.

Alig vártuk, hogy a porkolábbal egyedül találkozhassunk, mert arra nagyon ügyelt, hogy ha valami kényesebb tárgyban szóra kertük, ez soha se történjék másképen, mint szorosan véve négyszemközt. Igy azután megtudtuk, hogy a szekér *Bakunin* Mihály uramat vitte fogházból fogházba, a sok közül már nem tudom: melyikből melyikbe. Bakunin annak idején, 1848 előtt, alatt és után egyike volt a legmerészebb forradalmi kalandoroknak, kik ma itt, holnap ott tüzték ki a harczra tüzelő vörös lobogót, nem nézve és nem kérdve, mi lesz a felszitott népszenvedélyek áramlatának folytatása, még kevésbbé törődve a kérdéssel, hogy mi lesz a felkorbácsolt mozgalomnak végeredménye. Több helyen többször elfogták, elzárták, de ő el tudott menekülni. Az orosz kormány hiába hivta haza, s mikor nem jött, hiába vették zár alá nagy terjedelmü és jövedelmü birtokait. Neki forradalom kellett minden áron. Azért őrizték a jól megvasalt és vaslemezekkel bellelt szekérben, mint valami fenevadat.

Pesten történt 1832-ben, hogy egy elvetemedett orvostanhallgató rablási szándékkal meggyilkolta egyik tanárát. Gondolom: Stadlernek hitták a füvészet tanárát, s lakása, ha nem csalódom, a mai barátok terén volt. Jelen voltam a temetésén is, de régen volt, a közelebbi részleteket egészen elfelejtettem. A gyilkost *Ruzsinszkynak* hitták, s tekintettel fiatal korára nem itélték el halálra, hanem husz évre elzárták a munkácsi várban. Onnan azonban a mozgalmas 1848 és 1849-es időben sikerült megszöknie. Ezt a gonosztévőt azután, mivel ismét rablógyilkos merényletekre adta fejét, nem tudom hol, ujra elfogták s ujra elitélték, s most régi büntetésének ideje még tartván, nagyobb biztonság kedvéért Olmützben zárták el, nem messze tőlünk, az úgynevezett sáncfoglyok osztályában. Mi azonban csak akkor tudtuk meg, hogy ott volt, mikor egy téli délutánon, mikor hamar esteledik, az ott járó kéményseprőnek ideiglenesen a falhoz támasztott létráját. kalapját és sodronyon csüngő golyóját felkapván, bátran neki ment a kis ajtónak s az ör kiereszteti; vagy is akkor tudtuk meg, hogy ott volt, mikor valamely fogoly szökését jelző ágyu dörgésének okát kérdezve, hallottuk, hogy egy Ruzsinszky nevü rablógyilkos vett búcsút a kapufélfától.

A bástya, melyben mi laktunk, a Katalin-kaputól nyugati irányban folytatólag zárja körül Olmütz városát. A bástya külső tövénél a Morva vizének egyik bebocsátott ága folydogál. A fal és viz közt keskeny ösvény huzódik, épen annyi, hogy a lőrések, vagyis a mi czelláink ablakai alatt ört álló katona fel s alájárhasson. A folyóviz tulsó partját fütermő magas földhányás övezi, melyen csak kaszálás- és szénagyüjtéskor láttunk embereket. A Katalin-kapu folytatásában a viz fölébe épitve állt az olmütziek vágóhídja, melyen mindennap délelőtt, sőt olykor este is folyt a szükséges ugyan, de ránk nézve, kivált azokra, kik közel laktak hozzá, mégis vajmi kellemetlenül ható munka. A vágóhidra lépni vonakodó, de kötelekkel odahúzott, csaholó mészáros-komondoroktól néha fülénél fogva vonszolt marha kapálózása, bőgése, a homlokára mért fejszefok-csapások tompa hangja, az elkábult marha leroskadása és bömbölése, a mészáros-legények és inasok ordítozása, és gyakran nyers tréfáik vagy káromkodásuk, a viz fölé épült hidasról alatta az folyó vízbe hulló vérre összesereglő patkányok zsivaja, s a mindezekből támadó bűz, kivált forró nyári napokon, súlyos próbára tették érzékeinket. A patkányokat a prédavágy a szomszédba is ösztökélte. Klozeteink csatornája szintén a Morva vizének említett ágába torkolván, kényelmes alagut gyanánt szolgált nekik, s így nem csoda, ha néha a folyosó homályában lábaink mellett is éreztük őket elsurranni. A porkoláb egyszer patkányirtó kutyát kapott valahol kölesön, úgynevezett ratlert, s egész viadalt rendezett a kutya és patkányok közt, egy pár jókora kandur is közreműködvén, de akárhánynak az elvérzése sem riasztotta el a többit, legfölebb pillanatnyi időre, s ők lévén többségben, kifogtak minden üldözésen s épen csak szobáinkba nem hatoltak be. Ott meg az egerek váltak alkalmatlanná, mert szalmával tömött alsó vánkosainkba lopóztak és ott kaparászván, egyetlen jótevőnket, az éjjeli nyugalmat zavarták el tőlünk. Egérfogóknak, melyekkel drótos honfiaink nem mulasztották el Olmützbe is ellátogatni, nálunk biztos kelete volt; de földióra támasztott bögrével vagy ételes csészével, mely alá egy kis darab deszkát terítettünk, szintén fogtunk el nem egyszer ilyen csendháborítókat, átengedve őket másnap reggel az elősompolygó cziczáknak. Tóth László barátom ebben nagyon ügyes és szerencsés volt.

A bástyafal hossza belül több szakaszokra volt osztva. Ott a hol a nekünk jutott szakasz véget ért, udvarunkat is deszkafal zárta be. E deszkafalban is volt kapu, ezt az egyik őr tartotta mindig szemmel, noha ezen nem járt se ki, se be senki. E kapun tul a bástyafal uj szakasza következett, mely szintén börtön-helyiségekül volt berendezve. Ott volt az ugynevezett sánczrabok osztálya, de megszaporodván még 1852-ben is a politikai foglyok száma, oda is zártak uri magyar és más nemzetiségü embereket. Valami uton-módon amerikai papirdollárok kezdtek akkortájt Magyarországon s kivált az erdélyi és ezekkel szomszédos részekben meghitt emberek közt kézről kézre járni. Ezt a hatalom emberei észrevették s tömérdek ember került vizsgálat alá. Ezekből nehányat el is itéltek, kik közül azután a mi szomszédunkba is zártak el nem tudom hányat és kiket. Egyről biztos tudomásom van, ez pedig *Joannovics* György ur volt, később a báró Eötvös József másodszori miniszteriumában egy ideig államtitkár, a m. t. akadémia első osztályának tiszteletbeli tagja, ugyanott a nyelvtudományi bizottság elnöke és kiváló nyelvbuvár.

Ugyanabban a szakaszban kapott elhelyezést a komáromi várból jövet *Madarász* József is, Sárkereszturnak ujabb időben 1861. óta félbeszakitás nélküli országos képviselője, kinek egy *Szabina* nevü cseh iró és lapszerkesztő jutott szobatársul, kiről később, még ott laktunkban, furcsa hireket hallottunk, s ki ujabb időben is mint Csehország egyik képviselője a bécsi birodalmi tanácsban s mint ujból hirlapszerkesztő sokszor volt a közbeszéd tárgya.

Az 1853-ik évnek nyarán volt, mikor egész váratlanul Madarász urat átköltöztették hozzánk. Ha nem csalódom, abba a nagyobbik szobába szorították be, melyben társaink két legkitünőbbje, Markus- és Batizfalvy *Máriássy* János és *Dobay* József, *Perczi* Mihálylyal, s a már említett stoikus lelkü *Bartos* Sándorral tanyáztak. Józsi bácsi, ki szerette a társaságot, kezdett ozsonákat adni, melyekre felváltva egymásután meghítta válogatott embereit. Egy kis jó kávé, kalács, gyümölcs és jobb fajta szivar mellett azután eltársalogtak hüvösben a nyári délutánokat, mikor a falak közé szorított s a délesti naptól pörkölt udvarról önként bevonultunk a boltony árnylag üde öblébe.

FRIGYES VILMOS NÉMET TRÓNÖRÖKÖS.

A dicsőség azonban igen mulékonynak bizonyult. Józsi bácsit a milyen váratlanul telepitették vala pár hónappal elébb közénk, ép oly váratlanul vitték vissza korábbi tanyájára.

Ugyanezen évben hozták közénk a kufsteini várból az öreg *Boczkó* Dánielt is, kiről még fogságunkba is bejutott volt annak idején az Aradon történtek hire, mikor mint kormánybiztos egyszerű bottal felfegyverkezve oda rohant az Asztalos Sándor őrnagy által vezényelt honvédek és nemzetőrök élére, s kiverték az ellenséget a városból és határából. Ez az úr a jó szellemet, mely köztünk mindenkor uralgott, ujra felvillanyozta. Öreg létére soha panaszt, soha lankasztó nyilatkozatot nem hallatott, sőt ellenkezőleg, ha úgy találta, hogy valamelyikünk kissé szomorubb arczot öltött a rendesnél, mindjárt kérdőre vette, s ha csakugyan volt oka búsulni, igyekezett őt vigasztalni, ha pedig csak makranczot vett észre, sohajokra. Mikor mi azután valahára eljöttünk megpróbáltatásunk bús tanyájáról, a jó öreg még ott maradt. Ott látogatta meg őt 1856. novemberében hű tisztelője, az akkori superintendens Székács József, deczemberben azután ő maga is haza jött Pestre.

1854-ben junius 19-én este, mikor *Tóth* Laczi barátommal a II. számu kis czellában szótlanul pipázgatva mélázánk, szabad kalandozást engedve gondolatainknak, hirtelen a folyosó felől katonalépteket, a porkolább utasitgató hangját s közben gyenge női hangokat hallottunk s figyelni kezdtünk. Az I. számu czella a miénknek tőszomszédságában épen üres volt; csak pár nappal előbb szállásolták volt át a csehek közé a Munkácsról érkezett fehérmegyei papot, Pados Jánost. Ennek ajtajánál megszüntek a katonalépték, a kulcscsomagban kotorászó porkoláb érthetetlenül morgott valamit, míg végre megnyilt az ajtó s a női hangokat meg a porkoláb utasitásait már most az ablakon hozta be a szomszédból az esteli csendben az esteli szellő.

Másnap megtudtuk, hogy három uri asszonyfoglyot hoztak el az este messze Erdélyből. Az éjet együtt ott töltötték közelünkben, de csak az egyik maradt Olmützben, a másik kettőt már hajnalban vitték ismét a vaspálya állomására s a mint később hallottuk, a theresienstadti várba.

Ennyi az, a miben a kaszamáta tudtomra mint hadi szálloda szerepelt.

(Folyt. köv.)

A NÉMET TRÓNÖRÖKÖS.

Midőn Londonban ez évi juniusában Viktória királynő uralkodásának félszázados jubileumát ünnepelte s a herczegi férj szobrát leleplezték: Frigyes Vilmos német birodalmi trónörökös, a királynő legidősebb leányának férje a családi ebédnél fölemelkedett s meleg szavakban emlékezett meg az elhunytról, kinek példáját, úgymond, mindenben követni szent törekvése lesz. «Kövesd, fiam, — viszonzá az agg királynő elérzékenyülten — kövesd mindenben, csak egyben nem: korai halálában».

VIKTORIA NÉMET TRÓNÖRÖKÖSNÉ.

A végzet kegyetlen. Sokszor legforróbb óhajunkat utasítja vissza. Ama hirek után, melyek Berlinből és San-Remóból kerülnek most világgá, Viktória királynő is alig remélheti többé, hogy ez az akkor kifejezett óhajtása teljesülni fog.

A német trónörököst a hirlapok immár hetek óta temetik. Úgy szólnak róla, mint egy halálra szántról, a kinek megmentéséhez isteni csoda kell, mert mentést számára alig találhat már az emberi tudomány.

Távol hazájától keresett torokbajára enyhülést, a Riviera szelid ege alatt, San-Remóban, hol a Zirio-nyaralóban vett lakást családjával. Remélték, hogy itt az enyhe levegő, a tenger kigőzölgése, a napnak télen is verőfényes melege s az éjszaki szelektől védett, lelket-testet üditő természet elöli benne a betegség csiráját s visszaadja az életnek a más különben ép és egészséges, atyjához hasonló hatalmas életerejü 56 éves embert, ki oly bámulatos törhetlenséggel birta viselni két nagy és nehéz hadjáratnak fáradalmait. Ő maga ugy, mint családja, sőt kezelő orvosai is hitték, hogy baja csak mulékony természetü; birodalma népei remélték, hogy ha majd atyja, az öreg császár, a ki jóval tul van már az emberi élet számára kijelölt rendes határokon, örök álomra hunyja le szemét, egy hozzá minden tekintetben méltó főre, fia és közvetlen örököse fejére minden zökkenés nélkül száll át a korona s a mit az apa megalkotott: a német egység ő alatta fog megszilárdulni annyira, hogy az többé szuronyok és ágyuk védelme nélkül sem fog megingani. Egy jó szivü, szelid lelkü uralkodót vártak benne, a ki alatt a birodalomra, s talán egész Európára is állandó béke fogja vetni az emberek millióira áldásait; vége lesz a népeket nyomorító fegyveres állapotnak s minden nemzet nyugton fejtheti ki képességeit s munkálhat a maga és az emberiség boldogságán.

És most mind e reményeknek vége. A kit megkimélt a tűz, a vas a harczmezőn, az most egy alattomos orgyilkos betegségnek lesz az áldozata. Mi történik majd, ha a keserű végzet gya lett s bemutatjuk egyéniségét, élete főbb mozzanatait.

Frigyes Vilmos Miklós Károly, I. Vilmos porosz királyi herczegnek, aztán regens herczegnek, majd porosz királynak, végre Németország császárjának és nejének, Mária Lujza Auguszta Katalin szász-weimári herczegnőnek első-született fia 1831. okt. 18-án Potsdamban született, s rendkivül gondos nevelésben és tudományos kiképeztetésben részesült. Tanítója Curtius Ernő volt, a nagyhirű történetiró. A porosz udvari szokások értelmében tiz éves korában vétetett fel a hadsereg kötelékébe, de csak 1849-ben lépett valóságos katonai szolgálatba és pedig az első dragonyos-ezredbe. 1850-ben a bonni egyetemet látogatta, nagy figyelemmel kisérvén az előadásokat. 1856. nyarán lett őrnagy s az első dragonyos-ezrednek, ugyanazon év őszén pedig a 11-ik gyalogezrednek is parancsnoka.

Elérvén azt a korát, melyben házasságáról kellett gondolkodni, a protestans uralkodóházak közül Viktória angol királynőét látták politikailag is olyannak, melylyel a porosz királyi ház összeköttetése a legkivánatosabb lenne. Viktória királynőnek legidősb gyermeke, az 1840. nov. 21-én született Viktória királyi herczegnő lőn tehát a herczeg számára nőül kiszemelve.

Midőn Angliában hire ment, hogy a porosz király fia Viktória királynő leányára vetette a szemét, sok angol főur elfintorította az orrát ezen a «mesalliance-»on. Poroszország trónja, mondogatták, elég csinos ugyan, egy szép napon azonban meginoghat, összedülhet s akkor a bájos királyi herczegnő vörösre sirt szemekkel tér majd vissza anyja házába. Mikor azonban a porosz királyi herczeg Londonban megjelent, az arisztokrata körök megismerték: vége szakadt minden gunyolódásnak s a parlament vita nélkül szavazta meg a herczegnőnek élethosszig fizetendő 30 czer font sterling évenkinti apanaget. Az esküvő még január 25-ikén végbement s az angol földön kötött boldog házasságból hat gyermek származott, u. m. Frigyes *Vilmos* Viktor Albert, a ki 1859. január 27-ikén született s 1881. elején nőül vevén *Auguszta Viktória* schleswig-holsteini herczegnőt, ezzel kötött házasságából már is három figyermeke van: Vilmos, Frigyes és Adalbert. — A trónörökös többi gyermekei: *Sarolta*, Bernát szász-meiningeni herczeg neje; *Henrik* kir. herczeg (sz. 1862-ben), *Viktória*, *Zsófia*, *Margit* kir. herczegnők. Volt még egy hetedik gyermek is, *Valdemár* herczeg, a kit atyja kiválóan szeretett, a kit azonban zsendülő ifju korában, 1879-ben elragadott a halál.

Frigyes Vilmos királyi herczeget esküvője napján tábornokká nevezték ki; 1861-ben pedig, midőn atyja, Vilmos regens herczeg a királyi trónt elfoglalá, Poroszország trónörököse lett.

Az 1864-iki dán háboruban nem vett részt; tavasz felé azonban a csatatérre küldték, hogy ott némely személyes jelentőségü surlódásokat kiegyenlíteni igyekezzék, a mi tapintatos föllépésének csakhar teljes mértékben sikerült. Szelid és jóindulatu ember levén, egyátalán nem birta helyeselni azt a merev, visszautasító modort, melyet a népképviselet óhajtásaival szemben a Bismarck kormánya követett, úgy szintén a schleswig-holsteini politikával sem volt megelégedve. De midőn 1866-ban látta, hogy a dolog komolyra fordul, elhallgattatá aggodalmait s ez év május 17-én főparancsnoka lett a II. hadseregnek, mely Sziléziában gyülekezett, e sereg élén junius 26-án betört az osztrák határon, a Nachod, Trautenau, Skalitz, Schweinschädel mellett (jun. 27—29) kivivott győzelmekkel kierőszakolá szabad bevonulását Csehországba s az által, hogy julius 3-án idejekorán vágott be a harcz folyamába, eldönté a königgrätzi ütközetet, mely höstettéért atyja ott az ütközet színhelyén akasztá mellére a «pour le mérite» rendjelet.

Az 1870—71-iki franczia-német háborúban a III-ik hadseregnek volt parancsnoka, mely három porosz hadtestből és a déli német hadtestekből alakult. Az ő parancsnoksága alatt vívták ki az egyesült éjszaki és déli német csapatok az első, ép oly hires, mint fényes győzelmeket Weissenburgnál (aug. 4.) és Wörthnél (aug. 6.) Kedves modorával annyira megnyerte katonái szivét, hogy nem sokára csak «Unser Fritz»-nek, a «mi Frigyesünk»-nek nevezték a táborban.

Különösen a bajorok voltak iránta rajongó lelkesedéssel s följegyezték, hogy egy alkalommal egy bajor közkatona, tuláradó érzését nem

birva elfojtani, igy szólt hozzá: «Hej, ha 1866-ban maga lett volna a mi vezérünk, tudom istenem, megemlegették volna a bajorokat azok az átkozott — burkusok!»

Hogy a bajorok az egész hadjárat alatt mily benső ragaszkodással viseltettek parancsnokuk iránt, arról jellemző tudósitást olvasunk egy bajor tiszt levelében. «A király mellett, — irja, — a királyi herczeget illeti meg a hadsereg szeretetéből és lelkesedéséből a legnagyobb osztálysrész. Ő neki jutott a szerencse hadtestével, mely a délnémetországi csapatokat majd mind magában foglalá, az első győzelmeket kivívnia. Nehéz helyzete volt egy oly hadtest élén, melynek legnagyobb része nem volt porosz. Ő azonban kitünően értett hozzá, hogy a különböző elemeket testvérileg együvé olvaszsza. Nem járt ő a délnémeteknek valami nagyon a kedvében, sőt nagyon is szigoru fegyelmet tartott felettük. De épen egyenes modora s igazságos eljárása volt az, melylyel csapatjai bizalmát megnyeré. Hogy mindenütt győzelemre vezette őket, az még inkább fokozza a hozzá való ragaszkodást. Az egyesek iránt tanusitott szivélyes, őszinte modor meghozá a többit. Ő neki köszönhetni a csapatok testvéries viszonyát s azt, hogy a bajor ő alatta harczol a legszivesebben. Még a közember is életre-halálra szövetkezett bajtársat lát benne; mert a herczeg nem beszél hozzá leereszkedőleg, kegyelmes nagyuri módon, hanem oly igazi részvéttel és jó kedvvel, hogy minden szavával a szivére tapint. Megtette azt, hogy midőn egy magát különösen kitüntetett legényt magas érdemjellel kellett földiszitenie, megragadta örömében a derék közkatona fejét és össze-vissza csókolá. Siri csend támadt a jelenetre, s a kik tanui voltak, reszketett a megindulástól a puska a kezökben.»

A wörthi nagy győzelem után Frigyes Vilmos Páris felé nyomult, augusztus vége felé azonban éjszaknak kanyarodott seregével s azzal, hogy szeptember 1-én a csatatéren termett s Mac-Mahon seregét dél és nyugat felől bekerité, ép ugy hozzájárult a szedáni ütközet teljes sikeréhez, mint a hogy négy évvel előbb döntő szerepe volt a königgrätzi ütközetben.

Szeptember 19-ikén befejezte Páris körülzárolását s az ostrom alatt Versaillesban tartotta főhadiszállását. Itt lön október 28-án tábornagygyá, 1871 január 18-án pedig a német birodalom trónörökös herczegévé. A háboru befejezte után megnyeré a vaskoronarend nagy keresztjét s feje lett a német birodalmi hadsereg IV-ik főfelügyelőségének.

1873 május 1-én nejével együtt megjelent Bécsben is a világkiállitás megnyitásán s II. Oszkár király meghivására még ez évben hosszabb látogatást tett Norvégiában és Svédországban, mely alkalommal a dán királyi udvart is meglátogatá. 1883-ban az olasz királynak volt vendége, s a pápa által is elfogadtatott.

A trónörökös élénk érdeklődést tanusit minden békés haladási törekvés iránt. Maga is tudományos kiképeztetést nyervén, meleg barátja a tudományoknak. Potsdami uj palotája egész történeti és természetrajzi muzeum. A művészetek iránt különös érdeklődést tanusit s ő ép ugy, mint neje, foladatává tevé a német müiparnak lehetőleg lendületet adni. Demokratikus hajlamai mellett tanuskodik az is, hogy fiait köziskolákba, már kisebb korukban is a kasseli gimnáziumba járatá. Különösen az iskolaügy iránt mutat nagy érdeklődést. Többször megteszi, hogy el-ellátogat az iskolákba s a tanitót előadása közben lepi meg. Mint szintén jellemző adalékot jegyezzük ide, hogy midőn egyszer az uradalmaihoz tartozó Bornstedt község iskoláját meglátogatá, a tanitó épen akkor kapott egy sürgönyt, melyben haldokló anyja hivja beteg ágyához. «Menjen — mondá neki a trónörökös, — hogy édes anyját még életben találja. Én az iskolát addig átveszem.» S csakugyan 10-től 11-ig oktatta a gyermekeket a reformáczió történetében s akkor a lelkészhez ment, bejelentvén neki, hogy a konfirmandusok oktatásán is jelen lesz.

Az ilyen s ehhez hasonló jellemvonások, melyek a trónörökös emberbaráti érzületének tanuságai, rendkivüli népszerüséget szereztek neki. A politikába, melynek jelenlegi irányától egészen idegen, nem avatkozik s egészen családjának és a művelődési törekvéseknek szenteli életét.

Egy francia iró, kit azonban minden elfogultság vádjától fölmenteni nem lehet, következőleg jellemzi a herczeget: «Frigyes Vilmos ez ideig nem igen volt a tettek embere, ő a szó legszorosabb értelmében családapa. Csupán családjának látszik élni s imádja gyermekeit. A legidősebb fiuval azonban, ugy látszik, kivételt tesz. A fiatal Vilmos herczeg tulheves természete nincs egészen a kedve szerint. Az udvarnál a trónörököst politikai rajongónak tekintik. Határtalan szeretete neje iránt, Angliának is barátjává tette őt. Huszonöt éve, hogy trónörökös, a kinek számára minden perczben megnyilhatik a trón s kinozza a gondolat, hogy oly hamis állást, oly alárendelt helyzetet kell betöltenie legjobb éveiben. Atyja, a császár és Bismarck herczeg utopistának tartják. Szereti a müvészeteket, bátoritja az irókat, s ugy látszik, egészen Augustus császár a mintaképe. Ha trónra lép, egészen más politikát követend, mint a minőt atyja követ s azért mindazok, a kik a mai politikával elégületlenek, ő benne vetik reményüket. Az ő jogara alatt Németország békében élhet, s Franczia országnak a legnagyobb szerencséje volna, ha jó sokáig maradna a trónon. A birodalomban a királyi herczeget igen nagyra tartják.»

1883-ban januárban ülte a trónörökös nejével kötött boldog házasságának emlékére ezüst lakodalmát. Az ép, erőteljes, daliás termetü férfiban senki sem sejtette volna akkor még a csiráját sem annak a betegségnek, mely családjára, birodalmára s bizony, mondhatni, Európa békeszerető többi népeire is az aggódásnak és gyásznak egész tengerét boritja most . . . .

COQUELIN MAGÁRÓL ÉS A SZINÉSZI ELŐADÁSRÓL.

Nagyhirű vendégünk, a Theâtre Français elsőrendü societaireje nehány kiválóbb alakitása bemutatásának kisérőjeképen átadjuk a szót magának a müvésznek, ki leghivebben jellemzi magát és müvészetét azokban a kivonatos sorokban, melyekben a szinészi felfogásról és a szinészi előadásról kitünő elmeéllel és mély tanulmánynyal értekezik.

A művészet — irja Coquelin egy közelebbről megjelent tanulmányában — egy oly egész, melyben a szépnek bő eleme öltözteti fel és teszi elfogadhatóvá az igazságnak még bővebb elemét. Minden művészetnek megvannak a maga eszközei, s a szinész eszköze önmaga. Művészetének anyaga saját arcza, teste, élete. Ebből következik, hogy a szinésznek kettős egyénisége van. Első énje, a mely a játszó maga és második énje, mely eszköze. Ha egy festő arczképet akar festeni, mindenekelőtt felállitja modelljét, azután ecsetében összpontositva minden kiemelkedő vonást, melyet gyakorlott szeme megragadhat, művészete varázsával átteszi a vászonra. Ha ez megtörtént, müve kész. A szinésznek azonban van még valami tennivalója — neki magának kell a képbe belehatolnia. Mert az ő arczképének beszélni, tenni, járni kell keretében, s a szinpad s az élet illusióját kell, hogy ébreszsze a nezőben.

Ép azért, mikor a szinésznek egy arczképet kell elkészitenie, azaz egy szerepet megteremtenie, először is sokszor el kell, hogy olvassa darabját, mig felfogta az iró czélzatát s az előállitandó jellem értelmét, mig tiszta fogalmat nyer egyéniségéről és olyannak látja, a milyennek lennie kell. Látja Tartuffe-öt bizonyos öltözetben: magára ölti azt; érzi, hogy bizonyos arcza van: felveszi azt. Ugyszólva saját arczát és alakját foglalja bele a képzelt keretbe, saját egyéniségét önti újra, mig birálója, mely saját első énje, kielégitve érzi magát. De ez még nem minden, mert igy a hasonlatosság csak külső lenne. Tartuffe-öt azzal a hanggal kell beszéltetnie, a melyet hall Tartuffe-től, s hogy a szerep egyöntetű legyen, a szinésznek meg kell tanulnia ugy mozogni, beszélni, gesztikulálni, hallgatni és gondolkozni, mint a hogy Tartuffe-ről képzeli. Csak ekkor mondható késznek a kép, s helyezhető keretbe, azaz hozható szinpadra.

Egy szóval az első dolog, a mi szükséges, a *jellem* mély és gondos tanulmányozása, akkor az első én által kigondolt s a második én által megteremtett alak olyan lesz, a milyenné jelleme szükségkép alkotja. Ez a szinész feladata; mint Molière, ő is mindent onnan vesz a hol találja; azaz, hogy a hasonlatosságot fokozza, minden jellemző vonást hozzáad, a mit maga megfigyelt a természetben. Igy Harpagon is ezer fösvényből van összerakva, de a mesteri egység formájában öntve és forrasztva együvé.

A kettős természet a szinészben elválaszthatlan. De az első énnek, a léleknek kell az urnak lenni; a második, a test rabszolga, melynek engedelmeskedni kötelessége, s minél teljesebb ez utóbbi alávetettsége az előbbinek, annál nagyobb a müvész. Vannak sokan, a kikre saját egyéniségök oly nagy befolyással van, hogy sohasem vetközhetik le, s a helyett, hogy belemélyedjenek szerepeikbe s ahhoz alkalmazzák magokat, a szerepet emelik magokhoz s öltöztetik a magok ruháiba. Ez is egyik értelmezése a művészetnek, de nem habozom kimondani: hogy kevesebb értékü az elsőnél, bár tudom, hogy mily sokra viheti benne egy nagy tehetségü művész. Az első árnyoldal az, hogy az ember bizonyos mértékig egyetlen szerep rabja lesz, s ez a jellem-tanulmány elhanyagolására vezet, a külső, pittoreszk vonások hajszolása mellett.

Természetesen a pittoreszk vonások sem vetendők meg, de nem szabad, hogy a kizárólagos figyelem tárgyát képezzék s mindenekfölött nem szabad, hogy egy szerep kiinduló pontjául vétessenek. Az egyedüli kiinduló pont a jellem. Ha a jellem lényegét magunkévá tettük, a külső magától fog következni. Ha Mephistopheles rút, azért van, mert lelke is rút. Pompásan láttam játszva Bécsben Levinszky által, ki sántán és püposan ábrázolja, a mi egészen megfelel jellemének. Ellenben Irving, ki szintén hírre tett szert e szerepben, Irving, ki nagy súlyt fektet szerepe külső részleteire, nem birja kikerülni a pittoreszk hajhászását legkisebb mozdulatában sem. Ha álláshoz akar nyulni, felemeli karját és kört ir le vele *és sohasem simogatja meg szakállát* előbb, mig egy teljes kört nem irt le karjaival.

A drámai hatás vadászata s a köznapiasság kerülése gyakran igen értelmes szinészeket is e tévútra ragadnak. Eleinte oly mozzanatokat választanak, melyeket jellemzőnek vélnek az előadott alakra nézve, majd másokkal is kisérletet tesznek, melyek merőben pittoreszkek, nem törődve azzal, hogy vajjon csakugyan a szerepekhez valók-e s a vége karrikatura, nem pedig arczkép. Még a közvetlen siker szempontjából is nagy hátránynyal bir ez a methodus. A közönséget semmi sem fárasztja ki oly hamar, mint a csupa pittoreszk hatás. Ha jelenésednek vége, többé nem hederitnek rád.

Nem azt értem ezalatt, hogy a szinész ne kölcsönözzön saját tapasztalatából oly vonásokat, melyek alkalmasak a szinpadi előadásra. De ezeket diskrécióval kell alkalmazni. Például kerülni kell azokat, a melyek merőben egyéniek; a szinésznek nem valami spezialis fösvény jellemzését kell szinpadra vinni, a kit ő ismer, de a közönség nem ismer, hanem minden fösvény átszürt lényegét kell adnia Harpagonban, melyet hallgatósága rögtön fölismer.

Volt egy szinész, Lesueur, a ki felülmulhatatlan volt az arczképezés e nemében. Senki sem teremtett saját egyéniségéből több különféle alakot elő. Hanem aztán lelkesedéssel tanult is. Lakásában volt egy sötétes szoba, bezárt ablakokkal és csukott ajtókkal; ide szokott bezárkózni jelmezeivel, parókáival és minden parafernáliáival, ott egyesegyedül tükre előtt próbálgatta arczát, lámpa világánál. Huszszor, százszor is megpróbálta, mielőtt eltalálta volna az igazit. De aztán az eredmény oly rendkivüli is volt, hogy a szinbirálók sohasem felejthetik absinthe-ivóját, bolondját és pikétet játszó öreg urát. Egy nap Poirier ur volt, a középosztály e megtestesülése, másnap Don Quixote, a kóbor kalandor typusza. S mikor ez utóbbi szerepében a szinpadra lépett, bár valósággal alacsony termetü ember volt, úgy felnyulni látszott mint egy teleskop, mig oly magas nem lett, mint dárdája.

Csak egy dolog hiányzott, a mi e csodaszerü tehetség és szigorú tanulmány daczára az illuziót nem tette teljessé — hangjának uralma. Lesueur hangja, kiejtése mindig egyformán komikus volt. Pedig a kiejtés az a beszédben, ami a rajz a festményben. *Samsonnak* egyetlen mondata az ő kiejtésével olyan volt, mint egy Ingres-arczkép. Mikor a beszéd e mestere «De la Seiglière kisasszonyban» szinpadra lépett, bezárt szemmel is föl lehetett volna ismerni őt erről az egy kérdésről: «Jasmin, Madame la baronne de Vaubert n'est pas encore arrivée?» (Jasmin, Vaubert bárónő még nem jött-e meg?) Benne volt e kérdés kiejtésében a dölyfös nagy úr, ki Jasmint különböző agyagból gyürt lénynek tekinti, mint magát, az üres fejü emigráns, az egoista, a ki nem törődik vele, hogy Vaubert bárónő megjött-e vagy nem, a ki e kérdést csupa udvariasságból teszi, vegyülve bizonyos aggálylyal, hogy távolléte bizonyos befolyással lehet a reggeli elhalasztására, a mely után de la Seiglière marquisnak ismét vadászatra kell mennie.

LIND JENNY MINT HANGVERSENY-ÉNEKESNŐ.

LIND JENNY, MINT LAMERMOORI LUCIA.

LIND JENNY, MINT AZ EZRED LEÁNYA.

A hang hatalma a szinésznél kimondhatatlan, semmi külső fogás a világon nem ragadhatja ugy el a hallgatóságot, mint egy helyesen intonált felkiáltás. A közönségnek érteni kell minden szót, bármily gyorsan legyen is mondva, azért a kiejtés első tanulmánya legyen a szinésznek. Arczkifejezés, taglejtés és hang, egy egészet kell hogy képezzenek.

Gyakran megtörténik, hogy látszólag egészen jelentéktelen szerepek a szinész részéről a legnagyobb metamorfozist követelik. Nézzük például Thouvenint *Denisében*. Az ember azt hihetné, hogy nincs ennél könnyebb szerepem; oly végtelenül egyszerű. Nem beszélek most sikeremről, csak az erőfeszitésről, hogy azt elérjem, a jellem tanulmányozásáról. Thouvenin nem vesz részt a cselekvényben. Csak úgy beszél és okoskodik, a mint minden becsületes ember tenné helyében s éppen ez az a szirt, melyen könnyü hajótörést szenvedni. Éppen annál a rokonságnál fogva, mely ez alak és az én egyéniségem közt létezik, könnyen kisértetbe jöhettem volna, hogy saját mozdulataimmal ruházzam fel, saját hangomon beszéltessem, hogy egy szóval Coquelin legyek; ha pedig ezt teszem, megcsalom a szerzőt, a ki azt kivánta, hogy Thouvenin legyek. Ennélfogva a szokottnál is szigorúbban kellett magamat mérsékelnem, rendes járásomat, rendes beszédemet módositanom, arczomat olykép idomitanom, hogy Thouvenint megfelelő alakjában állitsam elő, a mely egy ex-munkásé, a ki maga képezte ki magát és épp azért a társadalmi szokások és fölszegségekkel szemben megőrizte szabad ítéletét, önálló beszédét. A szerep komoly tanulmányozásának előnye az is, hogy megkönnyiti az ily alakitásokat. Samson és Regnier alig festették arczaikat; egészen belülről igyekeztek megtalálni a kifejezés formáját.

*

A szinészi ábrázolás fizikai föltételeiről, saját kifejezése szerint, a szinész «arkhitekturájáról» következő megjegyzéseket teszi Coquelin, részben saját példáival világitva meg.

A fizikailag tetszetős külső vagy kellem nélkülözhetlen az ifjú szerelmesi szakmánál. Ha szabad magamat vennem például, a közönség egy pillanatig sem türné, hogy első szinpadi jelenésemmel, mindjárt az első felvonásban, szerelmi nyilatkozatot kapjak egy szép hölgytől. Mindamellett játsztam Jean Daciert, a hol a darab végén megszeret egy nemes születésü lány. De nem vallotta meg szerelmét az utolsó felvonásig, s akkor is csak azért, mert a halál szélén állottam. A közönség elfogadta, sérdeklődött a kifejlés iránt, mert mint az első felvonásban szántóvető, majd katona s végre tiszt, fokról-fokra emelkedtem, mig kiérdemeltem a legnagyobb jutalmat, hogy nőm által szeretve legyek, mert e hölgy nőm volt.

Sok kritikusom erősen szememre hányta, hogy komoly szerepeket akarok játszani. E tekintetben müvészi lelkiismeretem tiszta. Soha sem vállalkoztam oly szerepekre, melyek képességemen túl estek. Soha senki se látott szerelmest játszani.

LIND JENNY, VERDI «I MASNADIERI» CZIMŰ OPERÁJÁBAN.

Jean Dacier jellem. Ki mondhatja a cremonai hegedűst szerelmesnek? Ő egy púpos, a kit senki sem szeret. És Chamillac? Egy különcz, egy balszos apostol, a ki bünhődik egy pillanatnyi megtévedésért s szerelmet nyer ugyan, de csak a végén. Ez a szerep tele méltósággal, tele kifejezéssel, de a szenvedély lángja nélkül. És Gringoire, a szerencsétlen költő, kit bitófára itélnek, nevezhető-e szerelmesnek? Hisz az első szó, melyet a leánytól hall, midőn szemeit rávéti: «Il n'est pas beau». (Nem szép.) Ez a helyzet és ha nekem sikerül a végén szerelmet nyerni, csak a költészet és szánalom segélyével történhetik.

Mindezek abból a kiinduló pont gyanánt fölvett tételből folynak önként, hogy a szinész ura maradjon mindig önmagának. Tartsa féken magát, mindig szigorúan előirt határok közt mozogjon. Nagy hiba azt gondolni, hogy a legnagyobb müvészet abban áll, ha a szinész feledi, hogy a közönség előtt áll. A müvészet nem azonositás, hanem ábrázolás. Érteni tudom azt, ha egy fiatal szinész első föllépésénél el hagyja magát ragadtatni szerepétől. A kényelmetlenségben, melyben a közönség előtt érzi magát, az ábrázolandó indulatok összezavarodnak személyes érzelmeivel. Ez megtörtént velem is, mint mindenkivel; s nem szégyenlem magamat érte, mert akkor csak 17 éves valék. Első izben játszott szerepem a szegény Jacques volt. Szegény Jacques egy boldogtalan zenész, ki megőrül szerelmi csalódásban. Tuláradt bennem az érzés, de mégis képes voltam valahogyan játszani, s talán a hallgatóság közül némelyek könyekre fakadtak, de mikor a szinfalak közé tértem, éreztem, hogy rosszul játsztam. Ha ma történnék ez velem, szégyenleném magamat.

Sokat lehetne beszélni a természetességről is a müvészetben. Oly tárgy ez, melyet minden nemzet és minden idő különféleképen értelmezett. Mikor Garrick Franczia országba jött, nagy elragadtatással szólt szinészeinkről, de úgy találta, hogy nem elég természetesek. De a midőn Talma fellépett, ő a tragédiába is a természetes beszédmódot és mozdulatokat hozta be, s ennek köszönheti sikereit. Vajjon ugyanaz a fogalma volt-e a természetességről, mint Garricknak — kétlem, mert a két faj geniusza merőben különböző. Ezért van, hogy mi ma éppen Irvinget nem találjuk elég természetesnek. A természetnek angol felfogása nem egyezik a mienkkel, épp oly kevéssé mint a német, melynek érzelgős és bölcselmi színezete inkább a Diderot iskolájára emlékeztet a XVIII. század végén. Pedig ez az iskola is a természetesség nevében kezdte meg újitásait, melyek ma oly komikusan hangzanak füleinkbe. És szintén a természetesség jelszava alatt emelte fel a romantika is lobogóját, midőn a Neslei toronyban s Borgia Lucretiában oly darabokat hoztak a szinpadra, melyekben a köny és mosoly emberileg van vegyülve. Taylor és Nodier is más értelemben voltak természetesek mint Voltaire, s a szinészek, kik ez irányban képezték magokat, természetietlennek tartották Talmát. Fejökbe vették, hogy ügy beszélnek, mint az emberek valósággal beszélnek, oly módon, hogy senki se hallja, s háttal ülnek a közönségnek. Ugy szavalták Athalie verseit, mintha azt mondották volna: «Jó reggelt, hogy van?» De másfelől, mikor saját talajukon érezték magokat, a melodrámákban, minő emphasis, minő magas szárnyalás vette át a szerepet. Többé nem mondták: «hogy van ön?» hanem: «Engedje megragadnom e férfias kezet!»

Az én felfogásom a természetességről — végzi Coquelin — egyaránt távol áll mindkettőtől, természetes a szó modern értelmében, inkább klaszszikus *mint romantikus, mert mindenfelől* érzi maga körül a korlátokat.

A SVÉD CSALOGÁNY.

(Lind Jenny.)

Szép és dicsőséges élet nyert méltó befejezést e hó 2-án Londonban hosszas szenvedés után, melyben már több izben megelőzte a halál hire, hogy végre gyászos megvalósulást nyerjen s bepecsételje egy hosszu élet ragyogását, fényét. Mert élet aligha volt valaha kápráztatóbb diadalokkal, pezsgőbb örömmel teljes, mint a svéd csalogányé, Lind Jennyé. Ezt a nevet: csalogány, ma a hódoló sajtó s a hizelgő mübirálat vajmi olcsón osztogatja a dalmüvészet oly sok középszerüségeinek — de mikor első izben Lind Jennyre alkalmazták: több volt az a csupa udvariasság sima szólamánál s méltán és igazán jellemezte azt a müvészetet, mely egykor Európát lázba hozta. A 40-es, 50-es évek nemzedéke emlékében él még a bübájos svéd énekesnő alakja, a mint a hang és előadás felülmulhatlan müvészetével járta be a müvelt világ székvárosait s mindenütt, a hol érző és értő szivek akadtak,

dus mértékben aratta a hódolat és elismerés koszoruit, fejedelmi műpártolók kitüntetéseit, köztük egy Mendelssohn, Moscheles és Schumann meleg üdvözleteivel. De az emlék ma már csak halvány sugár, mely tökéletlenül adja viszsza a mult benyomásait, mert az, a ki azokat előidézte s a hangverseny-, oratóriumi és szinpadi énekesnő hármas koronájával uralkodott, már évek óta letette királynői pálczáját s férje oldala mellett egyedül a házi otthon és a titkolt jótékonyság szelidebb világának élt.

Lind Jenny 1821. okt. 6-án született Stockholmban. Gyönyörü, ritka organumának sokáig kellett a szakszerü kimüvelésre várakozni s még később, mikor a párisi hires énektanár, Garcia vezetése alá került is, annak sem sok javítni valója volt a természettől oly rendkivülien megáldott eme hangon. A természeti tehetség eme szokatlan nyilvánulása volt az, a mi Lind Jenny művészetének oly sajátságos ingert kölcsönzött.

Első fellépése szintén Stockholmban alig 18 éves korában történt, 1838-ban, a midőn Alice szerepét játszta «Ördög Róbert»-ben. Ezt követte a «Büvös vadász» Agathája. Nem kevés befolyással volt további élete sorsára, hogy Párisban tanulása alatt Meyerbeer, ki tehetsége iránt kezdettől fogva érdeklődött, s neki fényes jövőt jósolt, «Sziléziai táborá»-nak első előadásakor neki szánta a főszerepet. 1844-ben már Berlinben és Drezdában tünt fel, s 1846-ban Bécsben és Pesten. Ez utóbbi helyekre már teljesen kivivott művész hirnév kisérte, s Mendelssohn a legelragadottabb elismerés hangján irt «oly nemes, oly eredeti, oly igaz és mély érzésü művészetéről.»

Angliában, a később hazájává vált szigetországban Lind Jenny 1847-ben lépett föl először, mint Alice, Meyerbeer «Ördög Róbertjé»-ben, melyet olasz nyelven énekelt volt. Valóságos furóre fogadta itt, példátlan művészi diadalok jutottak osztályrészéül. Még 1850—1-ben fölkereste az újvilágot is, s egész Havannáig folytatta hóditó utját, mellette mindig hü kisérőjével, az angol zeneköltő és művész Goldschmidt Ottóval, kinek Európába visszatérve (1852) kezét is nyujtotta. De csakhamar ezután félbeszakitotta művészi pályáját állitólag vallási okokból, mert kissé bigott elvei nem tartották vallási kötelességeivel összeegyeztethetőnek bizonyos kétes operai jellemek ábrázolását. Alig hiszszük, hogy ez okot valaha nyiltan bevallotta volna, de az tény, hogy a pályájának ily rögtöni megszakitását követő tiz év alatt csak is egyházi zene-előadásokban és jótékony czélú hangversenyekben működött közre. Amerikai körütja jövedelmeit is nagyobbrészt Svédországban tett jótékony és oskolai alapitványokra forditotta. Visszavonulása után a nyilvános szereplés színteréről a londoni zeneakadémiában mint tanárnő működött.

Lind Jenny operai repertoireja nem volt igen nagy s legnagyobb sikereit inkább könnyedebb s derültebb, mint a valódi hősi s tragikai szerepek alakitásában érte el. Igy Normában, leszámitva éneke üdeségét s magas oskolázottságát, alig nyujtott valami jelentékenyebbet. De a ki legjobb szerepei egyikében, az «Ezred leányában», vagy a «Bájital» főszerepében, Haydn nagy oratoriumában: a «Teremtés» Gabrielében vagy az «Évszakok» Hannchenében, vagy végül svéd dalok előadásában hallotta, az soha sem feledhette többé a felső regiszterekben különösen nagy terjedelmü hangjának rendkivüli ezüst csengését, tisztaságát s azt az elragadó varázserőt, melyet a közönségre tudott gyakorolni.

Legjobb szerepei közé tartozott Lammermoori Lucia is. Nem csupán utolérhetlen énekével ragadta el ebben hallgatóit, hanem az alak egész drámai ábrázolásával, a szivet tépő fájdalomnak, mely utoljára az őrülésbe ragadja, mély és igaz kifejezésével.

Lind Jenny nem tartozott a kiváló szépségek közé, de kevés oly vonzó, oly természetes és igéző teremtést volt alkalma a világot jelentő deszkáknak látni, mint a milyen ő volt. Lelke egész jóságának volt mintegy földöntuli kifejezése arcza is, fajának szőke hajával és kék szemeivel. A kikkel jót tett ugy pályatársai, mint a társadalom más szenvedői közül, azoknak száma legio, s ez volt oka, hogy valami Garibaldiéhoz hasonló regényes lelkesedés tárgya volt ő a köznép szemében s London szegényes sikátorainak ezer meg ezer nyomorultja áldja nevét most, hogy áldozni oly kész szive örökre kihült.

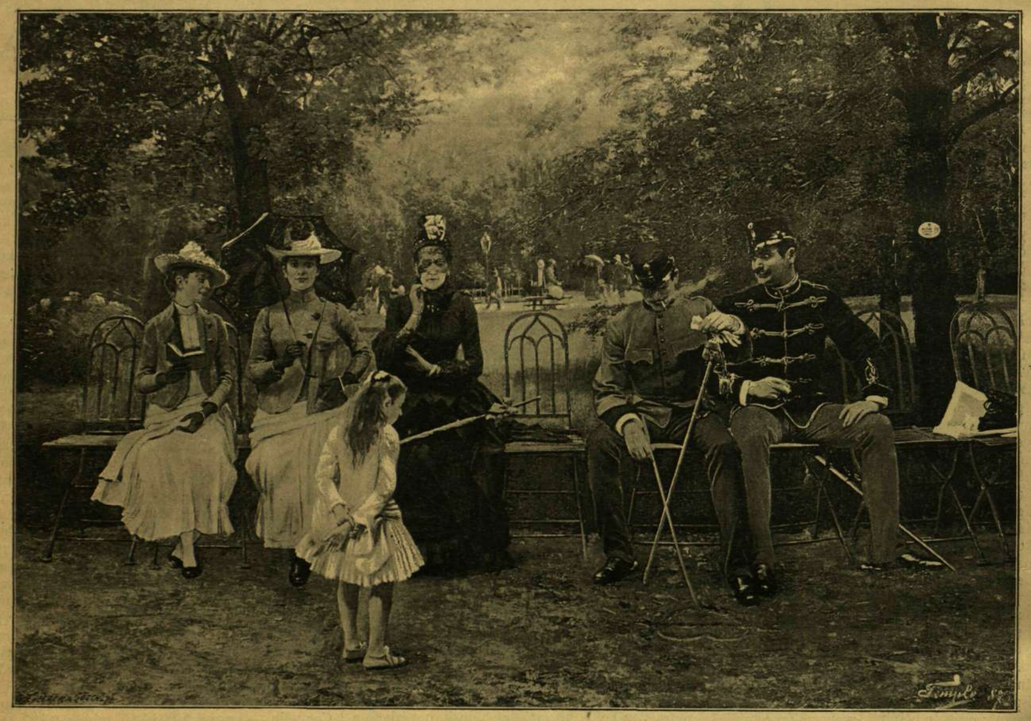

A MŰCSARNOKBÓL. — VÁROSLIGETI HIEROGLIFEK. *Temple* János festménye.

EGYVELEG.

* **Az orvosok tulságos nagy számára** figyelmezteti a német kormány a pályát választó ifiatalságot. 1880-ban a német egyetemeken 4018 orvosnövendék volt, 1886-ban már 8308.

* **A legvénebb oroszlán** volt állitólag a «Pompey», melyről az van feljegyezve, hogy 1760-ban 70 éves korában mult ki a londoni Towerben. De ez adat nem hiteles s épen nem valószinű, mivel az oroszlánok átlagos életkora csak 12—14 év.

* **A hal tápláló erejére** vonatkozólag nemrég érdekes kisérleteket tett a müncheni élettani intézetben Atwater nevü tudós. Sok hive van annak a nézetnek, hogy a halhust az emésztési szervek nem dolgozzák fel annyira, mint például a marhahúst, s így szükséges volt erre nézve kisérleteket tenni. Ezekből kitünt, hogy a halhús és a háziállatok húsa a táplálkozásra nagyon hasonló. Atwater egy kutyát hat napon keresztül halhússal, a következő hat napon pedig sovány marhahússal etetett, úgyszintén egy orvosnövendéket is majdnem épen így táplált, de csak négy-négy napon keresztül. Az eredmény szerint a marhahús tápláló ereje semmivel sem nagyobb, mint a halhusé. Csak azt az egyet kell a dolognál tekintetbe venni, hogy a halhús sokkal vízdúsabb, mint a marhahús, úgy, hogy például a fentebbi kisérleteknél 376 gramm marhahúsnak megfelelőleg 500 gramm halhúst kellett adni. Ha a halhúshoz azonban kellő mennyiségü szilárd anyagot adunk, akkor tápláló ereje egyenlő értékü a marhahúséval.

* **Az olaj hullámtörő ereje** az ujabb kisérletek szerint valóban bámulatos. Mintegy 200 jelentés szerint óránkint átlag 2.20 liter olaj alkalmazása elegendő, hogy a hajó a viharban ne szenvedjen. Cloué vice-admirál számitása szerint a hajó 18,250 méter utat tesz meg egy óra alatt s az oldalain kiöntött olaj mintegy 10 méter szélesen fedi be a tengert, ennélfogva 2.20 liter olajjal 182,500 négyszögméter tenger volna megolajozva, azaz 1/90,000 milliméter olajréteg már képes volna a vihartól felkorbácsolt tenger vizét lecsendesiteni.

* **Néger szabadkőmüvesek** kongresszusa volt ez évben aug. 22-ikén Chicagóban. Az Egyesült-Államokban a négerek külön szabadkőmüves páholyokat tartanak fenn s ezek most szövetséget létesitettek egymás között.

* **Egy pár ludat** küld a khinai szerelmes időről-időre választottjának. Ez nem sértés, mert a lud khinai fogalmak szerint a házastársi hűség jelvénye.

MÉSZÖLY GÉZA.

(1844—1887.)

A magyar képzőművészetek fejlődésénél a tájképfestésben találjuk a legjobban felbuzgó erőt, festészetünk e válfaja mutatja az első leghatározottabb művészi eredményeket, találja meg egymásután és gyorsan jeles művelőit. A nagy Markó nem a hazai földön fejlődött, de az ő klaszszikus tájképei kötik meg a kapcsot, a nagy nemzetek művészete és az itthoni művészeti törekvések közt. Rendkivüli finomságu, poetikus előadásu, idealis felfogásu tájképei, mithologiai alakokkal, egészen amaz idők költői szellemét tükrözik vissza, mikor a régi klasszikus költőket viszhangoztatták s a nemzeti eposz is a hexameter nyelvén szólalt meg. Markó hatása nagy volt itthon mindazokra, kikben a festészet iránti szeretet és hajlam élt. Markó oldala mellől támad a hazai modern tájképfestészet egyik költői jelensége, Ligeti Antal, ki bevégzett művészettel forgatja az ecsetet már akkor, mikor a festészet többi válfajában még az első kisérletek történnek, s oly hivatott tehetség mint Barabás Miklós, több felé osztja képességét, s a viszonyok nem engedik meg neki, hogy egy irányban haladjon. Ligeti egy maga már sokat jelent festészetünkben, melynek tájképi faját törhetlen erélylyel, nagy kedvvel és lélekkel müveli. A festészeti mozgalmak szélesbedésével a tájfestők száma is nő. Nem mindenik érvényesül, mint vezér, de jó küzdökké válnak. Keleti Gusztáv a nemes formákban és korrekt rajzban ismét egyik kiválóság, s új, friss elemeket hoz magával. A hetvenes évek legelején pedig egy vonzó, életteljes és szellemes ecset kezdi gazdagitani tájképeinket. A Markó-iskola hatását észre lehet venni rajta, de a külön eredetiséget is, a művészi önállóságot, mely tájképeinkbe beleviszi a magyar typust, s egymásután festi a Balaton és a Tiszamellék vidékeit, hogy mindenki fölismeri: ez a hazai föld.

Mészöly Géza magyarossága tájképfestészetünkben ismét egyik jelentékeny fejlődés. Működése igazi gazdagodás. Pályafutása gyors, melyet ihlet kalauzol, melyet szeretettel kisérünk, fokozódó reménységekkel várunk. Tehetsége fényelik, tapsolunk neki, büszkék vagyunk rá; minél többet dolgozik, annál többet várunk tőle. Még fiatal s már régen a magyar festészet kitünősége. Még fiatal s ime, ma már a koszorut, a babért sirjára teszszük, meghatva a korai halál és fájdalommal telve a nagy veszteség miatt!

Egész művészi pályája másfél évtized, de gazdag és emlékezetes. 1870-ben állitotta ki első művét a képzőművészeti társulat tárlatán. Lenau egyik költeményéhez készitett illusztrációt, melylyel a bécsi festészeti akadémián nyert kitüntetést. Az 1873-iki bécsi világtárlaton már a jelesek közé tartozott a Balatonról festett nagyobb képével. Azóta mindig sürün találkoztunk vele képtárlatainkon, mindig erősebben fejlődve egyéni művészi sajátsága, lelkületének gazdagsága. A művészi mozgalmakban is rendszerint résztvett. Művésztársai és mindazok, kik az életben megismerkedtek vele, nemcsak művészeteért szerették, hanem szerették benne a szerény, kedves embert, ki művészetének és ideáloknak élt. Nem az elégületlen, a kifakadó művészek közül való volt. Megelégedett, s legörömestebb élt itthon. Sokszor elment külföldre, hogy tanuljon, megismerje a nagy nemzetek festészetét, de ismét hazatért. Nehány év óta a családi fészek még szorosabban ide kötötte a házához Mészöly Gézát, s a Trefort közoktatási miniszter által felállitott női festészeti iskola vezetését is elvállalta.

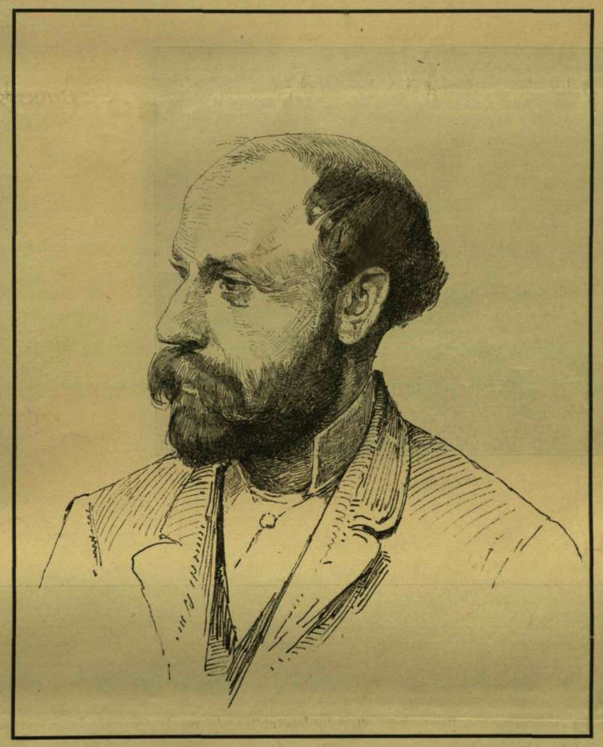

MÉSZÖLY GÉZA.

Alkotásaiban van valami rokon Petőfivel. Az alföld festője s egy-egy képe valóságos dal, románcz. A délibábos rónaság buzakalászos vetései, a tanyák fehér fala, nádfödeles kunyhói, a nagy topolyfák, a bozótos utszél, a mezei virágok közt kijárt kis ösvények, a nagy és mély távolság, a tiszai, a balatoni vizpartok, nádasok, füzesek elevenülnek meg képein. Az ég rendesen derült, vagy világos bárányfelhők lepik el. A reggel üde langyossága, harmatos fényességü mezeje; a dél forró napja és erős árnyéka; az alkony szürkesége, párája, jótékony hüs árnyasai mind megtalálták benne festőjüket, és minden kis képecske megkapta a poetikus hangulatot, a természet ünnepélyes fenségét, derüjét, báját; a nádak, a fák lombjainak susogását, az emberek harsány hangját, a mint a mezőn egymásra kiáltanak; a vig danát, mely a vizért járó lányok ajkáról fakad; a habok locscsanását, a mint a Balaton, a Tisza a partot nyaldossa.

A természet mellett mindig ott van az élet hangja száz meg száz változásban, minden képen rajta a művész poetikus felfogása. Leginkább kisebb alaku képet festett, ritkán nagyobbakat. És száz meg száz apró képet, tenyérnyi miniatüröket, melyekben azonban a természet képe olyan hü, mintha egy vizcsepp tükrözné vissza. E kis képeket nagyon szerette a közönség és Mészöly az utóbbi években ilyeneket festett legtöbbet. Betegsége alatt is még többet készitett, hogy részt vehessen az októberben megnyilt mütárlaton. A lapunk mai számában bemutatott tájképei közt az «*Aratás előtt*» ezek közül való. A művész egyik utolsó festménye. Nem sokkal nagyobb az eredetiben, mint a hogy itt közöljük. Gyöngéden alkotott, bájjal festett egyik képecskéje, melyet tüzes napfény áraszt be, s a buzavetés ragyog, mint az arany tenger.

Hegyes vidéket soha sem festett Mészöly. Egész szeretete az alföldi tájakat ölelte föl, s azok jellegének kifürkészése volt előtte a feladat. Sürü erdőt sem festett. Megvoltak neki a maga kedvencz topolyfái, füzfái. Azokból látunk egy-egy csoportot, vagy az előtérben, vagy a háttérben feltünni. Körültök sikság, buzavetés, vagy száraz avar. A kilátás szabad, s a szem tekintete világos szürkeségben vesz el. A szürke szin benne van minden képében, s előadásának egyik különleges sajátsága. A mosolygó ég kéksége, a falombok mindig kaptak valamit a gyönge szürkeségből. Minden festőnek van valamely kiválasztott szine, melylyel a festékes táblák eredeti szineit megtompitja: egyiknél sárga, másiknál vörhenyes, harmadiknál barna. Mészöly a puha szürke szint választotta, melyet leginkább a fák festéséhez használt, kellemes lágysággal. Nagy alakokkal sem igen népesitette képeit. Nála az alakok kizárólag staffageok, a táj kharakterének, hangulatának illusztrációjára. A tájképi elem uralkodik mindig festményein; ámde a használt emberi alakok mindig bele illők, mindig magyarázók.

A muzeumi képtár számára megrendelt «*Balatoni halásztanya*» (szintén közöljük) a legnépesebb képei közé tartozik, a szokottnál nagyobb alakokkal, melyeket egész lelkiismeretességgel a természet után festett. A «Balatoni komp» is, mely a párisi Salon kiállitásán szerezte meg művészének a legteljesebb elismerést, nagyobb festménye amannál is, egyik legkitünőbb műve. A Balaton állandóan lelkesitette a művészt, sokszor és sok oldalról festette és legnevezetesb alkotásai közé tartoznak e tájképek. A képzőművészeti társulat nagy diját szintén balatoni képpel nyerte meg 1883-ban. Balatoni képeiből többet bemutatunk.

Gr. Zichy Jenő sokat foglalkoztatta megrendelésekkel a művészt, ki hosszabb ideig volt több izben a szentiványi kastély vendége. A grófnak festett egy vadászati csoportot is. Ez Mészölynek legnagyobb figurális képe. Gr. Zichy a kiállitásokból is sok festményt vásárolt Mészölytől. Alkalmasint ő birja a legtöbb müvet tőle. Münchenben pedig báró Liebig szerzett egész

TISZAPARTI HALÁSZKUNYHÓ.

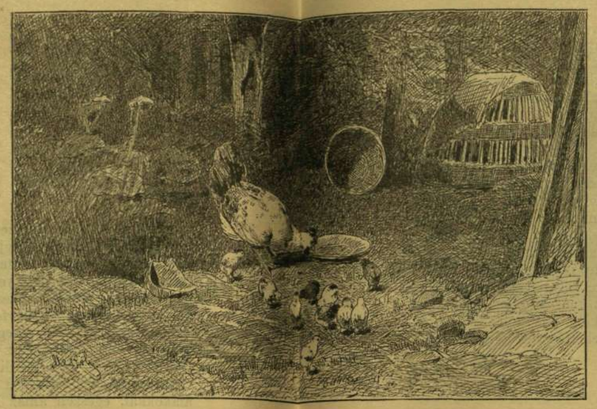

BÁROMFI-UDVAR.

A BALATON ÖBLE AZ AKARATTYAI PARTOKKAL.

SZÉNAHORDÁS.

LÓRÁNTHÁZI TEMPLOM. A NYIR-BAKTAI KASTÉLY.

HÍD ALATT.

«VASKAPU» FEHÉRMEGYEI KACSÁZÓ.

VÍZIMALOM.

BALATONI HALÁSZTANYA.

MÉSZÖLY GÉZA MŰVEIBŐL.

gyüjteményt Mészölytől. Festményeinek egy része külföldön van, a képgyüjtő Amerikába is sokat vittek. Mikor a művész külföldön időzött, a műárusok előszeretettel keresték föl a ritka költői szellemű, gazdag eredetiségű művészt. Tekintélyes nagy része műveinek mégis itthon van, műszeretők egyesek birtokában szétszórva. Fájdalom, hogy nemzeti képcsarnokunk — a nemzeti muzeumban — nincs abban a helyzetben, hogy a hazai festészet fejlődésének tükrévé válhatott volna. Igen hézagosan képviseli a magyar művészetet. A hazai tájfestészetben oly kitünő helyet elfoglaló Mészöly csak egyetlen darabbal, a már említett «Balatoni halásztanyával» van képviselve. A magyar festészet fejlődését — úgy látszik — a királyi palotában és a gödöllői kastély termében kell majd tanulmányozni. A király évenként megvásárolja a legjobb magyar műveket a műcsarnok kiállításából, különben szétszóródnának magánosokhoz, vagy a mi még rosszabb, külföldre.

A BALATONRÓL.

Mészöly speczialitásai voltak az apró képek közt az olyanok, melyeket egy-egy fias tyúk, kacsák, vagy egyéb majorsági és házi állatok elevenítenek meg. Ezek valóságos művészi csecsebecsék, elegáns finom ecsettel festve, ragyogó színekkel. Elevenségök, szinpompájok villog a keret közt. A csirke- és kacsa-idyllekből szintén közlünk egy párt.

Mészöly még mindig fejlődött, szelleme gazdagodott, nagy termékenysége mellett soha egyhangu nem volt; ha ismételte is motivumait az apró képeken, azokban szeretetremélto választékos lenni soha meg nem szünt. Művészi erejét régen ismertük, de az még nőtt, s nagy reményekkel biztatott, hogy mennyi kitünő alkotással gazdagitja festészetünket. Csak a törékeny hüvelyre nem gondoltunk, s az elporladt, mikor a szellem még lángolt, mikor munkakedve teljes, mikor életkora éppen az volt, hol a művészeknél az alkotás nyugodt ideje bekövetkezett.

Kis alakú, gyönge alkatú ember volt, de nem beteges; szokásaiban, életmódjában mérsékelt. Több év előtt fülbaja következtében kissé nagyot halló lett, s ez még jobban a magányra, a magába zárkózásra utalta, úgy, hogy Mészöly csaknem kizárólag művészetének, s pár év óta kis családi körének élt. De egyszerre veszélyes betegség nyomai mutatkoztak rajta. Tüdőbaj támadta meg. Kezdetben enyhén lépett föl a baj, a művész elment Olaszországba. Velenczében időzött szólva meghidegült kezéből hullt ki az ecset. Az őszi tárlat első sorozatára három kisebb képe, a második sorozatra két ujabb festménye készült el.

A sorvasztó bajjal a regényes Mátraaljába vonult üdülést keresni, a nógrádmegyei Jobbágyiba, apósának, Posztoczkynak, birtokára. Ott érte utól a halál e hó 12-én. Megdöbbenést, fájdalmat okozott korai elhúnyta mindenütt, bizonyára azoknál is, kik a hazai művészetért érdeklődnek.

A fehérmegyei Sárbogárdon, 1844-ben született. Atyja törvényszéki bíró volt, s fiát is jogi pályára nevelte. Hajdu-Szoboszlón, Debreczenben tanult, s a rendes iskolai tárgyakon kivül megtanult rajzolni is. 1866-ban, mint másodéves jogász jött fel Pestre, s az akkori mozgalmas korszakban őt a képzőművészetek körül megindult mozgalom érdekelte leginkább. Az egyetemi előadások mellett fenmaradt óráit nem is ügyvédi irodában töltötte, hanem a muzeum képtárában, hol Markó tájképei ragadták meg figyelmét, s azokat kezdte másolgatni. Igy lett rá figyelmes a képtár őre, Ligeti Antal, ki a szerény, csendes fiatal jogász másolataiban csakhamar felismerte az ép érzéket; buzdította és Mészölyben megerősödött az elhatározás, hogy komolyan folytatja a művészi tanulmányokat. Atyja nem szivesen látta a kenyérkereső pályában bekövetkezett ingadozást. Mészöly nagybátyja, Kénessey Kálmán (nemzetgazdasági iró, maga is müszerető férfiu), támogatta az ifjú törekvéseit. 1868-ban b. Eötvös közoktatásügyi miniszertől ösztöndijat nyert, s azzal a következő évben Bécsbe ment a festészeti akadémiára, melynek egyik legjelesebb és arany éremmel is kitüntetett tanitványa lett. 1872-ig volt Bécsben. Közben bejárta a Tisza vidékét és a szülőföldjét, a Dunántúlt, vázlatokat készitve. Ezeket később Münchenben dolgozta föl, hol műtermet nyitott, s művészi hirét megalapitotta. 1873-ban a bécsi világtárlat magyar osztályában már mint elsőrangu művész vett részt és nyert kitüntetést. A bajor fővárosban is megszerezte tehetsége az elismerést, de Mészöly legjobban érezte magát itthon, s nem találta jól magát külföldön. Haza jött és állandóan itthon maradt, Budapesten, Székesfehérvárt, vagy a Zichyek fehérmegyei birtokán tartózkodva. 1882 őszén Párist látogatta meg, hogy tudásvágyát kielégitse a modern festészet metropolisában.

Azontúl már a családi kötelékek és a tanári állás is erősebben hazájához kötötte, s mindenki örült, hogy a magyar főváros festői gyarmata ily kitünő tehetséggel gyarapodott állandóan.

Hamar el kellett vesztenünk. Ő nem reményeket hagyott már maga után, hanem a művészet igaz alkotásait, állandó emléket a jövőben, és nagy űrt a jelenben.

TISZAPARTI FÜZES ALKONYATKOR.

Mészöly Géza festménye.

ERDŐ MÉLYE.

A SZINHÁZ KÜLSŐJE.

MOLIÉRE SZOBRA.

A COMÉDIE FRANÇAISE.

I.

A világnak közelismerés szerint legelső drámai müintézete képviselőit Budapesten láthatni oly ritka jelenség, melynek Londonon kivül más európai város alig volt eddig szinhelye. Lehetnek, a kik kedvet éreznek egyben-másban összehasonlitást tenni egyenként is nemzeti szinházunk és a Coquelin-féle társulatnak jelesebbjei közt; lehetnek, a kik egy sajátlagos magyar drámai styl szempontjából oly kivánalmat támaszthatnak a szini előadás természete iránt, a melynek eszményétől többé-kevésbbé elüt a művészetnek az a neme, melyet a Comédie Française művészeitől látunk produkálva; de egy dolog bizonyos: az, hogy az a bevégzett kerekdedség, az az egyseges összevágás, az a józan és egészséges, de mindamellett diskret realizmus, mely a társulat művészi tényezőinek arányos összműködését átlengi, méltán vált mintaszerüvé az egész müveit világon. Csalódnék az, a ki ez oly tiszta és oly közvetlen művészeti hatás titkát egyedül és egyoldalulag az előadók egyéniségében keresné. Ez csak egyik tényezője a sikernek. A másik és nem kevésbbé fontos maga az a szellem, mely a kész erők vezetésének elveiben s a művészeti rendszer legsarkalatosabb alapjaiban nyilvánul; ama két százados fejlésen át tisztult izlés, mely a Comédie Française nagy hagyományaiban oly valóban *intézményszerüvé* teszi a franczia génius e nagyszabásu alkotását, hogy az akadémia mellett egyedül ezt tartották érdemesnek örökül venni az *ancien régime* emlékeiből. A franczia eszmék, a franczia müveltség történetében és világhóditó missziójában a Comédie Française ma is az a ragyogó szellemi gyüpont, a mivé a nagy király alapitásakor tervezte, a nyelv és irodalom első letéteményese, a nemzeti dicsőség halványulatlan emléke.

Nemcsak a franczia művészetről való fogalmunk lenne fogyatékos, de hiányzanék biztos mértékünk a Comédie Française művészeinek teljes eszthetikai méltánylásához is, ha nem ismernők meg az intézmény belső szervezetét, kapcsolatban azzal a szükségképeni hatással, melyet művészeinek irányára, egyéniségére és tanulmányaira állandón gyakorol. A franczia szinművészetnek a Comédie Française legmintaszerübb oskolája; oskolája nemcsak ama jelesekben, kik deszkáin működtek kétszázad óta s példányképül szolgáltak az utódok egymást felváltó nemzedékeinek; de egész igazgatási rendszerében, müvezetésében, gazdasági és administrativ kezelési ágaiban, a melyek mind egy czélra hatnak közre, hogy a nagy művészi feladatot elérhetővé tegyék, s a melyek épen a mi válságos szinügyi viszonyaink közepette kétszeresen tanulságosak lehetnek ma.

A Comédie Française megteremtése tulajdonkép XIV. Lajos érdeme, ki 1680-ban az addig Párisban működött három társulat kettejét e név alatt egyesitette, s hogy «a szinészek előadásait tökéletesebbé tegye», monopoliummal ruházta fel. A nagy király két más alkotása: az opera és az akadémia mellett ez uj szinházzal is annak a nagy czélnak kivánt szolgálatot tenni, mely egész uralkodása alatt lelkesitette, hogy a franczia irodalom, müvészet és tudomány dicsőségének emeljen állandó templomot.

Az uj szinház 1680 óta gyakorta változtatta helyét. Egymásután ütötte fel sátorát a Palais Royalban, a Rue des Fossés Saint-Germainben, hol Regnard, Marivaux, Lesage, Voltaire és Piron darabjai is színre kerültek. 1770-ben a Theatre Français a Tuileriákba költözött át, hol 1782. maradt, s hol Beaumarchais «Sevillai borbély»-ja és Voltaire «Irén»-je először adattak, utóbbi azzal a hallatlan sikerrel, melyet Bachaumont a legapróbb részletekig ir le titkos emlékirataiban, midőn Voltaire márvány mellszobrát saját jelenlétében koronázták meg a lelkes tömeg hódolata mellett.

A VESZTIBÜL.

A «FOYER» SZOBORCSARNOKA.

VOLTAIRE SZOBRA HOUDONTÓL.

1782-ben a színészek a mai Odeonba költöztek, hol 1793-ig maradtak, míg a forradalom be nem következett. E zavaros idők alatt a színészek nagy részét bebörtönözték s a Comédie Française felfüggesztette működését, csak 1799-ben hivta uj életre az első konzul, s a Richelieu-utczai házban helyezte el, melyben ma is van.

Gazdag és viszontagságos mult ez, csak igy vázlatosan előadva is, de az alapitó nagy király nevének varázsa, ki a színészeknek helyzetét legkegyesebb gondoskodása tárgyává tette, kapcsolatban a legnagyobb francziа drámaköltő, Molière nevével, kinek dicsősége elmulhatatlanul van egybekötve a Comédie Française multjával, nem hagyták elenyészni a kedvezőtlen viszonyok közepette sem s Molière háza, a mint nevezni szokták, büszkén őrizte meg az idők folyamán át is azt a szinvonalat, melyre magas eredete utalta.

Maga a Comédie Française épülete is ragyogó palota, méltó az eszméhez, melynek hajléka. Fényes termek, szobrokkal diszitett lépcsők, festményekkel, szobor-alakokkal telt csarnokok mindenütt. Az épület minden részlete, a külső oszlopzattól a fedéltetőn álló lámpáig egy nagy és változatlan állandóság benyomását teszi. Még a kezdetleges *guichets-k*, melyekben a közönség jegyét váltja meg, s a mozgó papalissadok, melyek a tolongó, lökdösődő közönséget egy-egy rendőr atyai szeme felvigyázata alatt fogadják be, — sem botránkoztatnak meg itt, mert mindez a százados hagyományokra emlékeztet. Ép ugy az egyszerű szük bejárat, a nagy, kriptaszerü *vestibule* teleraka szobrokkal s a falakon antik kis négyszögletes tükrökkel, a minden irányban kisugárzó lépcsők, melyek előtt udvarias őrök állnak, nyakok körül sulyos ezüst lánczczal hivatalos jelvény gyanánt. A *controle* vagy ellenőrző hivatalban olajlámpák kétes világánál foglal helyet komoly arczczal a három ellenőr, kik megvizsgálva minden érkező jegyét, ünnepélyesen ejtik utasításaikat: «Első emelet, balra.» — «Második emelet jobbra!» E három controlleur hármas érdeknek a képviselője: a szinházénak, a drámairók társaságáénak és a szegényekének, a kórházak igazgatósága képviseletében.

Szemben a contrôle-hivatallal áll d'Angers Dávid szobra, Talma, a mint szerepét tanulja, Cæsar jelmezében és tartásában, a mint birodalma sorsa felett elmélkedik. Kétfelől Duret allegorikus szobrai, a Tragédia és Comoedia; balról Clesinger szobra, mely Rachelt szintén mint a Tragédia személyesitőjét ábrázolja antik peplumba burkolva s kezében törrel. A Palais Royal tér felőli bejárat vestibülejében pedig szerény reflectorok által világított két fülkében ülve a ház két védszelleme: Corneille és Molière alakjait találjuk Audron és Falguière által márványból faragva.

A főlépcső aránylag ujabb eredetü és Chabrol épitész műve 1864-ből, mikor a szinházat kibővitették. Széles folyosó vezet hozzá két sor márványszobor között. Ugyanez évből valók a nyilvános *foyer* és a szinház egész déli façadeja. A főlépcső maga, Carrier Belleusetől dolgozott márvány karyatidjával, gazdag vas-korlátjával, gyönyörü épitészeti vonalaival, minden diszéreten felül áll. Kár, hogy csak folyosóra nyilik, melyből még balra kell fordulni, hogy a foyert érjük. A foyer gazdag művészies szalonnak néz ki dús aranyozásával, pilasztereivel, tükrei, kecses ornamentumai és festéseivel. A XVIII-ik század franczia szobrászatának valódi remekei vannak itt egybegyüjtve. Voltaire-é a főhely, lomb- és virágdisz közepett; szobra a legszebb, melyet valaha Houdon teremtett. A terem másik végében a monumentalis kandalló két felén Molière és Corneille mellszobrai állanak s a falközöket elválasztó tizenhat pilaszter mindegyike előtt egy-egy nevezetes iró mellszobra áll, Houdon, Caffieri, Pajou Boizot s mások vésője alól s átnyulva folytatólag a szomszédos csarnokba is, melynek végén Clesingertől Sand George ülő alakját csodálhatjuk. De ez még csak egy része a Comédie Française mükincseinek. Minden folyosón, minden teremben, lépcsőn és falon szobrok, festmények, metszetek fogadnak, s a művészek «zöld szobája», a bizottsági terem, az igazgatósági szoba, megannyi tárházai a művészi remekeknek.

A Théatre Français ily muzeummá való átalakitásának érdeme Caffieri szobrászé; ő adta először az eszmét a művészeknek, hogy társalgójukat a franczia színészet jeleseі arczképeinek gyüjteményévé tegyék. Maga mindjárt ajánlkozott is, hogy az épen akkor (1773) elhalt Piron szobrát elkésziti, élethossziglani szabadjegy élvezetének föltétele mellett. A színészek elfogadták az ajánlatot s Caffieri élethossziglan szabadjegyet kapott azzal a joggal, hogy azt harmadik személyre is átruházhatja. Ily módon mindkét fél előnyös alkut kötött, mert a társulat feldiszithette társalgóját a nélkül, hogy költségébe került volna, Caffieri pedig, ki 3000 frankra becsülte művét, épen ez értéknek megfelelő közvetett javadalmazást kapott. Példáját később többen is követték: igy Houdon 1778-ban vállalkozott Voltaire szobra elkészitésére, élethossziglani ingyenjegyért, majd Pajou, Foucou, Boizot, Moret, s mások is, s a zöld szoba idővel mind gazdagabb lett mükincsekben.

Mint emlitők, a hires zöld szoba már a szinpad belső rejtett világához tartozik s csak a legszerencsésebb kiválasztottak részesülhetnek abban a megtiszteltetésben, hogy egy-egy félórácskára fölkereshessék előadás közben, s csevegjenek a művészekkel. Itt van egy keretbe foglalva a falon Molière csekély számu fennmaradt autográfjainak egyike s ugyanabban XIV. Lajosnak egy Colbert által ellenjegyzett pergamen-adománylevele, melyben évi 12.000 frankot engedélyez színészeinek; egy más szögletben ritka becsü Érard-féle zongora 1790-ből, mely egy századon át tett szolgálatot Beaumarchais «Sevillai borbélyában», a kandallón Houdon bronz-szobra, szemben vele Samson és Provost szobrai, az ablakok közt egy régi regulator-óra, fölötte Molière mellszobrával; a falon Largilliére Molière-portraitje s köröskörül fel a mennyezetig minden hüvelyknyi helyen Clairon, Talma, Rachel, Vestris, Poisson, Préville, s a legutóbbi két század minden nevesebb művészének arczképe. Minden egyéb tekintetben a zöld szoba egyszerü; semmi aranyozás benne; a padló mázas, szőnyeg nincs rajta, a butorzat — két szófa, székek és karosszékek — massziv tölgyfából valók, XV. és XVI. Lajos korabeli stylben, zöld utrechti bársonnyal behuzva.

A FŐLÉPCSŐ.

A szinház egyéb hivatalos helyiségei közé tartoznak az igazgatósági helyiségek is. Bemenve a Palais-Royaltér felől egyszerű és halványan világított lépcső előtt találjuk magunkat, de itt is mindenütt szobrok, Corneille, Molière, Adrienne Lecouvreur, Mars kisasszony Lafontaine és Quinault; arczképekben pedig Champsmélé, Dangeville, Préville, Favart, Bourgoin, Raucourt asszonyok; Lagrenéetól Talma, s Geromeтól Rachel. Jobbra nyilnak a titkári irodák, majd a főigazgató, jelenleg Jules Claretie, szobája, gazdagon borítva szőnyegekkel. Az ajtó felett Corneille és Molière éremképei; a console-on Corneille terrakotta-szobrocskája Caffieritől s Lekain és Clairon kisasszony mell-szobrai szintén terrakottából. A bizottsági teremben Pajou remekművéé, Bertinazzi terrakotta szobráé a díszhely, a kandallópárkányon. Itt gyül össze a biráló bizottság, valamint a *societaire-ek*, kik az igazgató elnöklete alatt a szinház összes ügyeit vezetik. Ismét arczképek kettős sora közt juthatni innen a színpadra, az öltözőkbe, s más helyiségekbe, minő a kis Salon de Travestissements, hova a művészek és művésznők akkor térnek be, ha kisebb igazitásokat kell felvonásközben temni öltözeteiken. Az öltözők többé-kevésbbé elárulják tulajdonosaik egyéniségét. Az idősb Coqueliné *pompás régi kárpitokkal van diszitve*, padlóján szmyrnai szőnyeg, a falakon ritka metszetek és képek. Az ifjabb Coqueliné derültebb és fantasztikusabb; saját karikaturái borítják a falakat, a kandallón Gerôme festő bronz-szobra s egy üvegszekrényben a művészhez intézett nevezetes egyéniségek leveleinek gyüjteménye. Mounet-Sully, a nagy tragikai színész bábeli rendetlenség között szokott tartózkodni, mely valódi réme a takarítónak, mert semmit sem szabad elvenni helyéről, mint ő szokta mondani: *faut pas toucher*. A falakon festmények helyett poros babér- és virágkoszoruk foglalnak helyet, fakult szalagokkal, melyeken kopott aranyfeliratok látszanak. Az ajtó-függönyök régi selyem szövetből vannak, a butorzat spanyol szekrényekből áll, kovácsolt vas karmokkal s arabeszkekkel, a diszitések antik fegyverek, nyilak, tegzek. Ép ugy elárulják a női öltözők is lakóik izlését, hajlamát. Mars kisasszonyénak minden fala, még a menyezet is tükrökkel van boritva; Bartet a XV. Lajoskori izlésnek hódol, kaczér butorzatával, mely egy Pompadour öltözőjére emlékeztet. Szigorúbb fényüzést fejt ki Lloyd kisasszony faragott ébenfa-butoraiban s tükrös szekrényeiben, Reichemberg kisasszony hajléka valódi szüzies kis fészek, créme-szinű virágos huzatokkal mindenütt.

FELTÁMASZTOTT NÖVÉNYEK.

A középkori csodák között igen gyakran fordul elő, midőn az illető bűbájosok a növények hamuiból uj növényeket keltenek ki, azaz mintegy feltámasztják őket. Egy a maga idején hires orvos, Francus de Francenau gondosan összeszedte az e tárgyra vonatkozó adatokat, melyek eléggé tanusitják, hogy ily nemű kisérletekkel sokat, részben igen előkelő egyének is foglalkoztak.

Kircher Athanáz elbeszélése szerint Krisztina svéd királyné 1657-ben keltett ki egy rózsát hamvaiból egy légmentesen elzárt üvegben. Az eljárás titkát III. Ferdinánd királytól kapta s ez ismét Miksa főherczegtől, kit egy Tarentis nevü hires tudós tanitott meg reá s igy látható, hogy nagy körben volt elterjedve. Kircher megjegyzi, hogy a kisérlet több hónapot, néha egész évet is igénybe vesz.

Quercetanus beszél egy krakkói lengyel orvosról, ki a növények hamujából készit oly port, melyben a «növények szelleme» tartozkodik. Ha valaki rózsát vagy más virágot akar nála látni, a fehéres üveget, melyben a por van, gyertyaláng felett megmelegiti, erre a hamuból kiemelkedik a virág, de ujból megszünik, ha az üveg meghidegül. Több mint 30 ily üvege volt különféle virágok poraival. Du Chesne, híres vegyész, számtalan kisérletet tett a lengyel orvos utánzása végett, mindamellett csak a véletlen folytán jutott nemi eredményre. Egy alkalommal ugyanis az elégetett szegfü só-alkatrészeit összeszedte s egy éjjelre szabadon hagyta; másnap csodálkozva látta, hogy az oldat megfagyva oly pontosan, sőt a részletekben is bámulatos módon mutatta a szegfü alakját, hogy jobban nem is lehetett volna utánczinálni. Ezt a kisérletet Gaffarillus adata szerint ezután gyakrak tették meg s De Claves, ismert vegyész, gyakran mutogatta.

Francenau könyéből látjuk azt is, hogy a növények feltámasztása nemcsak azok hamujából történt, hanem cseppfolyó kivonatokból is. Német, angol és franczia tudósok közül igen sokan tettek kisérleteket, sokszor hókuszpókuszok kiséretében.

A növények feltámasztásának titka (ha ugyan létezett ily titok egyátalán) ma már ismeretlen, ennek ellenében azonban az ujabb időkben feltünően megszaporodott az oly bűvészek száma, kik csodás gyorsasággal képesek a növényeket megnöveszteni s gyümölcsöket megérlelni.

Kissé részletesebb s épen ezért élvezhetőbb leirást ily mutatványról legelőször egy mult századi utazási könyvben, Langhans Kristófnál találunk. Egy fakir közönsége szemeláttára kivett egy almából egy magot, bedugta a földbe, megáztatta, kosárral befedte s egy fél óra mulva, mely alatt különféle hókusz-pókuszokat csinált, megmutatta, hogy a magból már kis facsemete lett. Erre ismét befedte a csemetét, néhányat ugrándozott s midőn felvette, alatta nagyobb almacsemetét lehetett látni kinyilt s természetes illatu virágokkal. Fél óra mulva már a gyümölcsök is

készen voltak s utazónk állítása szerint egészen oly izök volt, mint más gyümölcsöknek. Ujabban Jacolliot ismert franczia utazó és szanszkrit tudós említi, hogy némely fakir az indiai szultánok előtt bemutatja azt is, miként lehet magból néhány óra alatt gyümölcsöt alkotni. Ő maga kisérletet tett egy Covinclasamy nevü fakirral s lehetőleg igyekezett őt ellenőrizni. Maga hozatta a földet és magvakat, ez utóbbit meg is jelölte és saját kezével adta át ezeket a fakirnak, ki legelőször a földet megnedvesitette s azután felkérte a franczia tudóst, hogy a «szellemalvás» alatt ne nyuljon a lefedett maghoz, sem varázspálczájához. Covinclasamy végig feküdt a földön, kezeit a magot borító edényre tette s csakhamar ideges álomba merült, melyből csak két óra mulva ébredt fel; szemei azonban az egész idő alatt nyitva voltak s oly erős delejes hatásuaknak bizonyultak, hogy Jacolliot is kénytelen volt tekintetét elfordítani tőle. Levéve a takarót, mintegy 20 czentiméternyi ág mutatkozott s a gyökeren lehetett látni még a kisérletül tett metszetet is. Jacolliot azt hiszi, hogy a növésnek ez a rendkivüli gyorsitása delejes uton történhetett.

Sok ujabb utazó beszél ily kisérletekről s csaknem mindegyik egyformán. Az idegenek által látogatott vendéglőkben különféle bűbájosok között megjelennek ezek a növényérlelők is, legtöbb esetben igen szegény emberek, egyszerű övvel és rongyokkal, ugy hogy ruházatokban semmit sem rejthetnek el. A bűvész letesz a vendéglő kis erkélyére egy diót s rövid idő mulva megmutatja, hogyan vert az gyökeret s lesz belőle valóságos galy. Alig van hónap, midőn egyikmásik külföldi lapban ne jelenne meg ily bűvészeti mutatvány leirása, s ujabban hasonló kisérleteket már a spiritisztáк is tettek, habár nem oly sikerrel, mint az ügyes fakirok.

A növények feltámasztása s gyors megérlelése valószinüleg nem egyszerű szemfényvesztés, van valami köze hozzá a titokteljes delejes erőknek is, de hogy mennyi, azt megitélni nem vagyunk képesek s egy ideig, mint az indiai fakirok más csodás mutatványai, e bűvészetek is csak érdekes kuriozumok gyanánt bámultatnak meg.

Dr. MACKENZIE ÉS SAN REMO.

Az angolok, de a művelt világ orvosi előkelőségei is régóta ismerik Dr. *Mackenzie* Morellt, mint a légzőszervi bajok kitünő orvosát s ritka ügyességü műtőjét. Világra szóló neve azonban mégis csak az óta van, a mióta a német trónörökös torokbaját kezeli. Hogy a választás épen ő reá esett, az korántsem tulajdonitható annak, mintha nagy Németországban nem lett volna arra való orvos, mert tényleg ugy áll a dolog, hogy ugy a berlini, mint több más németországi egyetemen épen a szóban forgó bajokra kitünő specziálisták vannak. Mackenzie meghivatása az angol királynőnek, a magas beteg anyósának, az angol királynő leányának, Viktoria német trónörökösnének kivánságára s annak megnyugtatása kedveért történt. Egyébiránt ugy a végrehajtott műtéteknél, mint a beteg állapotának folytonos megfigyelése s kezelése körül mindig alkalmaztattak német orvosok is s Virchov tanár, Wegener, a trónörökös magán orvosa, Bergmann berlini egyetemi tanár tanácsa és véleménye mindig meghallgattatott s szolgálatuk igénybe vétetett, s legutóbb pedig az e szakmában legjelesebbeknek elismert tudósoknak egész kollégiuma tartott fölötte tanácskozást, s véleményükkel az egész világ orvosi kara foglalkozik.

Igaz, hogy a német és osztrák orvosok között többen találkoztak már olyanok, a kik a trónörökös bajának gonosz indulatúvá fajulásáért most egyenesen az angol speczialistát okolják s szemére vetik, hogy a bajt kezdetben nem ismerte föl helyesen, hogy sikerrel biztató eljárást, mely hónapok előtt tán jó eredményre vezetett volna, elkésve javallt, hogy a gége-operácziónál az egyik még ép hangszálagot is megsértette stb. A szakértő tudósok tulnyomó része azonban igaztalanoknak tartjk a vádakat s kijelentik, hogy annál, a mit tett, egyebet nem tehetett. Igy hát dr. Mackenzie orvosi tekintélye még az esetre sem igen fogna csorbát szenvedni az ahhoz értők előtt, ha, a mitől komolyan lehet tartani, a német trónörökös gyógykezelése balul ütne ki.

Hogy a kezdetben ártalmatlannak látszó baj a legveszedelmesebb rákos természetüvé fajult, azért Mackenziet az elfogulatlan szaktudósok közül kevés teszi felelőssé, s maga a trónörökös és mélyen lesujtott neje ma is a legnagyobb bizodalommal van iránta.

Az orvosi tudománynak ez első rendü bajnokát, ki különféle szakba vágó irodalmi munkáiról, többek közt a «The Hygienic of the Vocal Organs» czimüről is ismeretes, s kinek nevével most az olvasó oly sürün találkozik a lapokban, arczképben is bemutatjuk.

Bemutatjuk továbbá azt a kies nyaralót is, melyben a trónörökös és neje ez idő szerint San-Remóban tartózkodik.

A Zirio-nyaraló, melyben a német trónörökös lakik, mióta Bavenóból nov. 3-án ide költözött, az uj városrész keleti végén fekszik, mely kevésbbé népes és zajos, mint a nyugati vég, de épen azért több nyugalmat is nyujt az arra szoruló betegeknek. A mellett napja is több van, kilátása pedig a paradicsomi vidékre s a tengerre ép oly elragadó, mint a nyugati részé. A Zirio-villa egy gazdag család tulajdona, mely az év egy szakát Bordeauxban vagy Marseilleben szokta tölteni. Kissé kivül esik már a városon a Corso di Levante-n az utcza fölött, melytől gyönyörü kert választja el. Kellemes olasz izlésben két emeletre épült, délnek nézö homlokoldalán hét ablakkal, az első emeleten tágas erkélylyel, mely alatt a verandából a kertbe mehetni. Az erkélyről a kert fölött kilátni a tengerre s tiszta reggeli napokon még Korzika hegyeit is kivehetni innen. Oldalt elragadó képet nyujt az ó város, melyet a halom tetején a Madonna della Costa temploma koronáz. Ugyanabban a kertben van még egy másik tágas ház is, melyben a trónörökös kisérete van elhelyezve. Hátul vannak az istalók. A villának oly kedves s oly teljesen védett fekvése van, hogy a trónörökös számára keresve sem találhattak volna inkább megfelelőt.

A MŰCSARNOKBÓL.

A műcsarnok őszi kiállításának második sorozatán ötvennél több azoknak a magyar festőknek száma, kik életképeket állitottak ki. Némelyik három-négyet is. A sorozat változatos, tárgyban, ötletben bővelkedik, s van köztük elég, melyek a tekhnika bravourja által is kiválnak.

Egyik elsőrangú darabja a magyar festményeknek *Temple* János életképe: *Városligeti hieroglifek*. Vidám tárgyával, eleven alakjaival, izléses előadásával hat, s mindig sokan nézik.

A városligeti séta-útjain székeket szoktak elhelyezni. Mindenki nem használhatja, csak a ki fizet. Igy rendesen választékos közönsége van az ülőhelyeknek, mely aztán nézi a fogatokat, a járókelőket. Innen vette a tárgyat Temple. Ott ül a mama, egy szigorú asszonyság, mellette leányai. A pihenés azonban nem nyugodt. Melléjök telepedett le két katonatiszt. Ha tőlük függ, bizonyára nem a mama oldala mellett foglalnak helyet, hanem amarrább, de ott bizonyára nem volt már üres szék. A két tiszt igy is veszedelmes szomszédság, és nem nyugszik meg a mama akkotta védelmi vonalban. Az egyik előveszi pálczáját, s a homokba rajzol egy szivet, a szivbe pedig egy nyilat, a mi olyan hieroglif, hogy semmi magyarázat nem szükséges hozzá. Egész komolyan rajzolgatja a pálczájával, föl sem tekint. Társa, a huszártiszt nem tudja oly komolyan venni, nevetve hajlik előre s nézi a hatást — oda át. A mama keményen ül ott a széken; arczát félig fátyol fedi, szeme elé emeli a lorgnont. Arcza haragos, szemével pedig oda pillant a hieroglifre. Ha most azt szépen elsőrhetné onnan a tiszt urakkal együtt. A mellette ülő nagyobb lány van csak igazi zavarban. Meg sem mer mozdúlni, szemét maga elé meresztі, nézi a mi elébe akad, mert már meglátta a hieroglifet. E csinos arcz zavara kedves és gyermekes. Húga egészen ártatlan serdülő lányka még és kiváncsi. Ő biz oda néz, hogy mit csinálnak a tiszt urak. A harmadik lány meg gyermek; az egészen oda állt, úgy nézi a titokzatos rajzolatot.

A mama szigorúságában, komikus tartózkodásában nyilatkozik a kép ötletének éle; a piruló kisasszonyban ártatlansága, s a tisztekben a pajkosság, mely inczelkedik és kijátsza a kemény őrizetet.

Temple az ifjabb festői nemzedékhez tartozik, de már több siker érlelte tehetségét. Vidám életképe mellett egy drámai tárgyu párbaj-jelenet is van kiállitva tőle; harmadik festménye pedig egy párisi virágárus lány, kecsesen ábrázolva, elegancziával festve.

DR. MORELL MACKENZIE.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Kupeczky János mint ember és művész czim alatt bocsátotta közre Ormós Zsigmond temesi főispán «Visszaemlékezések» czimü munkájának második részét, melynek első része a műkedvelő derék férfiu olaszországi utjának benyomásaival, a művészetek iránti élénk érdeklődésével ismertetett meg. A második rész pedig a hires régi magyar festővel, Kupeczkyvel foglalkozik, kinek műveiből csak kevés van itthon. Ormós már többször irt Kupeczkyről, külföldön levő műveiről, és műtörténelmünk számára sok adatot gyüjtött össze a művész. viszontagságos életéről, világot vetve a homályba borult multra, melyben a nevezetes festő élt és hányatott. A 182 oldalnyi kötet mindent egybe foglal, a mit eddig tudunk Kupeczkyről s műveiről is széles tájékozást ad. Megjelent Temesvárt a Magyar-testvérek könyvnyomdájában.

Almanach czim alatt Singer és Wolfner kiadásában tartalmas kötet jelent meg, mint az «Egyetemes regénytár» kettős száma, diszes kötésben. E vállalat folyamának kiegészitő részét teszi, ellátva 1888-ra való naptári részszel, s 14 iró elbeszélésével. Mikszáth Kálmán szerkesztette, ő irta hozzá az elmés bevezetést, mely humoros hangon szól irodalmi viszonyainkról, s 14 irónak a régi időkre emlékeztető almanachszerű csoportosulásáról.

A kötet értékes szépirodalmi közleményei közt a megillető első helyet *Jókai* foglalja el s fantáziájának egyik legköltőibb alkotását nyujtja a keleti «Barak Hogeb asszonyai» történeti elbeszélésében. *Beniczkyné-Bajza* Lenke «A szellő és a rózsalevél» czimen allegóriába foglalt elbeszélést irt. *Vadnai* Károly mély igazságot fejt ki tréfás alakban az emberi szivben élő «Örök láng»-ról. Itt veszi a közönség *Vértesi* Arnoldnak Kisfaludy-társasági székfoglalóját «Az asszonyról», *Tolnai* Lajos elbeszélését: «Mért vettem el a feleségemet», *Agai* Adolf humoros rajzát, «A tudós pinczért», *Kazár* Emiltől a «Lovag-regény» czimü elbeszélést, mely egy becsületes, jószivü fiatal ember nagylelkűségét festi. A fiatalabb nemzedékből itt van *Petelei* István «A fehér galamb», *Tóth* Bela «A dsinn», *Rákosi* Viktor «Fogságom története», *Bródy* Sándor «Téli rege», *Hevesy* József «Pál és

A ZIRIO-VILLA SAN-REMÓBAN, A NÉMET TRÓNÖRÖKÖS TARTÓZKODÁSI HELYE.

Virginis», *Sebők* Zsigmond «Egy pár gyerekről» című elbeszélésekkel és végül *Mikszáth* Kálmán, a ki mint szerkesztő utoljára hagyta magát a kötetben «Az öreg gróf» című rajzával. A könyv izléses kötésben kerül a közönség kezébe, s ára 1 frt.

Jókai ujabb regényeinek a Révay-testvérek által megindított füzetes kiadásában «A három kőfej» regény négy uj füzete (9—12) hagyta el a sajtót, Jókai Róza rajzaival. Egy füzet ára 20 kr.

Erdélyi országgyülési emlékek, történeti bevezetésekkel, a tud. akademia történelmi bizottságának megbizásából szerkeszti Szilágyi Sándor. A becses történelmi forrás munkából a tizenkettedik kötet hagyta el a sajtót. Lelkiismeretes szerkesztője az 1658—1661-iki erdélyi országgyülést és Erdély történetét illető száznál több okiratot lesz közé az 546 oldalt elfoglaló kötetben, a bevezetésben pedig tájékoztatást nyujt az okiratok kellő megértésére. Az okiratilag feltüntetett évek egyik legmozgalmasabb, a fejedelem-változások idejéből valók. A kötet ára 3 frt.

Az akadémián tartott értekezésekből megjelent: Mythológiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. A hold nyelvhagyományainkban. Irta Kálmány Lajos: Ára 10 kr.

Az Osztrák-magyar monarkhia irásban és képben czímü nagy néprajzi mü Bécset és Alsó-Ausztriát tárgyazó kötetéből a 17-ik füzet hagyta el a sajtót. Mayer Antal befejezi benne Alsó-Ausztria történetének megirását, melyet magyarra Acsádi Ignácz fordított. Ezután Alsó-Ausztria lakosságának jellemzését, természeti alkatát és a népszokásokat irja le Weissenhofer Róbert és Langer Károly, s a czikket Lehr Albert forditotta le. Az illusztrációk leginkább a népszokásokat tüntetik föl. A füzet ára 30 kr, s megrendelhető a Révai-testvéreknél.

A Révai-testvéreknél rendelhető meg a bevezető kötethez a diszes *bekötési tábla* is, mely a trónörökös beleegyezését is megnyerte és Benczur Bélának a magyar iparmüvészeti-társulat által kiirt pályázatán dijat nyert tervezete szerint készült. Stilszerüsége és egyszerüsége által kellemesen hat. A «Bevezető kötet» ugy az osztrák mint a magyar földrajzi, természetrajzi, történelmi és néprajzi viszonyokat ismertetvén, a bekötési táblán is kifejezést nyert a közös viszony. Elől Magyarország és Ausztria czímere diszíti. A második kötethez, mely a Magyarországot ismertető kötetek sorozatát nyitja meg, ismét a tartalomnak megfelelő, de tisztán magyar czímerrel és koronával diszített, — a harmadik kötethez pedig, mely Ausztriát tárgyazza, ismét az osztrák czímerrel és koronával diszített bekötési-táblákról fog a kiadóhivatal gondoskodni. — A midőn e nagybecsü munka számos előfizetőit a körülményre figyelmeztetjük, megelégedéssel említjük fel, hogy a mü terjesztői a hazai ipar előmozditását szem előtt tartották, a mennyiben a magyar művész tervrajza után egyik legjelesebb magyar könyvkötőműhelyben oly táblák állittattak elő, melyek mind a mü tartalmával, irányával a legteljesebb összhangzásban állanak, mind pedig disz és izlés tekintetében is a magyar ipar büszkeségére válnak. Valószinüleg be fog állani az az eset, hogy bécsi könyvkötők akarják majd eláraszlani az országot bekötési táblákkal; tehát magyar iparczikk ellenére idegent ajánlanak; de a közönségnek jó lesz arra is figyelemmel lenni, hogy sok évre és több kötetre terjedő munkánál a táblák egyformasága és állandósága is fontos. Az állandóságra pedig biztosan csak is az eredeti hivatalos tábla számithat, mely egyforma kiállitásban és azonos szinekben fog a folytatólagos kötetekhez is kiadatni. A már megjelent első kötet disztáblája piros, barna, zöld és szürke szinben kapható; ára Budapesten 1 frt, vidéken szállitási díjjal 1 frt 10 kr.

Erkölcsiség szabadakarat nélkül, irta dr. Öreg János, a debreczeni főiskola tanára, ki e bölcseleti fejtegetés tárgyául azt választotta, hogy az emberi cselekedetek törvényszerüségnek vannak alávetve, mint akármely természeti tünemény. De jogosultnak tartja a büntetést is jutalmazást, mert szabad akarat nélkül is van erkölcs. Ára 1 frt 20 kr s megrendelhető szerzőnél vagy ifj. Csáthy Károly könyvkereskedésében, Debreczenben.

Folyóiratok. A *Századok* novemberi füzetében Demkó Kálmán a felvidéki városok 15—16 századbeli egyházi és világi hatóságairól értekezik; gr. Lázár Miklós folytatja a régibb erdélyi főispánok életrajzi vázlatát; Vámbéry Ármin a Konstantinápolyban elhalt Szilágyi Dániel könyvtárából régi török kéziratot ismertet, mely Kanizsára vonatkozik. Thaly Kálmán a Rákóczi-korszakot illető két adalékot hoz nyilvánosságra, stb. — A *Philológiai Közlöny* uj száma egy 1806-ból való czigány nyelvtant közöl, melyet József főherczeg (ki tudvalevőleg alaposan ismeri a czigány nyelvet és czigány nyelvészeti műve az akadémia kiadásában fog megjelenni) engedett át közlés végett. Koritsnyák irta latinul s a jászóvári premontrei prépostság irattárában található. A dunán-inneni zenész czigányok tájszolását mutatja be. Kemény Lajos, Lázár Béla, Bayer József, Ábel Jenő, Herman Ottó stb. irtak még közleményeket, könyvbirálatokat e füzetbe. — A *Természettudományi Közlöny* novemberi számában Hunfalvy János válaszol Lengyel Bélának a mult számban közlött amazikkére, melyben Hunfalvyt megtámadta rektori megnyitó beszédjeért. Hunfalvy azt válaszolja, hogy ő csak az egyoldalúságot gáncsolja és némely természetbuvár tulkapásai ellen szólalt föl. A nagyobb közlemények még ezek: Az okszerű halasgazdaság lényeges feltételeiről (3 ábrával). Herman Ottótól. A lombhullásról, Páter Bélától. A honi madártan történetéből, Chernel Istvántól. — A *Hazánk* novemberi számában Lövei Klára a bihari vitéz «Rákóczi-csapat», Szalkay Gergely «A 6-ik honvédszázlóalj» történetét irja le, Lehóczky Tivadar «Munkács vára» szerepét a szabadságharczban; Ralovich Lajos az 1826—27-iki, Hőke Lajos az 1865—67-iki országgyülésekről czikkeznek, Abafi Lajos a felső-bányai 1715-iki boszorkányperöket ismerteti. — A *Figyelő* irodalomtörténeti közlönyben dr. Váczy János a régi Kulcsár István emlékét eleveníti föl; Csaplár Benedek, Hegyesi Márton, Vachott Sándorné, Szinyei József irták a többi közleményeket.

Előfizetési felhivások. Pankotáról előfizetési felhivást vettünk *Hajnalka összes költeményeire*. Melegkedélyü irónőnek a lapokban szétszórva megjelent költeményei lesznek ebben összegyüjtve, melyeket a szépirodalom olvasói régebben ismerhetnek. Az irónő özvegye Rózsahegyi Antalnak, ki a hatvanas és hetvenes években jelentékenyebb szerepet vitt irodalmunkban, lapot szerkesztett, regényeket irt. Az özvegy a költemények jövedelmét a férjének állitandó siremlékre szánta, s ezért bizalommal fordul a közönséghez, melyet Hajnalka méltón igénybe vehet, s melytől most egy kegyeletes kötelesség teljesithetését is várhatja. A kötet ára 1 frt, diszkötésben 2 frt, s megrendelhető özv. Rózsági Antalnénál, az aradmegyei Pankotán. — *Marina* a czime a tót irodalomban oly népszerű Szládkovics szerelmi-bölcselmi költeményének, melyet Podharszky Lajos beszterczebányai tanár magyarra fordított, hogy a tót irodalom ez első rendű termékét megismertesse. Előfizetési ára 1 frt 20 kr, s megrendelhető Beszterczebányán. — *Az én világom* czimmel Kántor Imre a fővárosi és vidéki szépirodalmi lapokban elszórtan megjelent költeményeit, sajtó alá bocsátotta s 1 frtos előfizetést hirdet rá Komáromból.

Naptárak. A Légrády-testvérek kiadásában megjelent a *Házi naptár* tizenötödik évfolyama, sokféle és terjedelmes tartalommal, számos illusztrációval. A szöveg nagy része és a képek a nevezetesb eseményekkel foglalkoznak. Az olvasmányok mellett ismeretterjesztő részszel, hasznos tudni valókkal és országos czímtárral is el van látva. Ára 50 kr. Szintén Légrádyék kiadása: *Gazdák zsebnaptára*, tizenhatodik évfolyam, szerkesztette Bosányi Endre. A gazdák teendőit havi felosztásban sorolja föl s ezenkivül a gazdagságba vágó tudnivalók, gazdasági üzleti jegyzetek teszik terjedelmes tartalmát. Csinos kemény kötésben ára 1 frt 50 kr. *Jegyzék napló mindenki számára*, tizenhatodik évfolyam. Tartalma: postai szabályzatok, bélyeg-fokozatok, fogyasztási adó és illetékek, sorsjegyek huzásának napja, jegyzéklapok minden napra. Kemény kötésben ára 1 frt 20 kr. Továbbá: *Közhasznu zsebnaptár*, minden hóra tiszta lapokkal, közhasznu közleményekkel, ára 24 kr. — Hornyánszky Viktor akademia könyvárusnál pedig *Községi és körjegyzők zsebnaptára* jelent meg; harmadik évfolyam, szerkesztette Barta László fővárosi tanácsjegyző és a «Községi Közlöny» szerkesztője. A községi jegyzők számára praktikusan beosztott tartalma van, a jegyzéknaplóban figyelmeztetéssel a jegyzők teendőire. Tárcza alaku kötésben ára 1 frt 20 kr.

Zeneművek. Bartalus Istvántól, a jeles zenetanártól, Rózsavölgyi és társa zeneműkereskedésében közhasznú munka jelent meg: *Technikai gyakorlatok a zongorajátszás magasabb fokú fejlesztésére*. A zongorajátékban már előhaladottabbak igen jól használhatják. Összes 217 gyakorlat van a füzetben, balkézre jobb kézre, mind két kézre. Ára 2 frt. — Klökner és Schloss uj zeneműkereskedése egy polka mazurkát adott ki Ivanovicstól «*Salut á Sinaia*» czím alatt; ára 72 kr.

A népszinházban e hó 17-ikén zajos és ünnepélyes este volt. *Blaha* Lujza asszony, a kitünő művésznő lépett föl először nagy betegsége után, s a közönség a mély rokonszenv és tisztelet oly hevével fogadta, milyennek a szinházak csak ritkán tanui. Az egész szinház, mely szorongásig megtelt, ugy szólva családi körré alakult, mely nyugtalan szorongással várta a művésznő megjelenését, s aztán elhalmozta koszorukkal, bokrétákkal, véget érni nem akaró tapsal. Mindenkiben élni látszott a gondolat, hogy ugyan kipótolhatná ezt a művésznőt, s mindenki könnyebbülten, örömmel szemlélte, mikor ismét kilépett, hogy folytassa fényes működését, s mindenki érezte becsét és pótolhatatlanságát.

A «Sárga csikó» népszínműből Erzsi szerepét választotta első föllépésre. Megjelentére virágzápor hullt a szinpad magasából. A zenekarból koszorukat, bokrétákat, virágajándékokat nyujtottak föl. Virágokat küldtek azok az egyesületek is, melyeknek javára föl szokott lépni a művésznőt a népszinházi bizottság, a nemzeti szinház, egyes művészek, sok tisztelő. A mig mindezek a szinpadra jutottak, a közönség tapsa, éljene szakadatlan volt. A szinpadon levőket elfoglalta a koszoruk, a virágok átvétele. Az életnek visszaadott kedvencz láttára meghatottság vett erőt a közönségen, a művésznő pedig hajlongva törülgette patakzó könnyeit. Tiz perczig tartott a viszontlátás jelenete. Végre szerepéhez kezdhetett Blaha Lujza. Első szava Erzsinek: «A másvilág küszöbéről jövök édes apám.» Az éljen, a tapsvihar megujult. Aztán elbeszéli Erzsi, hogyan szabadult ki a Tiszából. «Isten áldja meg a megmentőket» — szól az egyik szereplő. Ekkor a közönség az egyik páholyban ülő Tauffer orvos felé intézte az éljeneket és tapsot. Az első felvonás után ismétlődött az ovácziő, s a művésznő a női karszemélyzet közt jelent meg, mely a virágokat és koszorúkat tartotta. A felvonás közök alatt a tisztelők és pályatársak az öltözőbe tódultak, hogy személyesen is átadják üdvözleteiket. Az előadás alatt mindenki meggyőződött, hogy a művésznő teljesen visszanyerte vidámságát ifju elevenségét és ki van ragadva a korai pusztulás örvényéből művészetének és a közönségnek.

Az operaszinházban vasárnap délben kezdi meg a matineéket *Coquelin*, a hires franczia szinművész társulatával. Hatszor fognak föllépni. A hirneves művész tiszteletére az irói és művészi kör vasárnap estélyt rendez.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tud. akademia harmadik osztályának nov. 14-iki ülésén *Than* Károly elnökölt.

König Gyula tartott fölolvasást Bólyai Farkas arithmetikai rendszeréről. A fölolvasás alkalmi volt, a mennyiben ekkor tölt be 34-ik évfordulója a Bólyai Farkas elhalálozásának. König Gyula visszapillantást vetve Bólyai pályájára, róla mint halhatatlan nevű tudósról s kitünő professzorról emlékezik meg s azután ismertette módszerét, a melylyel még most is érdemes foglalkozni, a mennyiben a mathematika filozófiájára gazdag adatokat tartalmaz. Utána *Krenner* József r. tag terjesztette elő *Koch* Antal ásványtani értekezését, a mely a Coelestin és Barytnak Torda közelében való előfordulásáról szól. Végül *Thanhoffer* Lajos mutatta be az ujabb módszereket az idegsejtek kikészitésére. Az ülés végén az elnök bejelenti, hogy Asbóth Sándor pozsonyi keresk. akadémiai tanár ily czímü munkát irt: «Van-e a gabonanemüekben czukor» s e dolgozatot a «Math. és természettudományi Értesitő» részére adja át. Liebermann Leo dr. pedig egy lepecsételt levelet adott át az elnöknek, a melyben egy tudományos kérdésnek prioritását óhajtja megvédeni. A tudományos kérdésről szóló értekezését Liebermann később be fogja nyujtani az akadémiához.

A természettudományi társulat nov. 16-iki felolvasó ülésén alkalomszerű előadást tartott dr. *Onodi* Adolf egyetemi magán tanár «a gégetükrészetről és annak jelentőségéről.»

A gége szerkezetének bemutatása után vázolta a gégetükrészet történetét. 1854-ben London egyik hirneves énektanára, Garcia az énektanitási módszernek tudományos alapot iparkodott adni és az a gondolata támadt, hogy egy gégetükör segélyével részint saját magán, részint másokon észleleteket tegyen a hangképzésről. Vizsgálatait siker koronázta. 1857-ben Türk bécsi főorvos szintén tükör segélyével kezdte a gégebajos betegeket vizsgálni. E közben egyetemünk nagynevű tanára Czermák értesült Türk vizsgálatairól s kölcsön kérte tőle a gégetükröt s azt a mesterséges világitással tökéletesitette. Vizsgálatai eredményét 1858-ban tette közzé és sürgősen ajánlotta az orvosoknak a gégetükör alkalmazását; bejutazta Németország, Franczia-ország és Anglia nagyobb városait, hol előadásokat tartott. Onody ezután a gégebajokról, és a gége kiirtásról szólt. A hetvenes években tették az első kisérleteket a beteges gége eltávolitására; Czerny 1870-ben ebeken próbálta meg, a ki arról is meggyőződött, hogy a hang bizonyos fokig szintén visszaadható, ha a kivágott gége helyére egy mozgatható érez-nyelvvel ellátott T alaku csövet helyeznek. Konstruált is kutyái számára egy ilyen készüléket, mely a manapság is alkalmazásba vett mesterséges gégének legegyszerűbb alakját képviseli. Három évvel Czerny kisérletei után, tehát 1873-ban, Bécsben Billroth tanárnak alkalom kinálkozott a gége kiirtását emberen először megkisérteni. A müté szerencsésen sikerült, a seb begyógyult és igy mesterséges gége alkalmaztatott, melylyel az egyén bár monoton, de tisztán kivehető hangon tudott beszélni. Az egyén egy év mulva régi bajában elpusztult. Egesz 1880-ig 20 ilyen mütétet végzett, melyek közül három gyógyult eset van feljegyezve. Azóta a gége-kiirtások száma is egyre szaporodik, az eredményt tekintve az esetek kétharmadában az egyének a müté után már a 6-ig hónap előtt halnak meg. El-

tekintve e kedvezőtlen eredményektől, az embereknek ez uton való megmentése mindenesetre a modern sebészet legnagyobb diadalát jelzi.

MI UJSÁG?

A királyt szombatra várták vissza Bécsből. A délelőtt folyamán ő felsége magánkihallgatásokat ad s délben megjelenik a kisdedóvás félszázados jubileumi emlékünnepén. Másnap Gödöllőre ránduls huzamosabb időt fog ott tölteni leányai, Gizella és Mária Valéria főherczegnők társaságában.

A német trónörökös betegsége. A San-Remóban összegyült orvosok határozottan kijelentették, hogy Frigyes Vilmos trónörökös gége-rákban szenved, melynek szomorú következményét a gége teljes kiirtásával csak késleltetni lehet, de elhárítása kétséges. A trónörökös, miután biztos gyógyulást nem helyeztek kilátásba, az operácziót nem egyezett bele.

A trónörökös tehát alkalmasint San-Remóban fogja tölteni az egész telet. Dr. Krause marad mellette s ha légzési nehézségek merülnének fel, illetve a megfulladás veszedelme állana elő, akkor Krause fel fogja metszeni a légcsőt. Ez az operáczió nem nagyon veszélyes s nem is érinti közvetlenül a rákot. Mackenzie angol orvos hazautazott Londonba s csak három hét mulva tér vissza. Bucsuzásnál a beteg trónörökös melegen megköszönte neki fáradozásait s nyiltságát, melylyel a baj természetét közlé. Berlinben általában azt hiszik, hogy bár a gyógyulásra semmi remény, a beteg trónörökös még évekig élhet. Mindennek daczára is komolyan kezdenek gondolkodni arról, hogy a trónöröklés rendje eleve szabályoztassék. E kérdés fölött miniszteri tanácskozás folyt, melyen Bismarck elnököl. A kanczellár, hir szerint, azt fogja javasolni a beteg trónörökösnek, hogy mondjon le a trónöröklés jogáról fia: Vilmos herczeg javára. A halálos beteg trónörökös iránt mindenütt a legmélyebb rokonszenv nyilvánul. Németország templomaiban imákat tartanak felgyógyulása végett. Királyunk a mint e hó 15-ikén Gödöllőről Bécsbe érkezett, azonnal magán kihallgatáson fogadta dr. Schrötter orvost, ki San-Remóban volt és szóbeli előterjesztést tétetett magának a német trónörökös állapotáról. Schrötter félórai előterjesztésében közlé ő felségével tapasztalatait és véleményét a német trónörökös betegségéről.

A király képzőművészeti ösztöndíjai. Király ő felsége még 1857-ben négy ösztöndíjat alapított a bécsi képzőművészeti akadémián *magyarországi ifjak* számára. Az ösztöndíjas helyek egyike, három évre évi 320 frttal, most betöltendő. Festőművész-növendékek pályázhatnak s a folyamodványok decemberig végeig nyujtandók be az orsz. képzőművészeti tanács útján (nemzeti muzeum) a közoktatásügyi miniszterhez. A pályázó igazolni tartozik életkorát, erkölcsi viseletét, tanulmányait s eddigi haladottságáról egy vagy több kisérleti művet köteles bemutatni.

A női festő mesteriskolában Mészöly Géza halála által megüresedett tanári székre a közoktatásügyi miniszter *Ebner* Lajos festőművészt nevezte ki.

Az Arany-szobor pályázatára beérkezett 10 pályamüvet naponként nagy közönség nézi a városligeti nagy iparcsarnokban. Tilgner bécsi szobrász és Klein Miksa berlini szobrász hazánkfiai, kiket szintén meghivtak a biráló bizottságba, a jövő héten Budapestre érkeznek. Idejövetelök után a jury Tréfort miniszter elnöklete alatt rögtön megkezdi tanácskozásait.

Haynald bibornokot Zombor város diszpolgárul választotta. A bőkezű főpap 50,000 frtot adott az általa szept. 8-ikán személyesen fölszentelt leányiskolára, ujabban pedig 80,000 frtot adott ismét a városnak egy árvaház épitésére.

Pauler emlékezete. A budapesti egyetem ezentul minden évben megüli időközben elhunyt jeleseinek emlékét. Nov. 9-ikén Pauler Tivadar emlékére szenteltek kegyeletes ünnepet, az uj városháza termében. Megjelent Fabiny igazságügyminiszter is, a felsőbb birságok tagjaival, továbbá Pauler családja és az egyetemi ifjuság. A volt igazságügyminiszterről s az egyetemnek oly soká kitünő tanáráról *Schnierer* Gyula tanár tartott emlékbeszédet, és fölelevenítette nagy tevékenységü életét, mint tanárét, mint jogtudományi iróét, mint államférfiuét és festette a szelid, igaz embert, a gyöngéd családfőt.

«Segítség!» A belügyminiszter, Gerlóczy Károly fővárosi alpolgármesterhez, mint a «Segitség»-bizottság helyettes elnökéhez intézett levelében, megköszöni a bizottságnak azon intézkedését, hogy a sz. István napi népünnep jövedelméből 9500 frtot bocsátott a miniszter rendelkezésére, a magyarországi tüz- és árvizkárosultak között leendő kiosztás végett.

COQUELIN MINT SEPTMONT HERCZEG DUMAS «IDEGENNŐ» CZIMŰ SZINMŰVÉBEN.

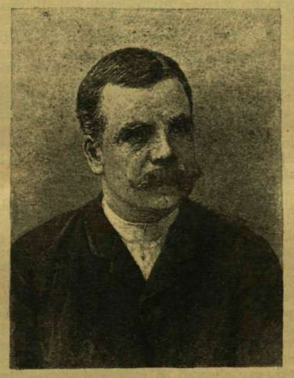

COQUELIN CONSTANT BENJAMIN.

COQUELIN MINT SOCRATES BANVILLE «SOCRATE ET SA FEMME»-JÁBAN.

Egyúttal értesíti a belügyminiszter a bizottságot, hogy a hozzá fölterjesztett 9500 frtot következőleg osztotta fel: Ungvármegye Doboruszka, Zemplénvármegye Topolovka, Szepesvármegye Polyanócz és Komáromvármegye Szimő községeinek tüzkárosult lakosai részére egyenkint 600 frtot, Hódmezővásárhely város, továbbá Temes- és Torontálmegyék árviz által károsult lakosai részére egyenkint 1775 frtot, végre Csanád és Csongrád vármegyék árvizkárosult lakosai részére egyenkint 887 frt 50 krt. Ezen összegek kiosztását a megnevezett törvényhatóságok területén a fő-, illetve alispánok fogják eszközölni, a kiknek kötelességévé tétetett, hogy a felosztásról részletes kimutatásokat terjesszenek fel.

Eperjes hálája. Eperjes város diszpolgárrá választotta *Jókai* Mórt, a «Segítség» album által a tüzkárosult város fölsegélésére kifejtett működéséért. A választásról diszesen kiállított oklevelet nyujtanak át a költőnek. Kyss Géza, a város főjegyzője, a tanács nevében tette az indítványt, melyet a közgyülés egyhangulag elfogadott. Elhatározták továbbá, hogy Roskovics Ignácz festő művésznek és Nagy Miklósnak, a «Segítség»-album társ-szerkesztőinek a város köszönő iratot intéz.

Liszt Ferencz siemléke Bayreuthban. Mikor Liszt meghalt, és szóba jött, hogy hamvait Budapestre szállitják, Bayreuth városa azonnal fölkereste Liszt leányát, s biztosította, hogy a nagy zenész sirja fölé diszes mauzoleumot fognak emelni.

Ki is hirdették a tervekre a pályázatot, melyre a czivilizált világ minden részéből érkeztek pályamüvek. Ezek közül különösen két épitész müvét jelölte ki a jury jutalomra érdemesnek, bárha a pályázat feltételeinek az előállítási költségek tekintetében ezek sem feleltek meg. A városi pénztár ugyanis legfellebb 5000 márkát utalványozott volna, mig ezeknek a müveknek az elkészíttetése 12—15,000 márkába kerülne. Igy azután a két épitész, kik közül az egyik berlini, a másik pedig müncheni, megkapták ugyan a pályadijat, de terveiket félre tették. Egész csendben épitettek egy olcsó kis kápolna-félét, izléstelent, disztelent, mely szánalmas benyomást tesz. A néphumor már el is nevezte Liszt-kályhának.

Megrendítő halálesetek. *Jekelfalussy* József, pénzügyminiszteri tanácsos e hó 16-ikán lezuhant a pénzügyminiszteri épület harmadik emeletéről az udvarra és szörnyet halt. Nem lehet tudni, hogy véletlenül szédült-e ki az ablakból, vagy öngyilkosságot követett el. Hivatalos ügyeit pontosan hagyta hátra. Az utóbbi időben azonban betegeskedett, s a végzetes napon is igen izgatottan és nyugtalanul viselte mágát, és mielőtt a hivatalos szobából távozott volna, kezet szorított barátaival. Asztalán leveleket találtak: fiához Jekelfalussy József miniszteri osztálytanácsoshoz s unokatestvéréhez Jekelfalussy Lajos miniszteri tanácsoshoz. Hatvanhat éves volt s 1869 óta hivataloskodott a pénzügyminiszteriumban. — Kolozsvártt pedig egyszerre két haláleset támasztott mély részvétet. *Földessy* Sándor, a város nyugalmazott tanácsosa, köztiszteletben élt férfiu, szokása szerint kiment halászni a monostori tóra. A parton megcsuszott, a hideg vízbe esett, s a görcsök elfogták. Nem tudott kiszabadulni, s ott lelte halálát. Az elhunyt, kinek özvegye Gyulai Pál jeles irónknak nővére, részt vett a szabadságharczban, s ezért 4 évre be is sorozták az osztrák hadseregbe. A másik megdöbbentő eset Kolozsvártt *Mucsy* József honvédszázados öngyilkossága. Tizezer forintot érő birtokát halála előtt az erdélyi közmüvelődési egyletre iratta át, s közvetlen öngyilkossága előtt az egyesület titkárát és jogtanácsosát felszólította, hogy haladéktalanul vegyék át, mert hosszú útra megy. Aztán agyonlőtte magát. Boldogtalan családi életében keresik halála okát. Nejétől nem régiben vált el.

A római zarándok-utra e hó 21-ikén este indulnak el Budapestről. Előtte való nap az utasok Budapesten jönnek össze, hol az uj városháza termében diszgyülést tartanak. Az uti költség nyolcz napi ellátással s oda-vissza való utazással első helyen 145 frt, második helyen 115, harmadikon 95 frt. Jelentkezni még e hó 15-ikéig lehet. A zarándokokat a primás vezeti a pápa elé. A pápa aranymiséjének jubileumi ünnepélyei egyébiránt csak később lesznek a jövő év első hat napján. Az arany misét ujév napján mondja a pápa.

Szilágyi Dániel hagyatéka. Konstantinápolyban elhunyt jeles tudósunk nagybecsü hagyatékának nagy része a magyar tudományos akadémia birtokába jutott. Egy részéből azonban a magyar iparmüvészeti muzeum igazgatósága most szerzett meg egynehány értékes darabot, igy 15 drb régi kötésü keleti ékitményekkel pazaron diszitett nagy könyvtáblát, továbbá 46 fényképet és kézrajzot pompás keleti könyvtáblákról. Az érdekes gyüjtemény a muzeum váltakozó kiállitási termében van közszemlére téve.

Emléktábla Szerdahelyinek. Hódmezővásárhelyen mozgalom indult meg Szerdahelyi József, a hir-

neves színész, odavaló szülőházának emléktáblával való megjelölése érdekében.

Szegény iskolás gyermekek segélyezésére «Gyermekbarát» nevű egyesület alakult a fővárosban. Az utolsó időben sokszor hangzottak panaszos és meleg felszólalások oly szegény gyermekek érdekében, kik csak ritkán esznek meleg ételt, ebédjök sokszor egy darab kenyérből áll. A fővárosi iskolákban is több százra megy az ily gyermekek száma, kiknek javára a hirlapok gyűjtéseket is indítottak.

HALÁLOZÁSOK.

Mészöly Géza temetése e hó 14-ikén ment végbe a fővárosban, nagy részvét közt. A holttestet a nógrádmegyei Jobbágyiból szállították a kerepes-úti temető házába s ott helyezték ravatalra. A képzőművészeti társulat azt óhajtotta volna, hogy a ravatalt a műcsarnokban állítsák föl, de Budapest főorvosa nem tartotta megengedhetőnek, hogy a sok nép által látogatott műcsarnokban helyezzék el e holttestet. A ravatalra sok koszorú érkezett. Tisza miniszterelnöktől is babérból és pálmaágból. A képzőművészeti társulat, a müncheni magyar művészek, a budapesti művésztársaság, a festészeti mesteriskola növendékei, Keleti Gusztáv, Lotz Károly, gróf Zichy Jenő, több művész, és ismerős családok koszorúi fedték az érczkoporsót, melyen az elhunyt özvegyének koszorúja foglalta el a főhelyet. A temetésre nagy gyászoló közönség gyűlt össze. A képzőművészeti társulat tagjai csaknem teljes számmal együtt voltak; megjelent Gerlóczy alpolgármester is, s Tisza Kálmánné. A festészeti mesteriskola növendékeit Benczúr Gyula vezette, a női festő-iskola növendékeit, kiknek Mészöly tanára volt, Lotz Károly igazgató. A gyászszertartást a ref. theologiai kör éneke nyitotta meg. *Szász Károly* püspök emelkedett szellemű beszédet mondott, s azután a négyes fogatu gyászkocsira helyezték a koporsót, s a temető főbejáratához közel eső sírhoz vitték. Közvetlen a kocsi után az elhunyt három tanítványa, a női festő-mesteriskola növendéke haladt gyászban. Kettő szélről koszorút vitt, míg a középső biborpárnán a Ferencz József-rend lovagkeresztjét. A sirnál *Keleti* Gusztáv, az orsz. képzőművészeti társulat igazgatója bucsuzott el a művésztől meghatva és mélyen érezve tolmácsolván a veszteséget. Szász püspök imája közben eresztették a sirba a koporsót, melyet nemsokára elfedtek a hantok.

Ócsvay Ferencz, nyugalmazott kuriai biró, közéletünk régi érdemes bajnoka, meghalt 60 éves korában Kolozsvárt, hol nyugalomba vonulása óta élt. A szabadságharcz idejében a «Honvéd czímű lapot szerkesztette. A forradalom után halálra ítélték, de kegyelemből 16 évi fogságot mértek rá, s ebből hat évet Josefstadtban ki is töltött. Volt tagja az országgyülésnek is, majd kuriai biróvá nevezték ki, s a felső birói kar legkiválóbb tagjai közé tartozott. A boldogultban P. Szathmáry Károly irónk sógorát, Réthy Lajos hunyadmegyei kir. tanfelügyelő és iró apósát gyászolja.

Fratricsevics Ignácz, lovassági tábornok, a magyar testőrség kapitánya, a főrendiház tagja e hó 13-ikán meghalt Bécsben, 67 éves korában. Halálával fontos hely üresedett meg, mert a magyar testőrség kapitánya a zászlós urak sorában foglal helyet, s e mellett kiváló katonai méltóság. Fratricsevics 1820-ban Zomborban született. Katonai pályára lépett s 1841-ben a magyar testőrséghez helyeztetett át és gyorsan emelkedett a katonai pályán. 1854-ben a 10. huszár-ezred őrnagya, később alezredese lett, 1850-ben pedig a 2. huszár-ezred parancsnokává neveztetett ki. Az 1866-iki hadjáratban Edelsheim Gyulay hadosztályában ezredesi ranggal vett részt s érdemei elismeréséül a harmadosztályu vaskoronarendet a hadi ékítménynyel kapta. 1869-ben a VI. gyalog-hadosztály parancsnokává neveztetvén ki, Grácz költözött, egy évre pedig altábornagygyá neveztetett ki. 1875 julius 1-én a magyar királyi testőrség kapitányává neveztetvén ki, tagja lőn a főrendiháznak, ugyanekkor nyerte a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot, valamint tulajdonosa lett a 12. huszár-ezrednek. Lovassági tábornokká 1881-ben neveztetett ki. Számos rendjelei mellett birta a Lipót-rend nagykeresztjét.

Özv. Zichy Sándorné, szül. Eperjessy Julia Zichy Antal főrendiházi tag és Zichy Mihály hirneves festőművész anyja nov. 9-ikén Puszta-Gyaludon élte 84. évében meghalt. A mélyen megszomorodott család a következő gyászlapot adta ki: «Zichy Antal, Zichy Mihály és neje Erssoff Alexandrina, úgy gyermekei: Olga férj. Tomka Jenőné, Mária, Zsófia férj. Flesch Tivadarné és Miklós, továbbá vejei: Tomka Jenő és Flesch Tivadar, valamint unokái: Flesch Jenő és Aladár és az összes rokonság mély fájdalommal jelentik szeretett anyjuk, illetőleg nagyanyjuk és dédanyjuk, özv. *Zichy Sándorné*, szül. Eperjessy Juliának, élete 84-ik évében, szívszélhüdésben, folyó hó 9-dik napján Puszta-Gyaludon történt gyászos kimultát. — Szilágyi Istvánné, szül. Pap Borbála, a máramaros-szigeti lyceum tudós igazgatójának, jeles történetirónknak szeretett neje meghalt e hó 5-ikén, 53 éves korában, házassága 36-ik évében M.-Szigeten. Nagy részvét közt temették el.

Elhunytak még a közelebbi napokban: Marsovszky Móricz, birtokos, Trencsénmegye egyik legtekintélyesebb vezérfia, a szabadságharcz előtt szolgabiró, a forradalom alatt pedig mint honvédszázados saját költségén szervezett szabadcsapatot s a világosi katasztrófa után külföldre kellett menekülnie; több évi számüzetés után hazatérvén, 1861-ben a megye alispánja lett, de a provizorium bekövetkeztével lekösönt s azóta mint független állásu, gazdag és a közügyek iránt élénken érdeklődő férfiú döntő befolyást gyakorolt megyéje ügyeire, 67 éves korában, Miksófalván. — Dr. Seutz Alajos, jogakadémiai igazgató, 65 éves, N.-Szebenben. — Hanauer Jenő, a pápai Esterházy gróf család uradalmainak főszámvevője, népszerű férfiú, 56 éves, Pápan. — Máté József, kővágó-szőllősi káplán, 25 éves, Pécsett. — Rátz Antal, nagykanizsai városi orvos, 60 éves. — Trinkl Teofil, a trieszti «Generali» biztosító-társaság főfelügyelője, 74 éves, Budapesten. — Füzy Kálmán, Zemplénvármegye tb. főjegyzője, 41 éves, Sátoraljaujhelyen, a himlőjárványnak esvén áldozatul; ugyanott Gosztonyi Pál, pelejtei kath. lelkész, 52 éves. — Sal Antal, Békés város polgára, Sal József városi állatorvos és Sal János szeghalmi kir. aljárásbiró édes atyja, 84 éves. — Dragollovich Döme, kereskedő, törvh. bizottsági tag, Kecskeméten, 68 éves; ugyanott Szekér Sándor, földbirtokos, 46 éves. — Papp Ferencz, 1848/49-es honvédszázados. nyug. cs. és kir. hadnagy Szent-Katolnán. — Baló Zoltán m. kir. adótiszt Csikszeredán, 24 éves. — Beszédes Gyula, simontornyai gyógyszerész, 44 éves. — Csákly Pál, volt m. kir. kataszteri járási becslőbiztos, 51 éves, Pakson. — Földváry Sándor, egykor dúsgazdag férfiu, a képviselőház teremőre, kinek holttestét Budapestről Szücsibe, Hevesmegyébe, a családi sírboltba szállították. — Tornya Elek, birtokos, 67 éves, Várhelyen. — Horváth József, posta és távirda-tiszt, 36 éves. Budapesten. — Leitner Adolf, szegedi iparos, ki mint honvéd vitézül harczolt több csatában, Buda bevételekor az elsők közt lépett a bástyafokra és ezért katonai érdemrendet kapott. — Bánky István, Debreczen egyik ismert alakja, hires hentes és vendéglős, 72 éves. — Roszbeck Alajos, a pozsonyi önkéntes tüzoltó-egylet osztályparancsnoka. — Friedrich Sándor, törvényszéki nyug. aljegyző, 36 éves, Halason. — Báthory Gábor, nagyváradi polgár, 58 éves. — Tragor Alajos, 27 éves Váczott, Tragor Vilmos, kereskedelmi akadémiai tanuló, 17 éves Budapesten, mindkettő Tragor Ignácz váczi nagykereskedő fia, kik egymást követő két napon haltak meg, s egyszerre temették el őket. — Szikszay Géza. okleveles gyógyszerész, Szikszay József debreczeni tekintélyes polgár 17 éves fia, Abazziában. — Jónás Kornél, Jónás Jánosnak, a pozsonyi kereskedelmi akadémia igazgatójának 6 éves fia, roncsoló toroklobban. — Stetka Károly, Szegzárdon. — Kalmár Bertalan, gyógyszerész, Iglón.

Özv. Neogrády pJózsefné, váczi püöki gazd asági főtiszt özvegye, ki az 1831-iki kholera alatt Nógrádmegyében ezreket mentett meg az élhalálttól férjével együtt, 74 éves, Váczon. — Lejthényi Györgyné, szül. Szalay Angelika, 57 éves, Budapesten, s kiterjedt rokonság gyászolja. — Szentgyörgyi Istvánné, szül. Kecskés Róza, a kolozsvári nemzeti színház elsőrendű tagjának neje, évek előtt maga is kedvelt énekesnő, 44 éves, Kolozsvárt. — Wágner Károlyné, a néhai főerdőtanácsos és pénzügyminiszteriumi osztályfőnök özvegye, élete 57. évében, Selmeczbányán. — Vay Elza grófnő, gróf Vay Ádám és neje, szül. Lónyay Mária 14 éves leánya, s Borkeszen helyezték a családi sírba. — Jalovetzky Irma, özv. Jalovetzky Ferenczné 23 éves leánya, Galántán. — Turman Lászlóné, szül. Gálfalvi Vilma, 44 éves, Dérsfalván. — Özv. dómötöri Németh Antalné, szül. Kövér Magdolna, 80 éves, B.-Gyulán. — Balogh Irma, tanítónő, Aradon. — Varga Dánielné, szül. Stipsits Rozália, Székesfehérvárt. — Törlei Mariska, Törlei József pezsgő-gyáros másféléves leánykája, Budapesten. — Báthori Istvánné, szül. Warga Eszter, a czeglédi kir. járásbiró neje, 49 éves, N.-Kőrösön; ugyanott: özv. Kerschbaum Mihályné, szül. Veress Anna. — Özv. Eibel Antalné, szül. Kellner Erzsébet, 82 éves, Nebojszán. — Özv. Bártfai Szabó Józsefné, szül. Molnár Klára, 76 éves, Tállyán.

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓ.

Anonymus (Kassa.) A régi Anonymus (Belae regis notarius) hitelességét is kétségbe vonja az ujabb kritika. Nekünk az uj Anonymus hitelességét kétségbe vonni sokkal több s alaposabb okaink vannak. Szakértők — kikkel a küldeményt közöltük — a XI. század közepétől való irásokkal (*magyar* nyelvi emlék, a legrégibb s a halotti beszéd is mintegy másfél évszázzal későbbi!) sehogy sem egyeztethetik s a szöveget mindenesetre hamisnak tartják. A beküldő kétségbe csökkenti egy régibb kisérlete is. Ugyanattól a kéztől 1866 augusztusban kaptunk egy (állítólag 1572-beli latin törvénykönyv nehány tiszta lapjára irott) magyar költeményt, melyben a beküldő erős hasonlatot vélt felfedezni a Görgei Albert Argyilusával s melynek czime: «Mese egy tündérleányról.» Ugyanezt újra beküldte f. é. májusban; de most már változtatott a szövegen, megnevezte benne Argyilus királyfit, a ki előbb nem volt megnevezve. Igy egyik szövege leirottta a másiknak a hitelét s nem volt biztató előzmény a harmadikhoz. A tisztelt Gabriel diák valóságos Literáti-redivivusnak látszik. De ma már bajos koholt szövegekkel csak pillanatnyi hitelt is szerezni — mert ma már nagyon ismeretesek a régi kodexek, irásmódok, szövegek — s még a tudatlan sem megy oly könnyen lépre, mint ezelőtt 50 évvel a tudós világ!

Három rózsát . . . A gondolat elég csinos, de a kidolgozás (ily rövid dalban kétszeres hiba) nagyon pongyola.

O-temetőben. Csinos. A másik (Titkolt vágy) már gyöngébb.

Ravatala mellett. Közölhető.

Nem közölhetők. Gondoszt-e rám? — Templomliget. — A magyarok harcza stb. — Volt és lesz. — Bánatos emlékek. — Rajta hát! — Számalom és részvét.

SAKKJÁTÉK.

1466. sz. feladvány. Jespersen J.-től.

Sötét.

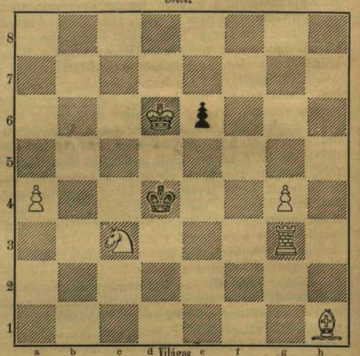

Világos.

Világos indúl és a negyedik lépésre matot mond.

Az 1460. sz. feladvány megfejtése.

Jespersen J.-től.

Megfejtés.

Világos.	Sötét.
1. Vh3—g2	Fd2—f4 : (a)
2. Ba3—c3	t. sz.
3. F3—f4 v.	
Vg2—d2—a2 mat.	
a.	
1. — — —	c4—c3
2. Vg2—f2	t. sz.
3. Vf2—a2—d4 mat.	

Helyesen fejtették meg: *Budapesten:* K. J. és F. H. Andorfi S. Kovács J. — *Az Erkel-sakktársaság nevében:* Exner Kornél Pozsonyban. — *Apátfalván:* Nagy Antal. *Szempczen:* Pintér János. — *A pesti sakk-kör.*

HETI NAPTÁR. November hó.

Nap	Katholikus és protestáns		Görög-Orosz	Izraelita
20 V.	B 25 Bódog hv.	B 24 Ödön	8 D 24 Mihály	4
21 H.	B. Assz. bem.	B. A. bemut.	9 Matróna	5
22 K.	Czeczilia vt.	Czeczilia	10 Oreszt vt.	6 Jer.
23 S.	Lukréczia sz.	Kelemen	11 Menna	7
24 C.	Keresztes Ján.	Emilia	12 Alam. Ján.	8
25 P.	Katalin sz.	Katalin	13 A. sz. Ján.	9
26 S.	Konrád pk.	Konrád	14 Fülöp ap.	10 S. V.

Holdváltozások: Ⓝ Holdtölte 30-án 4 ó. 36 pk. d. u.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.**
(L. Egyetem-tér 6. szám.)

Szines, fekete és fehér selymesatlasz 75 kr. mtrje
10 frt 65 kr.-ig (18 különböző minőségben) küld egyes ruhákra és vőczékben vámmentesen a házba **Henneberg G.** selyemgyári raktára, (cs. k. udvari szállító) **Zürichben.** Minta postafordultával. Levélre 10 kros postabélyeg illesztend..

Olcsó ára tette, hogy mindenki könnyen hozzá juthat, s e körülménynek köszönhetik Brandt R. gyógyszerész svájczi labdacsai a közkedveltséget, melyben mint házi- és gyógyszer az emésztés és táplálkozás zavarainál részesülnek. Egy doboz ára 70 kr a gyógyszertárakban, figyelni kell mindig Brandt R. névaláirására.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvárusnál kapható, — az osztrák tartományok számára Szelinski György cs. kir. egyet. könyvárusnál Bécsben, I., Stefansplatz Nr. 6.

PROTESTÁNS

UJ KÉPES NAPTÁR

1888. szökő évre.

Szerkesztette: DÚZS SÁNDOR tanár.

XXXIV. évfolyam. — Ára füzve 50 kr.

55 krnak előleges (postautalványon való) beküldése után a naptár bérmentve küldetik meg.

Tartalom. Naptári rész. Szerk. Tóth Mike S. J. tanár. — Kamatszámitás. — Bélyegekről. — Vizsolyi Gusztáv (Arczképpel). — Katalin aranyleája. Történeti beszély. Könyves Tóth Kálmántól. — Könyves Tóth Mihály és Könyves Tóth Kálmán. (2 arczképpel). — Az a régi palást. Könyves Tóth Mihály ref. lelkész ötvenéves jubileumára emlékül. Könyves Tóth Kálmántól. — Az istentagadó. Beszély. Bihari Kálmántól. — Zelenka Pál, miskolczi ág. hv. ev. lelkész, hegyaljai főesperes s egyetemes ev. gyámintézeti egyh. elnök. (Arczképpel). Margócsy Józseftől. — Bethesda (képpel). Dúzs Sándortól. — Más világok lakói. — Protestáns egyházi és iskolai tiszti névtár. — Magyarországban tartatni szokott orsz. vásárok jegyzéke. — Hirdetések.

A „Waterbury" remontoir-zsebóra
a modern technika valódi csodája.

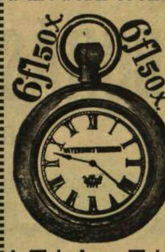

Hirdetett **csinos külseje** (alanyozott ujezüstből), **felülmulhatlan pontossága** és **csak 6 frt 50 kr.-nyi hihetetlen olcsó ára** kezdetben **bizalmatlanságot keltettek** s iránta; **de a mult évi eladása**

Angliában: ... 100,000 drb
Németországban: 82,000 drb

az óra kitünőségének ép oly fényes bizonyitványnyal, mint a megriadt concurrenczának lármája, mely a „Waterbury"-tól fél, mivel: a **Waterbury** oly egyszerü szerkezetü és oly nagyszerüen jár, hogy érte, minden kocz-kázat nélkül **3 évi kezesség** vállalható s mivel a **Waterbury**, ha ennek mégis valamikor forfonna, oly olcsón javittatik, mint eddig semmi féle óra a világon, péld. 1 uj rugó 35 kr. (2 arczképpel). — Az a régi palást. Könyves Tóth Mihály ref. lelkész ötvenéves jubileumára emlékül. Könyves Tóth Kálmántól. — Az istentagadó. Beszély. Bihari Kálmántól. — Zelenka Pál, miskolczi ág. hv. ev. lelkész, hegyaljai főesperes s egyetemes ev. gyámintézeti egyh. elnök. (Arczképpel). Margócsy Józseftől. — Bethesda (képpel). Dúzs Sándortól. — Más világok lakói. — Protestáns egyházi és iskolai tiszti névtár. — Magyarországban tartatni szokott orsz. vásárok jegyzéke. — Hirdetések.

A Waterbury Watch Co. Waterbury Connecticut, Északamerikai egyes. államok
2.000,000 forint tőkével és 1500 darab napigyártással, valamint a magyarországi főraktár és javitó-műhely:

HOTTELMANN A.-nál, Budapesten, V., váczi körut 28,

három évi kezességet vállalnak.

Szétküldés csak készpénz vagy utánvét ellenében.

A legrégibb népies gyógyszer a concentrált

klosterneuburgi tag-esszenczia

(köszvény-folyadék)

az orvosrendőri vegyészeti műteremben megvizsgálva és bejegyzett védjegy által ellátva biztositva.

½ üveg 50 kr. 1 üveg 1 frt.

póstai szállitással 15 kr.-ral több.

HOFFMANN ALFRED

gyógyszerész Klosterneuburgban.

Valódi minőségben a következő gyógyszertárakban: Főraktár Magyarország részére **Török József, Budapest, királyutcza 12. Arad:** Rozsnyai M. **Debreczen:** Dr. Rothschnek. **Szabadkán:** Joó. **Pécs:** Sipócz B. **Pozsonyban:** Dr. Adler R. és Érdy István. **Győrött:** Petri P. **Szegeden:** Borcsay K. **Verseczen:** Müller O., Köchler B. **Székesfehérvár:** Say R. **Kassán:** Wandraschek K. **Temesvárott:** Jahner C. és Klausmannés Albert.

Franciaország és a Külföld Minden illatszerész é nél és Fo-

La drászánál

VELOUTINE

Különleges Rizspor
BISMUTTAL VEGYITVE

CH. FAY, ILLATSZERÉSZ,
PARIS — 9, rue de la Paix, 9 — PARIS.

Vidéki küldemények jótállás mellett. Nem tetszésnél a pénz visszaadatik.

Budapest, váczi utcza 22. Nemzeti szálloda épülete.

LATZKOVITS A.

a cs. és kir. kiz. szab. gomb és gomblyuknélküli uri ingek feltalálója és egyedüli készitője, ajánlja különlegességeit

fehérneműek és uri divatáru czikkek-

ben, ugymint: **legujabb nyakkendők, keztyük, zsebkendők, gallérok, kézelők, harisnyák, vadászmellények, utazótakarók** stb., továbbá bizományi gyári raktárát *Dr. Jaeger G. tanár-féle* **normál-gyapju-árukból**, eredeti gyári árakon.

Latzkovits A. cs. k. szab. fehérnemü-gyáros, Budapest, váczi utcza 22.

„Hirdetések' felvételnek a kiadó-hivatalban, Budapest, IV., egyetem-utcza 4. sz.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapesten megjelent s minden könyvkereskedésben kapható, — az osztr. tart. számára Szelinski György cs. k. egy. könyvárusnál Bécsben, I., Stefansplatz 6.

ISTVÁN BÁCSI NAPTÁRA

vagyis családos házigazdáknak és gazdasszonyoknak, népnevelőknek, helységi elöljáróknak, iparosoknak és földmivelőknek való képes kalendárium

1888. szökő évre.

Alapitá MAJER ISTVÁN. Szerkeszti Kőhalmi KLIMSTEIN JÓZSEF tanár.

HARMINCZHARMADIK ÉVFOLYAM.

Ára füzve 50 kr.

55 krnak előleges (postautalványon való) beküldése után a naptár bérmentve küldetik meg.

FIÓK:
Bécs, Stadt, Graben Nr. 26.

ZACCHIRI N. ÉS G.

BÉCS, I., BARTENSTEINGASSE Nr. 5.

LEGNAGYOBB ÜZLET

KELETI BERENDEZÉSEKRE.

SAJÁT GYÁRRAL OUSCHAKBAN (SMYRNA MELLETT) VALÓDI

SMYRNA-SZŐNYEGEKRE.

SAJÁT GYÁRRAL CAIROBAN (EGYIPTOM) ARAB

BÚTOROKRA MOUSSARABIÁBÓL.

FIÓK:
Budapest, IV. Mária Valeria-utcza 9.

Szőnyegek.

ZACCHIRI N. és G. teremszőnyegekben, saját **smyrnaszőnyeg** gyártmányaikon kivül, még a legnagyobb választék és jelentékeny raktárral, valamint versenynyel birnak **valódi perzsa** és **Schmiedeberger szőnyegekben**, és **jótállanak azok tartóssága és valódiságáért.**

„Hárem"-hölgy-székek

antik, valódi perzsa szőnyeg (Velouté) boritással, bársonynyal és gazdag rojtokkal fölszerelve. 45 frt o. é.

Utánzatok.

ZACCHIRI N. és G. továbbá **Velvet, Brüssel, Tapestry** és egyéb fajtákban **utánzott szőnyegekből**, kimérve vagy tekercsekben, nagy vál. birnak, a leguj. mintákban.

Diszitések.

Müv. diszlet-tárgyak kiállitása, u. m. **fegyverek, bronz- s porczellán edények, hímzések, Rhodus-porczellán, japáni vázák, olasz lakk- alakok, famunkák** stb. Ket uj terem e diszitő tárgyakkal a közönségnek megtekintésre ajánltatik.

Ablak- és ajtó-függönyök (portiere).

ZACCHIRI N. és G. ablak- és ajtó-függönyökben a legnagyobb választékot érték el. Több mint 80 fajta legujabb minőségü érkezett. A **valódi Marocco** és **Tunis**, melyeknek igazán valódi szinük van, csak e czégnél találhatók.

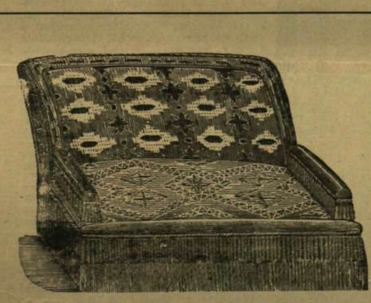

Hárem-pamlag

antik, valódi perzsa szőnyeg (Bocchara) boritással, bársonynyal és gazdag rojtokkal fölszerelve. 120 forint o. é.

Görög borok.

ZACCHIRI N. és G. részben saját terméket **Cefalonierből** (Görögországban), részben közvetlen vásárlás által ottani parasztoktól, elárusitják a nálunk még kevésbé ismert **görög borokat**, melyek vérszegényekre és gyermekekre gyakorolt kitünő hatásuk folytán egész Németországban el vannak ismerve és kedveltségben részesülnek.

ZACCHIRI N. és G. jótállanak az általuk eladásba hozott **görög borok** valódiságáért és tisztaságáért, és elegendő egy kisérleti ládika e borokból, hogy azoknak tényleges hatása és finom ágáról meggyőződjünk.

Utánzatok.

ZACCHIRI N. és G. továbbá **Velvet, Brüssel, Tapestry** és egyéb fajtákban **utánzott szőnyegekből**, kimérve vagy tekercsekben, nagy vál. birnak, a leguj. mintákban.

Diszitések.

Müv. diszlet-tárgyak kiállitása, u. m. **fegyverek, bronz- s porczellán edények, hímzések, Rhodus-porczellán, japáni vázák, olasz lakk- alakok, famunkák** stb. Ket uj terem e diszitő tárgyakkal a közönségnek megtekintésre ajánltatik.

Ablak- és ajtó-függönyök (portiere).

ZACCHIRI N. és G. ablak- és ajtó-függönyökben a legnagyobb választékot érték el. Több mint 80 fajta legujabb minőségü érkezett. A **valódi Marocco** és **Tunis**, melyeknek igazán valódi szinük van, csak e czégnél találhatók.

Arab butorok Moussarabiából.

ZACCHIRI N. és G. folyton jól felszerelt raktárt tartanak mindennemü **Moussarabia-butorok-ból** (saját cairói gyárukból Egyiptomban) **dohányzó-** és **háló-szobák**, és **bondoirok** részére. Egy egész ujonnan, Moussarabia-butorral berendezett háló-szoba a t. közönségnek megtekintésre készen áll. Minden megbizás, tetszés szerinti raji után, két és fél hónap alatt teljesittetik.

Phantasie-butorok.

Pasa-támlásszék

antik, valódi perzsa szőnyeg-boritással, bársonynyal és gazdag rojtokkal fölszerelve, 80—125 frt o. é.

Diván-általvetők, szamártáskák, vállkendők, ágyszőnyegek, diszhimzesek.

ZACCHIRI N. és G. e czikkekből meglepően gazdag raktárt tartanak. Csak a legujabb rajzok és jellegek, s a legjobb minták szerinti legkecsesebb eredeti kivitelben.

Kivitel.

ZACCHIRI N. és G. kereskedők és exporteurök részére **Moussarabia-butorokból, szőnyegek** és **egyéb készitményeikből** folyton **átviteli raktárt** tartanak készen s az áruk raktáraink tapasztalt egyének által a legjobban csomagoltatnak, a mi azokra nézve a kivitelnél nagy fontossággal bir. A csomagolás a legolcsóbban számittatik.

ARJEGYZEKEKET küldünk, **legujabban megjelent képes** Árjegyzékünkkel, minden levélbeli megkeresésre, **ingyen és bérmentve.**

Orvosi tanács hölgyeknek!!

Az arcsőr ápolására, bőratkák szeplő s májfolt eltávolitására kizárólagosan a „Stáhly"-féle arczkenőcs használtassék. Kapható a „városi gyógyszertárban" Budapesten, városház-tér.

A LEGJOBB
SVAJCZI
CSOKOLADÉ
MAESTRANI A.
St GALLEN,
SVAJCZ

GYÁRI RAKTÁR
valódi tiroli hölgy- és férfi-lodenből
minden szinben és különböző árnyalatban, valamint **Erlinger** szürke és drap szinben, **vizhatlan esőköpenyekre**
Greil Ferenczné, Innsbruckban.
Minták ingyen és bérmentve.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvárusnál kapható — az osztr. tartományok számára Szelinszki György cs. kir. egyetemi könyvárusnál Bécsben I., Stefansplatz 6.

Falusi gazda naptára

1888-ik évre.

A magyar gazdák, kertészek, lelkészek és tanitók számára.

Szerkeszti

Sporzon Pál

a «Gyakorlati mezőgazda» szerkesztője

XXIV. évfolyam.

Ára füzve 80 krajczár.

KERESKEDELMI TAKARÉK- ÉS HITEL-SZÖVETKEZET

Budapest, Gizella-tér 2. szám, I. emelet.

Bazilika - sorsjegyek részletfizetésre,

főnyeremény 100,000, 75,000, 60,000, 50,000 frt

s több melléknyeremény, adómentes. — Évente **3** huzás, legközelebbi **huzás f. é. deczember 1-én.** — Ezen nyeremény-tervezeténél fogva oly előnyös sorsjegyeket következő föltételek mellett adunk az 1883. XXXI. t. cz. értelmében részletfizetésre

3	**darabot**	**30**	**hó alatti lefizetésre à**	**1**	**frt**	**30**	**kr.**
5	‹	30	‹ ‹ ‹	2	‹	10	‹
10	‹	30	‹ ‹ ‹	4	‹	10	‹

Ezen, a törvény által szabályzott módszerét a vásárlásnak mindenkinek a legmelegebben ajánljuk, megjegyezzük azonban, hogy a részletivet csak az esetben bocsájtjuk a vevő rendelkezésére, ha legalább az első 2 részletet befizeti. — A részletiven lekötött sorsjegyek különféle sorszámokból állíttatnak össze. A legkisebb nyereménynyel kihuzott sorsjegy értéke kifizettetik, a szelvénye mindaddig tovább játszik, mig fő- vagy nagyobb melléknyereménynyel ujolag ki nem huzatik. — Részletivre vett sorsjegyeknél az esetleges nyeremény minden levonás nélkül a részletiv-vevőt illeti. — Vidéki megrendelések posta-utalványnyal eszközölhetők s postafordultával intéztetnek el; ideiglenes nyugtául a feladó-vevény szolgál. — Utánvételi megrendelések nem vétetnek tekintetbe. — A t. közönséget figyelmeztetjük azon körülményre, hogy — *ügynököket nem tartunk* — s igy kérünk minden érintkezést egyenesen a szövetkezettel eszközölni.

AZ IGAZGATÓSÁG:

Benke Gyula, elnök. **Peterdy Lajos**, vezérigazgató.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapesten megjelent s minden könyvkereskedésben kapható — az osztr. tart. számára Szelinski György cs. k. egyet. könyvárusnál Bécsben, I., Stefanspl. 6.

PETŐFI UJABB RELIQUIÁI.

1838—1849.

Gyüjtötte BARÓTI LAJOS.

Kiadja a Kisfaludy-társaság.

Ára füzve 80 krajczár o. ért.

TARTALOM: Vegyes dolgozatok. *Naplótöredék.* I. Históriai jegyzetek (1848—49). II. Erdélyi ut (1849). Nyilt levél a Kis-Kunokhoz (1848). Nyilt levél a szabadszállásiakhoz (1848). Levél Szatmármegye alispánjához (1848). — **Költői művek.** Bucsubeszéd (1838). Petrics Somához (1839). Töredékek I—IV. (1839). Emléksorok Török Gyulának (1841). Neumann Károly emlékkönyvébe (1841). A gyüllei ifjakhoz (1846). Sirvers (1848). Drámai töredék (1849). — **Aprószágok.** Köszönet a pápai képzőtársulathoz (1845). Legyen az ember drámaíró! (1846). Petőfi könyvtára. Petőfi könyvtárának maradványai. Különféle franczia és angol könyvek jegyzéke. — **Levelek 1838—1849.** 1. Csörföly Lajoshoz. 2. Frankenburg Adolfhoz. 3. Dömök Elekhez. 4. Degré Alajoshoz. 5. Kecskeméthy Aurélhoz. 6. Kovács Pálhoz I—VIII. 7. Teleki Sándor grófhoz I—II. 8. Sass Károlyhoz I—III. 9. Térey Mari kisasszonyhoz. 10. Kubinyi Rudolfhoz I—II. 11. Arany Jánoshoz. 12. Adorján Boldizsárhoz. 13 Egy fülöpszállási barátjához. 14. Kossuth Lajoshoz. 15. Bem tábornokhoz. 16 Klapka tábornokhoz I—II. 17. Telegdi Lajoshoz. — **Függelék.** Petőfi kézirásának mása (Sz. J. kisasszony emlékkönyvébe). Petőfi rajzai. — **Petőfi-irodalom 1843—1887.** Önálló művek Petőfiről. Hirlapokban s folyóiratokban megjelent adatok.

A «FRANKLIN-TÁRSULAT» kiadásában Budapesten megjelent s minden könyvkereskedésben kapható — az osztrák tartományok számára SZELINSKI GYÖRGY cs. k. egyet. könyvárusnál Bécsben I., Stefanspl. 6.

KERESKEDELMI SZÓTÁR

A M. TUD. AKADÉMIA ÁLTAL KIKULDÖTT SZAKBIZOTTSÁG

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL.

SZERKESZTETTÉK

BALLAGI MÓR és GYÖRGY ALADÁR.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

I. Német-magyar rész. *II. Magyar-német resz.*

A két kötet ára fuzve 5 frt.

A két kötet csak együtt kapható.

A **Franklin-Társulat** kiadásában Budapesten megjelent s minden könyvkereskedésben kapható — az osztr. tartományok számára Szelinski György cs. kir. egyet. könyvárusnál Bécsben, I., Stefansplatz 6.

BORÁSZATI NAPTÁR

1888-ik szökő évre.

Szerkeszti Dr. NYÁRY FERENCZ.

XV-ik évfolyam. **Ára füzve 80 kr.**

85 krnak előleges (postautalványon való) beküldése után a naptár bérmentve küldetik meg.

TARTALOM:

Naptári rész, szerkesztette Tóth Mike S. J. tanár. — Kamatszámitás. — Bélyegekről. — Európai pénznemek — Európai államok bortermelése. — A budapesti borvegyészeti állomás programmja. — A magyar bortermelők orsz. szövetkezetének szabályzata. — Az uj phylloxera törvény. — Az orsz. közp. mintapincze szervezeti szabályai. — Bálint bácsi jövendölései. — Bálint bácsi tanácsai. — I. Természettudományi rész. Elektromos vasutak és electromos hajózás. — Elektromos dinamogépek és elektromos motorok (8 ábrával). — Az elektromos erő-átvitel (ábrával). — Elektromos vaspályák erő-átvitellel (ábrával). — Elektromos vasuti kocsik és elektromos hajók akkumulatorokkal (6 ábrával). — II. Szőlészeti és borászati rész. Hogyan deritsük borainkat? — Mikor és miként kell az uj szőlőhajtásokat kitördelni vagy visszacsipni? — Mikor fogy meg a bor? — Mivel deritsük vörös borainkat? — A perono-pora viticola. — Használható mérő-e Musculus liquometere? — Hogyan védekezzünk a phylloxera ellen. — Van-e a seprünek befolyása a borra? — Mit tegyünk nyulos borainkkal? és hogyan óvjuk a nyulosodástól? — III. Kertészeti rész. Bogyár-gyümölcsök tenyésztése. — 1. A ribizke (ábrával). — 2. A köszméte. — 3. A málna-szeder (3 ábrával). — A szamócza (ábrával). — Mittevők legyünk jégverte tőkéinkkel. — IV. Mulattató rész. — A Magyarországban tartatni szokott országos vásárok jegyzéke. — Hirdetések.

Singerstr. 15. zum gold. Reichsapfel. **PSERHOFER J.-féle** gyógyszertár, **Bécsben.**

Vértisztitó labdacsok ezelőtt egyetemes labdacsok neve alatt; ez utóbbi nevet teljes joggal megérdemlik, mivel csakugyan alig létezik betegség, melyben e labdacsok csodás hatásukat ezerszeresen be nem bizonyitották volna. A legmakacsabb esetekben, melyekben minden egyéb szer sikertelenül alkalmaztatott, ezen labdacsok számtalanszor és a legrövid bb idő alatt teljes gyógyulást eredményeztek. 1 doboz 15 labdacsesal 21 kr., 1 tekercs 6 dobozzal 1 frt 5 kr. bérmentetlen utánvét melletti küldéssel 1 frt 10 kr. A pénz előleges beküldése mellett ára bérmentes megküldéssel: 1 tekercs labdacs 1 frt 25 kr., 2 tekercs 2 frt 30 kr., 3 tekercs 3 frt 35 kr., 4 tekercs 4 frt 40 kr., 5 tekercs 5 frt 20 kr., 10 tekercs 9 frt 20 kr. (1 tekercsnél kevesebb nem küldetik szét.) Számtalan levél érkezett, melyek intézői hálát mondanak a labdacsokért, melyeknek a legkülönfélébb és legnyugosabb betegségekben egészségük helyreállitását köszönik. A ki csak egyszer kisérletet tett velük, tovább ajánlja.

A sok köszönő-iratból közlünk néhányat:

Leongang, 1883 május 13. Tisztelt uram! Pilulái valóban csodálatosak, nem olyanok, mint sok oly más földicsért szer, hanem minden bajban lehetőleg segitenek. A husvétkor megrendelt pilulákból a legtöbbet barátaim és ismerőseim között osztottam el, és mindnyájokon segitettek; koros egyének, különböző bajokkal és hibákkal általuk, ha nem is teljes egészségüket, de jelentékeny javulást nyertek, s azokat tovább használni szándékoznak. Kérem tehát nékem ujolag öt csomagot küldeni. Tőlem és mindazoktól, kik szerencsések valának, pilulái által egészségünket visszanyerhetni, legforróbb köszönetünket. **Deutinger Márton.**

Béga-Szentgyörgy, 1882 febr. 16. T. uram! Nem fejezhetem ki eléggé benső köszönetemet. piluláiért, miután Isten segélyével nőm, ki már évek óta misererében szenvedett, a vértisztitó pilulák által abból kigyógyittatott, s habár még most is szed még azokból, egészsége már annyira helyre van állitva, hogy fiatal frisseséggel minden munkáját végezheti. E köszönő-iratomat valamennyi szenvedő érdekében kérem fölhasználni, s kérem egyuttal, küldjön 2 csomag pilulát és 2 darab chinai szappant. Kiváló tisztelettel lekötelezettje **Novak Alajos**, főkertész.

Tekintetes úr! Előre bocsátva azt, miszerint valószinüleg valamennyi gyógyszere hasonló jósággal bir az ön **híres fagybalzsamával**, mely családomban több idült fagydagnak gyorsan véget vetett, daczára valamennyi ugynevezett egyetemes szer iránti bizalmatlanságomnak, elhatároztam magamat az ön vértisztitó labdacsaihoz folyamodni, hogy ezen apró golyóbisok segélyével megostromoljam sok évi aranyeres bántalmamat. Egyátalában nem restelem önnek bevallani, miszerint régi bajom 4 heti használat után egész tökéletesen megszünt, s én ezen labdacsokat ismerőseim körében a legbuzgóbban ajánlom. Az ellen nincs semmi ellenvetésem, ha ön ezen soraimat, jóllehet névaláirás nélkül nyilvánosság elé óhajtja bocsátani. Mély t. Bécs, 1881 febr. 20. **C. v. T.**

Fagybalzsam, Pserhofer J.-től. Sok év óta a fagyos tagokra és minden idült sebre mint legbizt. szer elismerve. 1 kösöggel 40 kr., bérm. küldéssel 65 kr.

Golyva-balzsam, a legmegbizhatóbb szer a golyvánál. Egy üveggel 40 kr., bérmentes küldéssel 65 kr.

Élet-esszencia (prágai csöppek); megrontott gyomor, rossz emésztés és mindennemü altesti bántalom ellen kitünő házi szer. 1 üvegesével 20 kr.

Keskeny-útifüszörp, általánosan ismert jeles házi szer hurutos rekedtség, görcsös köhögés, stb. ellen. Egy palaczkkal 50 kr. 2 palaczkkal bérmentes küldéssel 1 frt 50 kr.

Amerikai köszvény - kenőcs, legj. szer minden köszvényes és csúzos bajok, tagszaggatás, ischias, fülszaggatás stb. ellen. 1 frt 20 kr.

Alpesi növény-likör, Bernhard O. V.-től 1 palaczkkal 2 frt 60 kr., ½ palaczkkal 1 frt 40 kr.

Szem-esszencia dr. Romershausentől. 1 pal. frt 2.50 ½ pal. frt 1.50

Por a lábizzadás ellen. 1 doboz 50 kr., bérm. küld. 75 kr

Tannochinin kenőcs Pserhofer J.-től. Évek hosszu sora óta valamennyi hajnövesztő szer között orvosok által legjobbnak elismerve. Egy elegánsan kiállitott nagy szelenczével 2 frt.

Egyetemes tapasz Steudel tanártól, ütés és vágás által ejtett sebekre, mindennemü gyomorbaganatokra régi, időnként fölfakadó lábbaganatoknál, köröm-méregnél, sebes és gyuladt női mellnél, s egyéb hasonló bajoknál jelesnek bizonyulva. 1 köcs. 50 kr., bérm. küldéssel 75 kr.

Egyetemes tisztitó só Bullrich A. W.-től Kitünő házi szer a rossz emésztés minden következményei, u. m. főfájás, szédülés gyomorgörcs, gyomorhév, aranyeres bántalmak, székrekedés stb. ellen. 1 csomagal 1 frt.

Sósborszesz. Egy palaczkkal 60 kr.

Az itt felsorolt készitményeken kivül még a birodalom valamennyi lapban hirdetett belés külföldi gyógyszer-különlegesség készletben van, s minden netán a raktáron nem levő czikkek kivánatra pontosan és olcsón beszereztetnek. Postai küldeményeket a pénz előleges beküldése- vagy utánvét mellett pontosan eszközöltetnek. Az összegnek előzetes beküldése mellett a viteldij csekélyebb, mint utánvét mellett. A felsorolt különlegességek legnagyobb része kapható Budapesten **Török József** gyógyszért., király-uteza 12.

Franklin-Társulat nyomdája. (Budapest, egyetem uteza 4. szám.

48-DIK SZÁM. 1887. BUDAPEST, NOVEMBER 27. XXXIV. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: egész évre 12 frt, félévre 6 ‹. Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 8 frt, félévre 4 ‹. Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 6 frt, félévre 3 ‹. Külföldi előfizetéshez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó

A KISDEDÓVÁS MAGYARORSZÁGON.

A MAGYAR nemzet nem csekély dicsőséggel, de az önmegsemmisitős határáig menő áldozatokkal teljesitette azt a nemes kötelességet, melyet európai helyzete századokon át reá mért. Több századon át ő volt a keresztény müveltség paizsa, melyet a nagy népvándorlás utolsó hordái döngettek; és akkor, midőn ez még alig szünt meg, fegyverét egyuttal a lelkiismereti és politikai szabadság védelmére kellett fölemelnie.

E külső és belső küzdelem főleg a folyamok mentén tanyázó magyar fajt sujtotta; és pedig sujtotta oly mértékben, hogy a tizenhetedik század végén és a tizennyolczadik elején — mint ujabb kétségtelen történeti adataink mutatják, — a magyar községeknek százai pusztultak el és a megmaradott falvakban is ritkán emelkedett százon túl a lélekszám. Jól mondta a költő: «Isten csodája, hogy még áll hazánk.»

Talán még ebből a korszakból származik az emberi életnek értéken alól becsülése, melyet népünk körében nem egy helyütt maig is észlelünk. Vagyonát az utolsó szegig féltékenyen őrzi, védi a magyar földmives nép; — gyermekét? — azt jóformán a «jó Istenre» bizza. A mi köznépünknek erre sajátszerű szójárásai vannak: «Az Isten adta; az Isten elvette!»

Gyermek több születik Magyarországon, mint bárhol másutt; de ezekből azután annyi hal meg kisdedkorában, hogy e tekintetben csak a muszka lehet vetélytársunk. Más országban 20—30 év kell arra, hogy a nemzeti létszám megkétszereződjék: nekünk a mostani halálozási arány szerint 100—120.

Ime az egyik különlegessége a magyar népnek a kisdedek megóvása kérdésével szemben.

A másik a magyar gyermek eleven természete. Sokszor elnéztem a román, tót vagy sváb gyermeket; órákig elül ott tétlenül a szülői ház kapusarkánál: a magyar gyermek vére elevenebb; annak mindig dolgozni kell valamit, — ha nem jót, hát rosszat. Vesszőből paripát készit magának, ostorral csattogat, kővel dobál, verekedik, gyufával játszik; — szóval soha sem nyugszik. Kisebb folyóba hány csik bele, — csak a jó Isten számitja; de hogy e nyáron gyufával játszó 2—6 éves gyermekek egy félmilliónyi közvagyont semmisitettek meg, az bizonyos. E pénzzel 5000 község nyári menedékházát lehetett volna ellátni.

Ez a mi második speczialitásunk, melyen a kisdedóvásnak kell segitenie.

Van még egy harmadik speciálitásunk is: az ország népének *többnyelvüsége*. Korábbi századokban a különböző nemzetiségi fajoknak legalább értelmisége megérthette egymást; ott volt közvetitőül *a latin nyelv*, melynek helyét ma a magyar államnyelvnek kell elfoglalnia. Nem azért, hogy megsemmisitse az illetők anyanyelvét — mert ez képtelenség, — hanem, hogy erős kapcsot képezzen a hazafiak között egymás megértése által.

És az állam nyelvét tapasztalás szerint legkönnyebben elsajátitja a gyermek az óvóintézetekben; otthon beszéli anyanyelvét, óvodájában a magyart; az elemi iskolában már nem kell küzdenie e nehézséggel és nem később az életben sem.

Azok, kik nem akarják, hogy az ország népei egymást megértsék: ellenségei lehetnek a terjesztés eme módjának, — más senki.

Ime a főokok, melyek miatt a kisdedek megóvásának eszméje már a 30-as években nagy jelentőségünek tünt föl mindazok előtt, kik nem csak gavallérpolitikát üztek, hanem a nemzet jövőjéről is komolyan gondolkodtak.

Gr. *Brunswick* Teréz azt kiáltja: «ez kell az én népemnek!» b. *Wesselényi* Miklós uradalma minden falujában óvodát állit; gr. *Festetics* Leó saját telkén épitteti föl az első óvóképző intézetet Tolnán és a 36-ban fölállitott egyesület az ország két első publicistáját, *Kossuthot és Szentkirályit* bizza meg, hogy röpiratot szerkeszszen az intézmény népszerűsitésére; *Bezerédy* István inditványt tesz az országos fölkarolásra s több ezer forintot gyüjt a «Tekintetes Karok és Rendek» között.

Bár mindenki igy gondolkozott volna! Ma Magyarország népe több lenne nehány millióval és az államnyelv elterjesztésével nem kellene vesződnünk. Egy fél század alatt meg lett volna oldva mindez.

No de igy is haladtunk; habár lassubb ütenyben is.

A negyvenes évek tavaszán a szerény tolnai lakásból már a fővárosba, a Valero-utczai épületbe költözött át az óvóképző intézet és 1848 a magyar kisdedóvodák számát mintegy másfél százzal zárta le.

Az óvóképző intézeti épületek aránya legbiztosabb hőmérője az ügy haladásának.

1873-ban alapitottuk az «Orsz. kisdedovó

GRÓF BRUNSWICK TERÉZIA.